

TRIBUNA

193

Județul Cluj

3 lei

Revistă de cultură • serie nouă • anul IX • 16 -30 septembrie 2010

www.revistatribuna.ro

Romii dezbină Europa „unită”

Dumitru Radu Popescu

Fortimbras cel tânăr și Dandanache cel bătrân

Horia Lazăr

Dialog despre comunism

Supliment

Tribuna Educațională Școală & creativitate

Ilustrația numărului: fotografii de Szabó Tamás

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei de cultură
Tribuna:

Diana Adamek
Mihai Bărbulescu
Aurel Codoban
Ion Cristofor
Marius Jucan
Virgil Mihaiu
Ion Mureșan
Mircea Muthu
Ovidiu Pecican
Petru Poantă
Ioan-Aurel Pop
Ion Pop
Ioan Sbârciu
Radu Țuculescu
Alexandru Vlad

Redacția:

I. Maxim Danciu
(redactor-șef)

Ovidiu Petca
(secretar tehnic de redacție)

Ioan-Pavel Azap
Claudiu Groza
Ștefan Manasia
Oana Pughineanu

Nicolae Sucală-Cuc
Aurica Tothăzan
Marc Maria Georgeta

Tehnoredactare:
Virgil Mleşniță
Ștefan Socaciu

Colaționare și supervizare:
L. G. Ilea

Redacția și administrația:
400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97

E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro
ISSN 1223-8546

in memoriam

In memoriam Ioan Peianov-Radin

Ion Pop

În dimineața ultimei zile a lunii august ne-a părăsit pe neașteptate Ioan Radin, pe numele său nescriitoricesc Ioan Peianov, bunul prieten din prima promoție a grupării „Echinox”. Era student la Filologia clujeană în acei primi ani, atașându-se în chip firesc grupului nostru de redactori, pentru a-i rămâne fidel peste decenii cu aceeași generozitate afectivă pe care i-am descoperit-o de la primele noastre întâlniri. Fire sentimentală și boemă, abia disimulată sub surâsul ușor ironic și o întoarcere spre interior pe care i-o remarcam ori de câte ori nu-i convenea ceva din lumea dinafară, dragul nostru Ioța, purta în el mai degrabă ceva din sudul pasional balcanic decât din echilibrul sănătosului gospodar bănățean crescut la Timișoara. Dar poate că acel mediu etnic peșterit l-a educat și în sensul unei comunicări deschise, fără alte rezerve decât cele privind o anume etică exigentă a atitudinii față de celălalt. Odată verificat, vecinul de vârstă și de idei îi câștiga prietenia și încrederea pentru toată viața.

Prozator foarte înzestrat, a scris totuși relativ puțin, căci frumoasei sale cărți de proză scurtă *Aventurile tânărului Serafim*, tipărită în 1976 la „Dacia” clujeană și distinsă cu premiul Uniunii Scriitorilor pentru debut, i-a urmat doar volumul din 1988 de la „Cartea Românească”, *Schiță de portret*. De atunci, au mai apărut sub numele său câteva remarcabile schițe în reviste, vreo două scenarii pentru televiziune și, mai ales, un număr de exemplare tălmăciri din scriitorii sârbi precum Danilo Kiș și Miloš Crnjanski, ori din rusul Daniil Harms. Excelența acestor transpuneri a fost

răsplătită cu alte două premii, ale Asociațiilor de Scriitori din Târgu-Mureș și Timișoara. Un consistent „dosar” al avangardei sârbești i se datorează de asemenea, publicat în revista *Vatra* (la care a lucrat cu câțiva ani în urmă). Și sunt prețioase, iarăși, participările sale la cercetările grupului bănățean „A treia Europă”. Un *Ghid de conversație român-sârb*, tipărit în două ediții (2002, 2005) se adaugă listei sale de lucrări.

Dar Ioța Peianov a fost și ghidul ideal în trecerile peste Dunăre în țara vecină ale unor scriitori români, inaugurate prin călătoria devenită legendară, a vreo zece redactori de la „Echinox” într-o Iugoslavie descoperită atunci de ochii noștri tineri ca surprinzătoare vitrină occidentală a Estului comunist. Zile de neuitat, în acea lună mai a anului 1971, între Belgrad și Zagreb cu coasta lui dalmată, între Sarajevo și Mostar...

Trecând, de data aceasta Styxul, Ioan Radin a lăsat neîncheiat, spre marele nostru regret, un șantier deschis, cu multe proiecte în lucru. Vor fi de adunat într-un volum prozele lui tipărite și inedite, scenariile sale, va fi de adus în prim-plan un volum cu amintitul „dosar” avangardist și tot ce a lăsat mai semnificativ din scrisul său.

Cei rămași încă pe țărmul de dincoace se înclină acum, întristați, în fața umbrei sale, păstrând în suflet imaginea scriitorului dăruit și a omului de aleasă stirpe care a fost Ioan Radin, minunatul prieten Ioța Peianov.

bour

2

TRIBUNA • NR. 193 • 16-30 septembrie 2010

editorial

Rușinea în excursie

Ion Pop

Nu trece aproape nicio zi fără să auzim că în eterna și fascinantă Românie s-a mai petrecut un lucru nelalocul lui, revoltător, rușinos și nedemn. În țara lăsată vraise de niște guvernanti mai întotdeauna și în majoritate incompetenți și, mai ales, puțin sensibili la mult trâmbițatul „interes național”, zicala „nu aduce ziua ce aduce ceasul” rămâne, din nefericire de o valabilitate alarmantă. Și, într-adevăr, nu contenim să ne minunăm, adesea până la consternare, până unde se poate ajunge cu vicierea și degradarea celor mai elementare valori ale vieții noastre, de la cea curentă, de fiecare zi, până la tiparele spirituale care ne-au modelat, sub atâtea vremuri, ca popor. N-a fost destul că aproape o jumătate de secol de comunism idealist doar în vorbe a alterat, făcând adevărate ravagii, fibra intimă a românilor, – a trebuit să ni se propună în loc o lume crescută impur pe temelii rămase aproape intacte sub ruinele celei vechi, cu „emanatii” – în fond niște miasme – ale cadavrului abia intrat în putrefacție, cu prăsila de hiene flămânde care abia așteptau să se înfrupte, mai lăsând provizii și pentru urmașii urmașilor lor. Pe cât a fost național-comunismul lui Ceaușescu de fals și de falsificator în esența lui, de ipocrit și de trădător de țară, pe atât urmașii săi din ziua de azi, cu toată arama dată pe față, s-au dovedit și se dovedesc fățarnici apărători ai unui interes general bun de amestecat plebea credulă, care abia ascunde, de ani întregi, foșgăiala de interese – de partid, de cliențele de toată speța ori (im)pur personale, într-o mult prea prelungită perioadă de „acumulare primitivă a capitalului”. Dacă imediat după revoluțiune, lozınca „Nu ne vindem țara” era fluturată interesat de cei mai proaspeți și lacomi moștenitori ai „epocii de aur”, astăzi vânzarea țării în înțeleșul cel mai prozaic al cuvântului aproape că s-a încheiat, ca să se încaseze mai nimic în folosul național, dar ca să îndoape, în schimb, buzunarele ascunse sub căptușeala proaspeților gestionari, fără fund și ele. Flotă scufundată, metri de autostadă plătiți cu trei prețuri în loc de unul, mai generala cultură, și ea paradoxal lucrativă, a ruginii și a ruinei în peisajele devastate ale fostei industrii și agriculturii „socialiste”, sunt doar câteva ilustrări ale jafului de amplexare din anii de după Decembrie 1989.

Dar, cum notam, mai rămâne câte ceva – și nu orice – de vândut, cum o dovedește, în ultimii ani scandaloasa afacere Roșia Montană, prin care una dintre ultimele mari rezerve de aur a României a fost promisă, cu o cotă ridicolă de profit, cunoscutei, de-acum, companii canadiene cu filon românesc. Nici argumentele Academiei Române în apărarea patrimoniului istoric român, nici cele ale specialiștilor în domeniu, nici protestele apărătorilor mediului, de la noi și din Uniunea Europeană, nici demna și dramatica opoziție a unor localnici ce nu se lasă cumpărați, nu contează în fața lăcomiei nemăsurate a nedemnilor... demnitari care au semnat contractul otrăvit cu Gold Corporation. Iar complicități guvernamentale conjuncturale încurajează din nou proiectul asasin, prezentat totuși sub masca unor mari binefaceri economice și sociale. Tristul refren moțesc despre munții noștri care aur poartă, în timp ce noi cerșim din poartă în poartă, a redevenit de o dureroasă actualitate. Prea mulți bani vor fi intrat în buzunarele celor care au acceptat pactul cu diavolul ca să mai poată da, ei, înapoi,

drept care ofensiva, care pâruse a ceda în fața atâtor dovezi de ilegalitate și de pericol, este tot mai agresiv reluată. Că s-au înmulțit, pe acest fundal, paginile publicitare din presă – un adevărat bombardament mediatic – e, așadar, de înțeles. Însă această desfășurare de forțe a devenit și mai agresiv-insolentă prin tentativa de cumpărare, în văzul lumii, chiar a unor presupuse conștiințe civice, reprezentate în principiu de cea de „a patra putere în stat” care este presa. Simplele și fireștile, în capitalism, campanii publicitare nu par a fi de ajuns, sfidarea conștiinței publice cutează să meargă până la capăt, primind expresii cinice.

Cea mai recentă și, fără îndoială, cea mai șocantă în cinismul ei este așa-zisa „călătorie de documentare” în... Noua Zeelandă, plătită de Gold Corporation pentru un număr de ziarști români, dintre care câțiva au putut fi apreciați până la dubioasa faptă din ultimele zile, drept analiști exigenți ai realității imediate, în numele unei etici superioare a meseriei. Or, despre ce ținută morală mai poate fi vorba și ce credibilitate se mai poate acorda de acum înainte unor oameni care se lasă ispitiți pe față și a căror gură va fi din acest moment măcar închisă, de nu cumva chiar încurajată să proclame cu voce tare și foarte convinsă, îndreptățirea controversatului proiect de exploatare minieră? Ce contează otrăvirea pe vreme lungă a unei întregi zone geografice cu cianurile dovedite mortale, ce importanță mai are patrimoniul istoric și geografic național, în comparație cu plăcerea frumoasei excursii de câteva zile pe tărâmurile exotice? O publicație cu birou propriu de investigații tocmai pe teme de rele năravuri locale și afaceri necurate își trimite, surprinzător, în voiajul de la antipozii chiar mai mulți reprezentanți, ca să fim siguri că vor spune adevărul și numai adevărul, – evident despre Noua Zeelandă, despre care era foarte urgent să ne „documentăm”. Televiziunea, prin cel puțin două canale foarte combative, nu putea lipsi nici ea de la ospățul turistic, încât sunt de așteptat cu suflul la gură știrile cele mai palpitate, de ultimă oră, din îndepărtatele, frumoasele și desigur atrăgătoare insule ale Pacificului. Și o tăcere compactă sau, invers, noi variante „obiective” de publicitate pentru firma aurită, atât de generoasă, a canadienilor.

Dacă până acum manipulările din culisele și subordonarea opiniei într-o parte din media românească dominată deja de puternice trusturi era cât de cât mascată, de data asta, avem, iată, o probă flagrantă a încercării de corupere a conștiinței jurnalistice. Lipsa de scrupule a „generoșilor” sponsori ai acestei călătorii își găsește corespondentul elocvent în acceptarea voioasă și senină a ofertei, acum nu de treizeci de arginți, ci de corespondentul lor simbolic, în aurul Munților Apuseni. Încă o dată, credibilitatea presei devine vulnerabilă. Cu atâtea angajări curtenitoare ori critici dirijate din umbră, cu atâtea subordonări și concesiuni făcute, când puterii politice, când celei a marilor corporații economice și financiare, prea multe voci ale celor care ar trebui să fie ale analizei, interogației și reconstrucției responsabile a biete și necăjitei lumi în care trăim, e greu să mai acorzi credit până și celor mai „idependenți” dintre corifeii opiniei actuale. Turismul penibil de acum poate fi încă un semnal de alarmă.

Abia întorși din excursie, vreo doi dintre parti-

cipanti au și inaugurat elogiul paradisului de deasupra aurului cu cianură neo-zeelandez. Imagini mai paradisiace decât în *Avatar*-ul cinematografic recent sunt propuse imaginației noastre de europeni ignoranți și abandonați iresponsabil lozincilor ecologiste ale zilei. Ba, unul dintre articieri își permite chiar să pigmenteze cu o injurătură de mahala un text persiflant, tras căznit către anecdotă, într-un amalgam facil cu vremurile comunismului stalinist.

E ciudat, totuși, că marea majoritate a țărilor europene refuză metoda întoarcerii prin „mitridatizare” la vârsta dintăi a lumii, tot așa cum alte guverne se feresc ca de dracul de depozitarea a tot soiul de deșeuri ucigașe pe termen scurt sau lung, pe care România s-a arătat, în timp, mai degrabă gata să le accepte. Ceea ce s-a întâmplat cu „accidentul” minier, datorat tocmai poluării cu cianură, de la Baia Mare de acum câțiva ani, pare a fi fost uitat, – iar acela era un nimic față de ceea ce s-ar putea întâmpla pe spații și cu consecințe mult mai grave la Roșia Montană. Noua goană după aur este, însă, în plină ofensivă, și ea va continua desigur, tot așa cum alte promisiuni aurite li se vor tot face țărilor prinse la strâmtoare din diferitele zone ale lumii și în care este încă aer destul pentru poluare, apă suficientă pentru golirea de pești și de vânat exotic interzis aiurea, pământ de ajuns pentru coborârea în adâncuri a bombelor poluante cu explozii tăcute și invizibile.

Ceea ce se vede deocamdată foarte limpede și la suprafață este, în orice caz, cum în curtea cutărui mic primar comunal care semnează concesionări dubioase de terenuri și... munți apare a treia și a patra mașină de lux, cum se înmulțesc noile latifundii, marile societăți comerciale, vilele somptuoase ale unor îmbogățiți de la o zi la alta, care s-au aflat ori se află în posturi de decizie economică și politică. De furat, va mai rămâne mereu câte ceva. Iar când de pe harta României nu va mai mai fi mare lucru de vândut, se vor găsi, totuși, la prețuri de mâna a doua, niște „conștiințe”.

cărți în actualitate

Două reeditări necesare

Octavian Soviany

Nora Iuga
Dactilografa de noapte,
Spitalul manechinelor
 București, Casa de pariuri literare, 2010

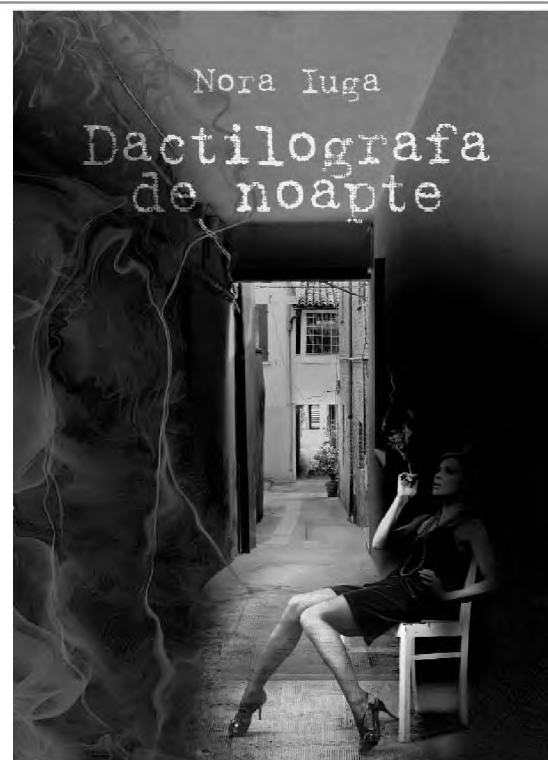
Îată că, la inițiativa lui Un Cristian, Casa de pariuri literare (nume destul de neobișnuit pentru o editură) reeditează două dintre cele mai reprezentative cărți de poezie ale Norei Iuga, permițându-ne (mai ales după ce a fost reeditat și volumul *Autobuzul cu cocoșuți*) o sumară privire retrospectivă asupra unei creații poetice care continuă să tulbure și să contrarieze, Nora Iuga apărând tot mai mult în ipostaza unui autor incomod, care dă cu tifla pedanților și canoanelor instituite de dânsii, nedispus să facă niciun compromis cu prostia, suficiența sau aroganța.

Prima dintre aceste cărți (în ordinea cronologică a apariției lor), *Dactilografa de noapte* (1996) mărturisește despre vicisitudinile unei voci lirice confruntate cu fețele ostile ale timpului, ale cărei ipostaze predilecte sunt doamna „bătrână” sau „îndoliată”, femeia lipsită de sex-apeal ori scriptorul nocturn și insomniac. O accentuată obsesie a târziului stăpânește peste poemele din volum, unde lumea poartă semnele descompunerii sau ale căderii în derizoriu, iar moartea se strecoară insidios în fibra vitală, aducând cu sine disoluția simțurilor asociată cu sentimentul confuziei dintre regnuri și cu regresivitatea la starea de haos, pe care o evocă proliferarea menajeriilor teratologice și a ființelor hibride, cum ar fi „vulturul cu picioare de capră”. Într-o tentativă de exorcism, tentativă în care regăsim gustul pentru spectacolul cu valențe compensatorii și terapeutice ale unui spirit eminent baroc, pătruns de conștiința propriei sale fragilități, experiența thanatică dobândește aspectul „călătoriei către Cythera” și e orchestrată prin arabescuri imagistice care apelează pe rând la resursele burlescului și ale grațiosului rococo: „vai, a murit nervul tău eleonora/ frivolul nerv/ care-ți ședea atât de bine/ și tu

inconștiento încă speri/ pentru că mâine se sfârșește anul/ și vin colindătorii/ vine camionul verde/ ne imbarcăm pentru cythera eleonora/ călărim un vultur cu picioare de capră/ călărim un muson necunoscut/ care taie oceanul în două” (*superba călătorie cu dona angelicata*). Schema în jurul căreia se cristalizează imaginile Norei Iuga va fi acum tot mai mult una a eufemizării, căderea convertindu-se într-o alunecare sau coborâre încetinită, moartea - într-o extincție *au ralenti*: „sunt spații comprimate în hărți/ sunt case mari cu ferestre rău prevestitoare ca niște măști/ sunt patefoane vechi cu pânii care înghit kilometri de tăcere/ și-ncep să deslușesc arcușele acelea tăind calea/ micului ratat care se zbate/ să moară *au ralenti*” (*au ralenti*). Eufemizarea imaginilor de cădere se va asocia însă cu sentimentul vidării tuturor lucrurilor, între secvențele realului se cascadează la tot pasul goluri, hiatusuri în care lumea este pe punctul de a se prăbuși, astfel încât orice tentativă a personajului liric de a exorciza timpul ostil rămâne, în cea mai mare parte, ratată. Căci fețele devastatoare ale temporalității se insinuează pretutindeni în țesătura poemului, aducând sugestia precipitării într-un abis fără fund: „abia mai târziu am aflat/ că se poate minți din lipsă de întâmplări/ mă gândesc la bătrânii domni care merg încet/ și nu ajung niciodată/ la umbrele lor tremurătoare/ ca perdelele în ceainărie/ mă gândesc la întâlnirile pierdute/ și înlocuite cum te-ai trezi/ într-o veneție scufundată/ și ai vedea magii venind din răsărit/ și după aceea/ suspendarea dreptului la vorbitor/ când iese la lumină lumea paralelă/ cea în care nu se ascultă/ și nu se bate din palme” (*lumea în loc de lume*).

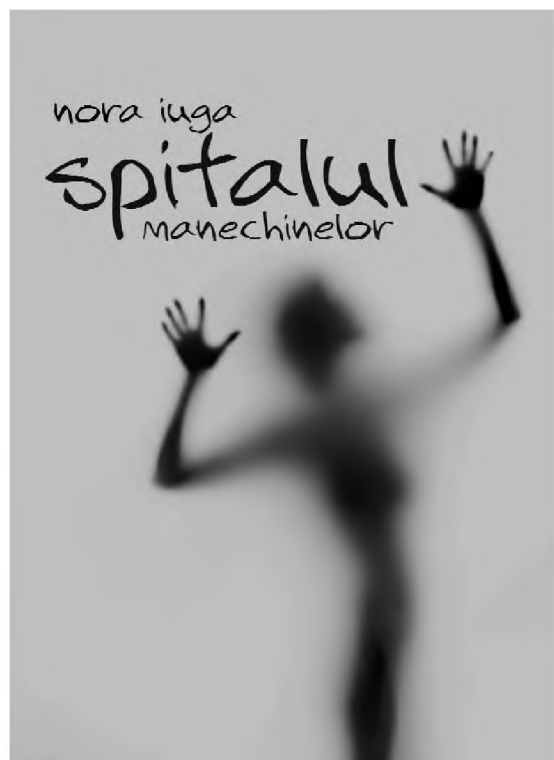
Aparent, aceeași angoasă a timpului domină și volumul *Spitalul manechinelor* (1998), autoarea transcriind cu predilecție aici dezastrele substanței biologice în cheia grotescului, care accentuează ruptura dintre viață și inteligență, transformând descompunerea lentă a țesuturilor organice în obiectul derizivului burlesc și vehiculând cu imaginea obsesivă a manechinului, care traduce perfect acel mecanic suprapus vitalului despre care vorbea Bergson. Sarabanda manechinelor reprezintă în același timp însă o procesiune de simulacre, de măști scripturale, și e marcată de schema plierii care sugerează trecerea lumii în textualitate, căci orice pliu e, mai mult sau mai puțin, filă inscripționată sau carte: „mortul meu drag învește-mă/ sunt un cățel speriat/ tras

dintr-un vis în alt vis/ unde plouă și ninge/ și nimeni nu mai vrea să se joace cu mine” (*O simplă impresie a pielii*). Scrierea se metamorfozează astfel într-un act magic, care anulează temporalitatea lineară și ireversibilă: de aceea mitologia textului se asociază de data aceasta cu evocarea paradisurilor retrospective, ce apar în ipostaza relicvarului sau a necropolei, iar actul/ textul se convertește într-o producție de trecut. Replică a spațiului populat de obiecte, textul reprezintă însă, în același timp,

o „coagulare” a fluidului scriptural, o textură de forme perfecte, dar moarte, o antilume de o teribilă răceală și sterilitate: „văd albe spălătorii cu oglinzi și vane de zinc/ ei toți au spălat chipul tău/ de pe perne/ toți au guvernat toți au poruncit/ am intrat în mahalalele morților” (*Mănușă deșirată împrejurul arătătorului*). El își are echivalentul într-o vorbire depersonalizată care mai mult ascunde decât dezvăluie, reprezentând ea însăși un simulacru de logos: „Sunt zile și nopți/ într-un oraș într-o singură casă/ într-un birou cu oameni de aceeași culoare/ spunând da la deschiderea ușii spunând da la închiderea ei/ spunând da pentru că niciun cuvânt/ nu te poate ascunde mai bine/ nu te poate șterge mai bine/ de pe harta peste care unul singur/ trece cu degetul” (*Un singur oraș o singură casă*). Astfel încât scrisul nu va întârzia să-și dezvăluie în *Spitalul manechinelor* caracterul său prin excelență ambivalent: conceput, pe de o parte, ca o formă de exorcism ce are capacitatea de a neutraliza energiile nimicitoare ale timpului, el este în același timp, o modalitate de dezobiectualizare a lucrurilor și a trecerii de la realitate la aparență.

Iar între cele două volume ale Norei Iuga apare acum un tulburător raport de complementaritate: dacă în *Dactilografa de noapte* poeta sondează limitele fibrei vitale atinse de timp, *Spitalul manechinelor* este o carte despre limitele textului și ale literaturii, ca și despre incapacitatea acestora de a intra într-o concurență reală cu viața. Căci Nora Iuga e unul dintre acei autori, destul de rari - socotesc, pentru care simpla respirație sau orice alt act fiziologic, în toată banalitatea lui trivială, prețuiește cel puțin la fel de mult ca oricare mare capodoperă a literaturii.

M.D.u.ț.e.s.c.u.

Ștefan Manasia

M. Duțescu
și toată bucuria acelor ani triști
București, Editura Cartea Românească, 2010

Poezia nu mai are nevoie de un cronicar pe hîrtie, ea se mulțumește, la rigoare, și cu lecturile noastre & comment-urile cinic-adolescentine de pe www. Așa că n-am să (mai) scriu (nici) aici cronică. Poezia a ieșit de mult de pe orbita solară, înainte ca Pământul să se răcească iar Luna în Atlantic să se prăbușească.

[și toată bucuria acelor ani triști -/ o lume închi-să în care trăiau fericiți/ un oraș mic de cîmpie/ sute de cărți citite pe nerăsuflăte/.../ filme la videc/ vin fierț/ cîntînd și bătînd din palme pe întuneric/ în iernile crunte din anii '80/ băieți frumoși și deștepti/ fete frumoase gospodine istețe]

Cartea lui M. Duțescu, june arhitect și poet, născut în semnul Taurului (9 mai 1979, Alexandria), face parte din familia celor încă *legale*: o citești cu simțurile dilatate, cu gîndul înfrunzit, ca la joint, ca la cafea. Mă rog, aici n-are sens să fac favorul unei judecăți de valoare total pozitive: mi-a plăcut, de fapt, doar prima parte a volumului, densă și cu organele modificate de nostalgie, navigînd genial pe imperfect & perfect compus; n-am rămas cu mare lucru din partea a doua, contrabalansul corporatist, chinuit-tezist, alb, de-spiritualizat. Acolo: poezia a murit deja, prilej pentru creierele protezate cu firme și conturi să decreteze moartea biologicului, senzualului, instaurarea post-umanului: mașini indiferente planează peste contururi de cenușă în clipa în care dl. Corneliu înlătură de pe rever o invizibilă scamă. Și, vai, în lumea asta finală - o plecaciune adusă criticii de întîmpinare? colegilor de generație? unui mit occidental *in fashion*? - nu mai au loc aura și poezia, nu mai încap eu.

[nu domnule Pop/ pe mine mama nu a vrut să mă lepede pe/ locul gol dintre Vărai și Valea Morii/ ci dimpotrivă/ o socoteală banală confirmată de ea

îmi spune că sunt/ creat în prima ei noapte de femeie/ într-un hotel de la mare imediat după cununia civilă/ și aveam să văd lumina soarelui/.../ într-un ținut magnetic din sud]

Atunci cum naiba ies din creierul poetului bucu-reștean imaginile astea proaspete și cinice ale copilăriei (oricărei copilării) din anii 1980-1990? și toată bucuria acelor ani triști? În ce mod insuccesele și penibilul, erotomanii și complexele structurează catren după catren? De ce păduchele corporatist își poartă, prin viață, laptopul fără stil, fără suflet, aruncîndu-te pe tine într-o iremediabilă hōlderliniană melancolie? Bîntuie, în versul prozaic din cartea lui Duțescu, holograma adolescentului cu simțuri hiper, cu uzinele glandelor endocrine intens activate - adaugă aici grija maniacală de a dezinfecă totul, poem după poem, cu metilul indiferenței, al cinismului trendy, al privirii robotice de sondă marțiană, care va submina finalmente schelăria & arhitectura unui Monsù Desiderio al ultimului deceniu comun-ist. (Dar nu e, pînă la urmă, cinismul marca și armura tuturor sensibilităților ulcerat-„blecheriene”?)

[cînd, deodată i-am văzut - fusesem văzut/ și a trebuit să primesc totul cu o minimă demnitate/ mă tăvăleam de durere însă nu ripostam/ plîngeam/ și negam c-aș fi fost eu acela acolo]

[cronologic/ a fost primul moment intens conștient/ aveam 3 ani și jumătate/ părul lung, tuns rotund cu breton/ ștrampi și pantofi de păpușă/ de lac]

[și în toți anii aceia/ am simțit încontinuu ceva soft pentru Cristina/ o fată negricioasă, deșteaptă/ care într-o zi a adus la școală felii de / ananas proaspăt/ și am mîncat împreună la pauză/ ne-am întîlnit întîmplător acum vreo 2 ani/ cred că avea 80 kile la doar 1, 60/ dar mi s-a părut a fi un om bun]

Într-un SF urmărit aproape religios, înainte de '89 la televiziunea bulgară, supereroul pătrundea - truc sau hazard - în citadela extraterestrilor; ajungea

să mimeze obediința și metamorfoza (îi plantau viermi înfiorători în urechi), pentru ca în final - cu fibra umană abia zgîndărită - să le distrugă civilizația și ideologia și planeta imensă și rea.

[se freacă cu leșie de paie/ se curăță spuma roșie care gilgăie înfundat din/ gură/ din nări/ se spaige capul cu barda/ se despică cu grijă pe burtă printre țitele cu/ sfîrcuri arse/ crăpate/ se scot mațele umede/ aburinde/ lucioase/ se smulg copitele cu un clește/ se crestează/ se scoate rîtu/ se aruncă la ciini]

Departa de a-și fi construit un profil de supere-rou (ca Ianuș sau Sociu sau Vlădăreanu, la tinerete), M. Duțescu scrie numai o poezie simplă, adevărată, epurată de multe din stridențele contingentului 2000, probabil cea mai adevărată din cărțile *legale* încă, tipărite în ultimii 2-3 ani.

La șuetă cu Ceaușescu

Adriana Stan

Daniel Bănuțescu
Fugi din viața ta, revoltătoare și slută, în cartea mea
București, Editura Cartea Românească, 2009

La 20 de ani de la schimbarea macazului, prozei românești despre comunism nu i-a venit încă vremea sintezelor epocale grandioase, deși tot mai multe voci, mai ales post-Nobel, le reclamă. Cu toată abundența de mărturii non-ficționale ale deceniului zece, cu toate volumașele de pitoresc sociologic stereotip din anii recentți scrise direct pentru export, Epoca de Aur nu face deocamdată obiectul exclusiv și asumat al unui proiect romanesc de anvergură. Doi prozatori de cursă lungă și generație similară, Radu Aldulescu și Daniel Bănuțescu, își plasează însă invariabil cronotopurile în ultimul deceniu ceaușist. Dar dacă ambițiile tematice adânci ale dos-toievskianului Aldulescu sunt mai curînd metafizic-acontextuale și doar tangențial interesate de fresca istorică, pentru neobositul Daniel Bănuțescu folclorul epocii reprezintă cam singurul rezervor de energie ficțională. Autorul „a reușit să pătrundă în toate subteranele dictaturii comuniste și să demonteze toate componentele mecanismelor malefice ale opresiunii” se anunță ritos pe coperta romanului din 2008.

Poet la origine, dar investind de la începutul anilor '90 într-o serie mereu extensibilă de romane,

Bănuțescu face figură productivă pe piața românească de carte. Nu numai că e protagonistul unei serii editoriale de autor și-i dă mâna așadar să desfacă Trilogia Danielisimă inițial preconizată într-un veritabil Clan de Romane; ci își publicizează, de asemenea, persona auctorială în titluri sau auto-prezentări de o vanitate ironică al cărei bombastic rămâne - ca să zic așa - *de gustibus*. Și totuși, după *Te pup în fund, Conducător iubit!*, *Cei șapte regi ai orașului București*, *Cel mai bun roman al tuturor timpurilor* și - cel mai recent, desigur nu și ultimul - *Fugi din viața ta, revoltătoare și slută, în cartea mea*, nici stăpînului inelelor însuși nu cred să-i fie prea clar axul estetic de care atîrnă. Adunînd deja un număr de pagini cuantificabil la proporții de sagă, romanele sale, inevitabil similare, invariabil inegale, înoată în două ape, jonglînd atît cu senzaționalismul de consum cît și cu mizele literaturii înalte (fie ea și în varianta parodică).

De obicei, mai multe planuri narrative deșiră centrifugal atenția în romanele lui Daniel Bănuțescu, iar *Fugi din viața ta...* nu face excepție. E vorba aici, mai exact, de aventurile auctorelui tînăr și boem, pigmentate erotic și umflate narcisic la modul poveștilor vîntorești, de lumea vivace colorată în argou și *kitsch* a cremei delincvenților bucu-reșteni, respectiv de hagiografia domestică (și ficționalizată) a lui

Ceaușescu. Pânzele acestea nu lipsite de ațe albe (căci schimbările planurilor sunt de cele mai multe ori pur fortuite) ar trebui să compună laolaltă imaginea unei lumi al cărei crepuscul (socio-politic) nu mai poate fi perceput decît în deplinul său grotesc. Farsa a înlocuit tragedia, iar prin pupila dilatată caragialian a lui Bănuțescu contururile se îngroașă baroc, lucrînd, neinteresat de sondări mai profunde, în contul unui spectacular de cea mai discutabilă calitate bulgakoviană. Căci umbra maestrului rus (nu și a Margarinei lui) bîntuie neliniștitor de persuasiv pe alocuri prin imaginarul prozatorului român: fața carnavalesc-malefică a puterii sau labilitatea demonică om-animal (labradorul vorbitor și "duhul" de companie al lui Ceaușescu în volumul recent) sunt exemple în această privință.

Pe de altă parte, în ciuda cantității prozelor sale, Daniel Bănuțescu nu este un povestitor de senzație, cum s-a spus, și nici măcar senzaționalist. Inabil în a construi pe spații largi sau în timpi de suspans, grăbit să întoarcă formulările în coadă de pește și de calambur, cu inteligență lingvistică, dar lene epică, Bănuțescu demonstrează în continuare un mod prin excelență poematice de a izola cuvintele, de a sparge frazele sau a face sensurile să alunece. Folosind megalomania la Pahlaniuk tab-ul, scriitura sa e milităros-sacadată în cadență, de aceea tensiunea se concentrează întîmplător în vreo imagine, nu în mișcarea epică propriu-zisă: "Pușca îi răsare din raniță ca o undiță./ Sau ca o antenă". Într-adevăr "lumea e o poveste cu bandiți", cum zice un personaj, din păcate în poveștile lui Bănuțescu stop-cadrelor sau situații-

le teatrale se învârt brownian fără ca o minte lucidă să întrețină șnur expectativele, ca în benzile desenate care se respectă.

Or, materie ficțională și tipuri pentru niște noi "Mistere ale Bucureștilor" ar exista din plin, de la șmenari de soi și plini de farmec la conspiraționiști de subterană, de la agenți dubli și spioni la adolescenți nebuni gata de sacrificiu, de la usturătoare trădări amoroase la fetișuri erotice piperate. Umanitatea deviantă, interlopă și burlescă a lui Daniel Bănuțescu are mare potențial de *adventure story*, dar, în afara sugestiilor de nume (Iarba Fiarelor, Clipsy) sau a unor detalii accidentale, ea nu e valorificată pe pârgă epice convingătoare. Prozatorul lasă impresia că trage de sforile unor păpuși multicolore doar pentru a se minuna de propria îndemânare sau pentru a nu rata prilejul de a se fandoni în prestidigitatie argotică. Multe note de subsol umplu, de fapt, paginile cu explicarea unor sintagme de înroșit obrazul. Daniel Bănuțescu e un harnic culegător de folclor comunist și interlop, de bancuri, zvonuri și calambururi, fiind greu de tranșat așadar limita dintre simpla colaționare și invenția ficțională autentică. O parte din clenciurile cu privire la viața deținuților, la obiceiurile spărgătorilor sau cele ale dictatorului constituie, în fond, mituri comunitare deja oficializate, o vulgată semiclandestină de felul celei pe care ultimii ani ai comunismului o stimulasera intens. Iar bancul brut e chiar genul proximal scenelor bănuțesciene bazate pe dialog eliptic, tușe tari, ocazional zvâc dramaturgic și indelebil grăunte vulgar. Căci, nu-i așa, "în reprezentarea sa, poporul român era un bărbat vânjos, stând tolănit pe niște bănci de berărie și batjocorind totul".

Prin figura ca o caricatură cu tentacule a lui Ceaușescu, comunismul românesc se răsfrânge într-o lumină cam ieftină de șușanea. Bănuțescu pune la bătaie cu siguranță tot arsenalul vorbelor de duh care circulau, cum spuneam, pe seama vieții particulare a acestuia, istoria apocrifă și umflată despre viziile sale inopinate pe la oameni ai muncii, despre ședințele ridicole cu securitatea, despre discuțiile iliterate cu soața etc. Nu precupește, de asemenea, niciun rictus și niciun efort în a elimina orice umanitate sau verosimil din "Brav conducător". În urma condeiului său plin de năduf rămâne o fantoșă de comedie bufă, amuzantă poate la modul grosier de n-ar fi totuși atât de mecanică. Or, dictatorul scărpinându-se cu bățul său "de fund" (!) arată ca o revanșă literară de prost-gust luată față de epoca recentă. Un prozator ce face circ pentru a mulțumi un public ce nu s-a vindecat încă de o mitologie resentimentară.

comentarii

Constantin Cubleșan și dramaturgia blagiană

Iulian Boldea

Critic și istoric literar, poet, prozator și dramaturg, profesor de literatură română la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba-Iulia, Constantin Cubleșan a dovedit, prin cărțile sale, de la *Miniaturi critice*, *Opera literară a lui Delavrancea*, *Opera literară a lui Pavel Dan*, *Caragiale în conștiința critică*, *Eminescu în reprezentări critice*, *Clasici și moderni*, până la micro-monografia *Nicolae Filimon* sau la *Romulus Cojocaru - poetul*, o intuiție fină a sensurilor operelor interpretate, o capacitate indiscutabilă de a discerne valorile, precum și o certă pasiune a documentului literar, comentat cu rigoare și exigență critică.

Cartea lui Constantin Cubleșan *Lucian Blaga - dramaturgul* (Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2010) este structurată ca o succesiune de texte critice (eseuri) consacrate dramaturgiei blagiene. Titlurile capitolelor cărții sunt ele însele sugestive: *Copleșitoarea tristețe a renunțării* (despre piesa *Anton Pann*), *Misionarismul scriitorului* (despre *Arca lui Noe*), *Realismul mitic* (*Avram Iancu*), *Îngerii răătăciți* (*Cruciada copiilor*), *Pedeapsă*, *Jertfă*, *Sacrificiu* (*Meșterul Manole*), *Reprezentarea mitologică a vieții* (*Înviere*), *Demonul și arhanghelul* (*Ivanca*), *Drama eternului feminin* (*Daria*), *O parabolă despre credință* (despre *Tulburarea apelor*) și *A doua venire* (*Zamolxe*). Cartea începe cu ultimele piese scrise de Blaga și se încheie cu prima piesă (*Zamolxe*). Stilul critic se caracterizează, în această carte, ca și în celelalte cărți ale lui Constantin Cubleșan, prin capacitatea de a decupa trăsături caracteristice, de a focaliza intens aspectele revelatorii, accentuându-le sensurile și dimensiunile: „Toate aceste demersuri dramatice ilustrează idei, le justifică în plan artistic, le demonstrează dincolo de înclătarea pe planul caracterologic al conflictualității piesei. Este de fapt una din modalitățile teatrului expresionist, în structura căruia dramaturgia lui Lucian Blaga se așează, dimensiunea interiorității, a trăirilor conștiinței subiective, lăuntrice, primând în totul”.

Percepția criticului trece, însă, dincolo de detaliile și aparențele expresive ale textului dramatic, spre recuperarea nucleelor mitice, a scenariilor de anvergură simbolică, scenariile care sunt demontate, explicate și interpretate cu suficientă acuitate: „În drama lui Lucian Blaga, *Meșterul Manole* - care nu este „mister păgân” ca *Zamolxe* - ideea ce stă la baza *conflictului* eroului principal cu sine însuși, de la un moment dat încolo, și cu Dumnezeu, mai la început, se justifică în tocmai această proiecție de sacralitate a unui angajament ziditor, căci autorul nu își propune să în-sceneze teatral intriga baladei populare (variantea Alecsandri), ci să reconstruiască mitul creatorului uman, căruia i se cere a încorpora în murii de susținere ai templului pe care-l concepuse, o jertfă, menită a însufleți și a da tăria în vreme acestuia”. Pe de altă parte, comentariul piesei *Zamolxe* are darul de a sintetiza câteva dintre trăsăturile dominante ale teatrului blagian, prezentate într-un timbru obiectiv și echilibrat („Drama - urmând în desfășurarea sa un ritual de sacralitate - nu mai este doar a lui... *Zamolxe* ci, mai ales, a *poporului* său în căutarea *adevărului*. Piesa se dovedește astfel a fi profund religioasă și sentențios viziona-

ră. Ea emană un vizionarism mistic / misterial pe care îl regăsim în întreaga operă a lui Lucian Blaga, dezvoltat și afirmat din diversele ipostaze ale gânditorului filosofic. E piesa de debut și cu atât mai mult însemnul ei are valoare emblematică”).

În comentariul dedicat piesei *Anton Pann*, criticul reconstituie, cu o anume melancolie a interpretării, și ambianța proiectivismului care l-a marcat atât de dureros și de dramatic pe Blaga; într-o epocă a compromisurilor și a imperativelor dogmelor comuniste, autorul *Poemelor luminii* trăia o epocă a renunțării, a „retragerii în umbră” și a neajunsurilor materiale: „E în această piesă o copleșitoare tristețe a renunțării. Lucian Blaga înțelegea că în vremurile noi ce veniseră nu vor supraviețui decât luptătorii. Ori, el nu era un luptător. În orice caz nu unul de duzină, manevrând mijloace pedestre. El putea arăta (profetic) celorlalți calea de urmat, dar personal prefera să se retragă în sine, cel puțin deocamdată. Romanul *Luntrea lui Caron* va fi mărturia fidelă a căutării în acei ani a propriei salvări spirituale, a redobândirii sinelui, regăsindu-și și reafirmându-și prin poezie propria identitate creatoare, fără a se dezice însă de parametrii marcatei sale personalități, fără a-și trăda destinul și mai ales fără a face... pactul cu diavolul. Nu este întâmplător deci faptul că în acei ani de cristalizare ce au urmat, Lucian Blaga s-a simțit atras de capodopera goethiană, *Faust*. Renunțarea la teatru semnifică așadar resemnarea demnă, renunțarea la lupta deschisă, politică dacă vreți, de care nu se simțea vrednic, ca un mare erou de tragedie ce știe să-și pregătească spectaculos ieșirea din scenă”.

Comentariile consacrate de Constantin Cubleșan dramaturgiei blagiene se impun printr-o perspectivă analitică vie, dinamică și, în același timp, echilibrată. Descifrarea toposurilor și a procedeelelor dramatice privilegiate este bine cumpănită, fără excese de rafinament analitic, dar cu finețe a interpretării, într-un regim al frazei critice temperate, bine argumentate, în care recursul la text este întotdeauna binevenit.

Cartea d-lui Constantin Cubleșan *Lucian Blaga - dramaturgul* readuce în prim-plan o latură a creației blagiene oarecum căzută în umbră acum: dramaturgia. Unghiurile de percepție critică, perspectivele de analiză a operelor sunt perfect viabile și eficiente, într-un demers ce îmbină spiritul sintetic și comentariul analitic atent la detaliile cele mai mici ale textului.

Educația, măsura iubirii

I. Francin

„Voluptatea de-a gândi, de-a simți funcționarea minții tale e o beție ușoară, fără consecințe fiziologice dezagreabile. Cine a cunoscut această intoxicație superioară nu se mai desparte de ea.”
Ion Vianu, *Amor intellectualis*, p. 26

Dacă îți pasă de semenul tău, educă-l. Dacă prețuiești oamenii, indiferent de măsura rezervelor ascunse față de valoarea lor, încearcă să-i ajuți să-și limpezească mințile, chiar dacă nu vădesc entuziasm, chiar dacă uneori s-ar împotrivi prin lenea, ignoranța sau neîncrederea lor. Odată limpezită la minte, îți vor putea prețui la rândul lor dedicația. Chiar într-o societate încăpută pe mâinile unor politrucii cu minți funeste, controlată de un aparat funcționăresc vehement și necruțător, dacă ai darul învățării nu te opri, nu părăsi catedra sau, dacă altfel nu e cu putință, transformă locul tău marginal, oricare ar fi el, într-o școală. Fără să-l fi formulat ca atare, îndemnul de mai sus pare să-l fi ghidat pe Tudor Vianu o perioadă importantă a vieții sale, nu foarte lungi și nici scutite de grele încercări morale. Că acesta l-a fost imperativul propedeutic secret pe care antrenamentul intelectual și atributul academic l-au ridicat la înălțimea unui stil de viață, o mărturisește chiar fiul său, Ion Vianu în recentul roman, *Amor intellectualis - Romanul unei educații* (ed. Polirom, 2010).

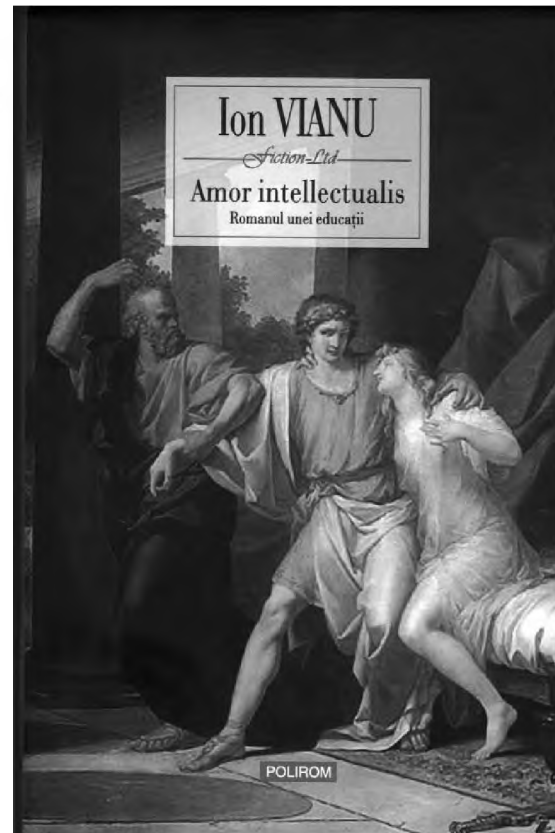
Titlul cărții este o preluare incompletă a expresiei prin care Ion Frunzetti îl parafrazează pe Baruch Spinoza cu al lui „*amor Dei intellectualis*”. Prin aceasta filosoful evreu-olandez înțelegea circuitul iubirii reciproce dintre Dumnezeu și creația lui, câmpul de gravitație al elementelor lumii împrejurul izvoditorului lor. Puterea iubirii divine este deopotrivă dăruire și atracție, mișcare dinspre centru spre periferie și complementul ei centripet, dacă am dori să apelăm la imaginea cercului. Întrucât relația omului cu Dumnezeu nu rămâne la freacă pulsionii oarbe, fie ea și ghidată de extaz, lumina intelectului vine să destupe o rază prin care circulă, de acum limpezită, iubirea de Dumnezeu. Această sarcină îi revine maestrului, translatorul nepătrunsului divin și ghidul aspiranților prin grația celui nepătruns. Întrucât magistrul mediază viziunea intelectuală a divinului, iubirea de Dumnezeu a aspiranților preia în căldura ei și figura maestrului. De aici *amor intellectualis magistri*. Expresiei formulate de Frunzetti, Ion Vianu îi găsește aplicația imediată în relația profesorului Tudor Vianu cu discipolii săi de diverse vârste și din generații diferite.

Multe dintre paginile cărții de față - foarte curate analitic, mereu profunde, adesea scilicitoare, corecte din punctul de vedere al relatării istorice, redacte cu timbrul vocal al afecțiunii admirative - îi sunt consacrate tatălui, profesorului, academicianului, funcționarului care a fost Tudor Vianu. De altfel fiul acestuia găsește o formulă foarte ingenioasă de a-i alcătui portretul, răsfrind pe o traiectorie circulară imaginărea pleiada discipolilor celor mai apropiați, cu care a avut relații de natură paideică și în afara universității, întreținând dialoguri și corespondență, pentru ca din diversitatea părerilor acestora - prisme optice - să ni se înfiripeze figura magistrului. În loc să ne ceară credit pentru viziunea lui, afectată oricum de relația filială, Ion Vianu ne propune ieșirea din cercul familial și proiectarea tatălui său prin ochii celor care l-au avut de maestru, între aceștia alegându-se Frunzetti, Edgar Papu, Nicolae Balotă, C. Noica, Ion Negoșescu. Putem sugera o asemănare cu metoda luminării cristalului din diverse unghiuri pentru a i se reflecta cât mai multe fețe, în cât mai diverse nuanțe și ipostaze. Este un excelent antidot la mistificare și hagiografie. Iată, de pildă, un crâmpei din

portretul pe care i-l face Balotă în faimosul său *Caiet albastru*: „Chiar dacă o înaltă conștiință a sinelui și o mândrie oarecum naturală, ca și o alură oarecum grandioasă pe care și-a făurit-o îl fac să pară ostentativ dominator, chiar dacă afectează prezumțiozitatea și privește lumea de sus, moiga lui este lipsită de aroganță, amorul său propriu nu este identic cu vanitatea. Ar putea să fie un admirabil rector magnificus, plin de o seniorială demnitate, ba chiar și - în altă epocă și alt loc - un doge intrupând plin de superbie grandoarea Veneției.” (p. 121)

Alături de figura tatălui, care atrage cu o forță nestăpânită valul amintirilor scriitorului, străvezie aproape, dar prezentă mereu cu discreția unei icoane este figura Geamănelui, Matei Călinescu, de care l-a legat o lungă și rodnică prietenie, atât în perioada cât încă erau în țară, cât și după emigrare. Mult mai conturată ne apare relația dacă citim *Amintirile în dialog* (ed. Polirom, 1998), însă chiar și fără ele înțelegem că e vorba de o îngemănare prin afinități electice dusă până la nivelul unei comuniuni de destin. Despărțiți de profesie, de carieră și, mai târziu de exil, Vianu și Călinescu rămân definitiv legați în amărăciunea pe care le-o dă țara pierdută, în mahnirea de dizidenți lipsiți de eroism și frenezie - spre deosebire de admirabilii Vladimir Ghika, Mironi Chiraleu și vărul său Teohar Mihaș, N. Balotă, frații Boilă, evocați în carte - ai unui sistem socio-politic care, fără să-i distrugă, îi învinge totuși. Exercițiile de preuire consacrate destinului acestor cunoscuți și prieteni cu spirit de subversiune și sacrificiu, ajunși deținuți politici și, unii, victime ale sistemului de tip stalinist instaurat în România anilor '50 ocupă fragmente, chiar pagini întregi dintre cele mai pline de freacă și elan evocativ din compoziția cărții. Dacă ar fi numai portretele, unele abia schițate, altele elaborate prin reluări și adaosuri de nuanță, detaliu, linie cartea lui Ion Vianu ar rămâne un memorial neprețuit de care, oricine e interesat de perioada și persoanele în cauză, poate profita pentru a-și ajusta înțelegerea acelei bucăți de istorie, pentru a se dumi.

Totuși metoda scriitorului nu înseamnă o cronică a faptelor așa cum au fost ele în istoricitatea lor frustă, ci, după cum el însuși divulgă, un montaj din piese memorialistice disparate, o reconstituire în care sensibilitatea, intuiția, gustul subiectiv și fantazarea își au toate rolul lor. Asta îi permite autorului să susțină că a scris un roman, nu un volum de memorii, cum la o primă vedere s-ar putea bănuși. Personajele, unele prestigioase, altele obscure, dar de aceea nu mai puțin interesante - precum Tănușa, sora (vitregă?) a lui Mironi, de care fratele e înspăimântător și tragic îndrăgostit (p. 227, 346), păstrând totuși taina până în mormânt - sunt legate în feluri diverse de autor, care țese din memorie și fantezie o plasă ca de păianjen în care își ocupă locul fiecare, intrând și ieșind din scenă mai rar sau mai des, pentru o performanță de lungă sau scurtă durată. Sugestia metodologică a avut-o vizionând o expoziție de fotografie veche într-un mic oraș elvețian. Artistul avusese ideea năstrușnică să recompună lumea înfățișată în niște fotografii foarte vechi și degradate prin ajustări de linie, inserții de detalii și chiar personaje, astfel încât lumea primă a fotografiei se împlinea cu noi date pe care inițial nu le conținuse, dar care, acum, făceau parte din ea la inițiativa restauratorului imaginativ. Nu mai vedeai efectiv imaginea inițială, ci o versiune reciclată de viziunea noului artist. Acea lume veche înghețată în timpul ei revolut nu era pur și simplu reanimată, ci reîncarnată în noi forme și modalități de expresie: „Tot astfel, și eu, peste sau alături de amintire, pentru a suplini ceea ce lipsește, dar și pentru a da mai mult relief realității moarte, am adăugat

câte o invenție, nu în scopul de a ascunde adevărul, ci, dimpotrivă, pentru a-l face mai viu decât permite lentila măginită a memoriei.” (p. 148)

Urmărind firul narativ cu rețeaua lui de noduri, capete și împletituri, asistăm totuși la formarea ca personalitate, profesie și caracter a lui Ion Vianu. Camera lui Hieronymus din locuința familiei, cabinetul de lucru al profesorului, este locul unde s-au întreținut dialogurile instructive între tată și fiu timp de mulți ani în anturajul idolilor atârnați pe pereți - Schopenhauer și Bergson. Trecerea vremii a oferit aceluși loc încărcătură sacră. Acolo se produce întâlnirea copilului cu cărțile și ideile culturale, acolo începe să se închege conștiința acelei transcendențe proximale, literatura. Dar tot atât de mult precum contribuie cărțile la formarea tânărului, contribuie și persoanele cu care într-o perioadă sau alta a avut tangență. Este tulburător în acest sens contactul cu Vladimir Ghika și discuția mediată de Edgar Papu, în care se revelează grandoarea credinței, excelența educației, bunăvoința edificatoare și caracterul impecabil al viitorului martir înfrățit cu lumea întru Christos. Să trăiești exemplar, în numele credinței și manifestând o bunătate necondiționată față de o lume demonizată care își face un merit din a te îngenuchea și ucide, iată figura cutremurătoare a Monseniorului. Lecțiile particulare de latină cu Edgar Papu, cei doi ani de studii clasice în care îi cunoaște pe Adelina Piatkovski, Petru Creția, Cicerone Poghir, Costa, profesorul de metrică, fenomenalul coleg mai mare Mihai Nasta, însă și, mai mult, anii petrecuți la Facultatea de Medicină în contact cu medici și profesori nu mai puțin faimoși grăbesc procesul de lămurire și individualizare a lui Ion Vianu. Contactul cu moartea în sălile de disecție, de fapt revelația metafizică a morții cu ocazia lucrului pe cadavre este probabil cea mai profundă formă de instrucție de care un om poate avea parte. Te afli în limbul dintre cele două mistere adânci - viața și moartea - cu mâinile pe forma de viață care s-a stins și cu mintea dibuind în direcția unui mister ce se refuză. După știință, pricere și fler medicul este legătura profesională între cele două lumi. Vianu înțelege că medicina este cea mai nobilă meserie, care nu poate salva de la moarte, dar trebuie să amelioreze și însănătoșească bolnavul, ceea ce, peste satisfacția de natură profesională aduce sporul unui „*sentiment de templier*” (p. 302), conștiința apartenenței la un ordin cavaleresc. Medicina are aproape valoarea unei religii, puterea ei fiind mai manifest orientată spre facerea de bine și în serviciul celui alt, diferit de toate formele de pute-

re, eminentamente egoiste, dominante și lucrative (p. 287, 311). Prin proporționarea specifică a acțiunii cu contemplația, medicina capătă, în viziunea autorului caracterul unei „secțiuni de aur” (p. 315).

Ce se putea face, totuși, în planul practicii sociale după instaurarea regimului autoritar represiv de tip stalinist, dacă, așa cum spune autorul, nu ești plămădit din lut de erou ori martir precum Mironi, Monseniorul Ghika și alții asemenea lor? Fie accepți să devii un „om nou” practicând cu fervoare jargonul „logocrațiilor populare” (Czeslaw Milosz), fie riști marginalizarea, umilinta profesională și chiar pierderea slujbei, a proprietății și mijloacelor de trai. Mijloacele de presiune și șantaj erau atât de rafinate încât până și unii dintre disidenții neșovăitori, după ieșirea din închisori, infestați de „virusul lent” (p. 384) ideologic au ajuns colaboratori ai regimului. Papu, de exemplu, sau Negoiteșcu. Acesta din urmă îi mărturisește lui Vianu în 1977, împins de acea candoare falsă pe care ți-o dă beția, că „fusese turnător” (p. 403). Destinul tatălui, Tudor Vianu a fost în aparență mai blând decât al contestatarilor persecutați de regimul comunist. Lașității unor persoane influente ca el, de-a nu se opune prin toate mijloacele unui regim politic devastator pentru țară, i se poate spune în multe feluri – realism, instinct de conservare, responsabilitate pentru familie etc. Cert e că vechii discipoli care îl admiraseră, odată ce a devenit un „personaj oficial” în noua structură de putere, se rezumă la a-l respecta. Răceala afectivă sporește, cercul apropiaților se destramă. Nu puțini ajung prin temnițe. Nu mai era un reper moral, cu toate că intelectual nu aveau ce să-i reproșeze. Aceasta situație îi va accentua agonia melancolică în care deja se afla de la instaurarea noului regim. Devine academician, primise în 1957 un post la UNESCO, își petrecea mare parte a timpului în călătoriile sau ca funcționar în afara țării. Parisul era pentru el „lumea de dincolo” (p. 373) unde se grăbea să ajungă la foarte scurtă vreme după ce vreo obligație urgentă îl aducea în țară. Bucureștiul i se părea, prin comparație, dezolant. Voiajele la Paris reprezentau pentru el un soi de „transmigrație” (p. 379), o mutare în alt trup și alt destin. Trăia duplicitatea salvatoare a unui destin răscroit pe cei doi versanți ai lumii: lumea liberă a Occidentului și cea opresivă din propria țară. Melancolia, dezamăgirea, inima rea au fost prețul lipsei de curaj sacrificial. Până la urmă inima lui a cedat.

Rămâne însă modelul lui paideic. Să educi oamni este dovada celei mai înalte forme de respect pentru calitatea lor de ființe raționale. Desigur, poate părea o rămășiță de iluminism desuet, fără de care, însă, barbaria „omului nou” creat de logocrațiile populare ar flutura triumfător peste capetele unor idioți prinși în extazele futele ale ovației obligatorii. Fiul academicianului, Ion Vianu, a făcut un pas mai departe cel puțin în planul eticii, alegând facerea de bine, tălmăduirea și alinarea suferinței umane ca opțiune profesională. Poate că și din acest motiv, scriitura lui emană curățenie, înțelepciune, omenie, caracter profilactic. Chiar și atunci când își manifestă rezervele față de o persoană sau alta, dezamăgitoare, critica lui are tensiunea ponderată a înțelepciunii, forța calmă a reparatorului de oase. Oasele suflului.

incidențe

Dialog despre comunism

Horia Lazăr

Sub titlul „1989: de ce s-a dezintegrat blocul sovietic?”, numărul 157 al revistei *Le Débat* (nov.-dec. 2009) publică un foarte interesant schimb de opinii între Stéphane Courtois și Krzysztof Pomian. Anarho-maoist în anii 1970 și director cofondator al revistei *Communisme*, în 1982, împreună cu Annie Kriegel, care se îndepărta-se progresiv de comunism după raportul lui Hrușciov din 1956, devenind editorialistă la ziarul de dreapta *Le Figaro* (1), reciclat în filoamerican în anii 2000 și viu contestat ca istoric, primul a coordonat *Cartea neagră a comunismului* și alte volume, publicând în 2009 o culegere de studii ce revine asupra dimensiunii totalitare a comunismului prin sublinierea continuității dintre leninism și stalinism (2). Cel de al doilea e un important istoric polonez, persecutat de regimul comunist și exilat în 1973 în Franța, unde a desfășurat o remarcabilă activitate academică și civică. Punctele dezbătute de cei doi sînt: „dezvăluirile” lui Hrușciov din februarie 1956, expansionismul sovietic din anii 1980, relațiile dintre totalitarism și naționalism.

Studiind arhivele comunismului sovietic – cele care i-au fost accesibile –, St. Courtois arată că raportul lui Hrușciov a fost orchestrat politic, pregătit prin consultări prealabile cu Biroul politic al partidului și părtinitor în denunțarea crimelor staliniste, din care reține doar persecutarea unor șefi de partid uitînd să menționeze genocidul ucrainean prin foamete din 1932-1933, teroarea din 1937-1938 și gulagul. Delegitimînd doar teroarea exercitată asupra nomenclaturii comuniste, raportul a favorizat prelungirea caracterului totalitar al regimului, care a păstrat pînă în 1986 „cele trei monopoluri”: al partidului unic, al ideilor (prin cenzură și controlarea istoriei și a memoriei publice: programele școlare și mass media) și al mijloacelor de producere și de distribuire a bunurilor materiale. În dezacord cu teoria „totalitarismului de intensitate scăzută” a lui Courtois, Kr. Pomian – care, spre deosebire de acesta, a trăit personal persecuțiile comunismului și care s-a manifestat ca democrat chiar de la începutul activităților sale – socotește că, după 1953, comunismul sovietic a intrat într-o fază autoritară, și că schimbările politice de după 1989 din Europa de Est și din fostul imperiu sovietic nu s-ar fi putut desfășura pașnic dacă la Moscova totalitarismul ar fi fost efectiv pînă în 1980. Argumente: dispariția terorii de masă și a mobilizării permanente a populației după moartea lui Stalin; inexistența, în condițiile pacificării treptate a Europei, a mobilului războinic și a mizei unei victorii militare cu orice preț – formidabil mijloc de coeziune „patriotică” (3) readus la ordinea zilei prin războiul din Afganistan, care s-a dovedit însă o lamentabilă aventură a unei birocrății politice îmbătrînite, ruptă de realitate. Golit din interior de conținutul riguros totalitar și împotmolit într-o opțiune politico-militară fără viitor, comunismul sovietic s-a transformat din totalitar în autoritar, sub presiunea evenimentelor și „fără ca șefii lui să-și fi dat seama de acest lucru”. Pe fundalul dezagregării lui interne, în 6 februarie 1989, guvernul polonez, în care ponderea militarilor competenți era importantă și care simțea de unde bate vîntul, a deschis negocierile cu opoziția democratică, după anunțarea retragerii trupelor sovietice din Afganistan dar înainte ca ea să înceapă, anticipînd evoluțiile ulterioare și prevenind vîrsarea de sînge. Profitînd de detotalizarea lentă a URSS, Polonia a trecut la democratizare prin

demarțializare. Tot la acest capitol, transformarea discursului ideologic e semnificativă. Enunțul belicist: „lupta de clasă se intensifică pe măsură ce socialismul se construiește” va fi înlocuit cu unul pacifictor, ce exaltă „unitatea morală și politică a poporului sovietic” și care, arată Pomian, „pregătește trecerea de la comunism la naționalism ca ideologie de legitimare”.

St. Courtois socotește că în 1980 „frica provocată de teroarea stalinistă era interiorizată de multă vreme [s.n.] de marea masă a sovieticilor” fiind înscrisă în mentalitatea colectivă ca „memorie a terorii”. Formularea e vagă iar raționamentul curios prin aceea că li se atribuie sovieticilor din 1980 o teamă de zi cu zi anterioară morții lui Stalin (1953). Răspunzînd acestei observații, Kr. Pomian arată că intrarea în regim de discreție a serviciilor de reprimare politică (echivalentă, în România, cu prestația Securității ceaușiste față de cea a poliției politice din vremea lui Dej) a introdus în societatea sovietică o atmosferă de destindere (îndepărtarea pericolului arestării iminente și al deportării). Pe de altă parte, imensitatea numerică a partidului (17 milioane de membri), ce avea o bază socială întinsă, a jucat împotivă calității lui de „avangardă revoluționară”. Evocînd propria lui experiență, Pomian semnaleză că un partid ce-și fixează ca program identificarea cu societatea (una dintre utopiile comunismului) „se poate dezintegra cu o ușurință surprinzătoare în situație de criză iar această dezintegrare poate merge foarte departe, afectîndu-i unele centre de comandă”. Un punct de vedere împărțit de ambii parteneri de dialog: eliberarea de comunism a țărilor din estul Europei nu s-a datorat unor factori sau influențe exogene (provocările „imperialismului american”, luările de poziție ale Vaticanului, presiunea popoarelor sub regim comunist) ci perturbărilor interne în funcționarea sistemului totalitar sovietic. St. Courtois are însă tendința de a atribui aceste dezlănțiri intervenției punctuale a lui Gorbaciov – un fel de purtător providențial al unei voințe reformatoare pe care dorea să o folosească, nedemocratic, în scopul consolidării propriei sale poziții politice în dauna generației vîrstnicilor (4) –, în vreme ce Kr. Pomian le pune în legătură cu transformările lente, insesizabile, din mentalitatea elitelor comuniste, luate pe nepregătite de evenimente al căror curs nu l-au putut prevedea și care guvernau în gol. Slab informați în legătură cu starea societății – și a lor proprie – din cauza absenței sondajelor, a anchetelor de opinie și a imposibilității de a consulta o presă internă liberă – corifeii sovietici „se credeau comuniști stalinisti deși nu mai erau”.

În istoria rusă, arată Pomian, legitimarea politică e adesea rezultatul unei victorii militare răsunătoare, urmată de o înăsprire a supravegherii autocratice sau totalitare a opiniei, înfrîngerile delegitimînd puterea. Pentru a suplini deficitul de legitimitate consecutiv pierderii războaielor, suveranii ruși au inițiat reforme. E cazul lui Petru cel Mare, învins de suedezi, și al reformelor ce au urmat înfrîngerea Rusiei în războiul Crimeei. Recuperate ca gesturi de binefacere adresate poporului și naționalizate prin propagandă, aceste reforme marchează, de fapt, slăbirea puterii autocratice sau totalitare. Legitimarea naționalistă însoțește astfel pierderea exercițiului totalitar al puterii, indicînd deriva naționalistă a comunismului și trecerea de la ideologia de partid la exaltarea autoreferențială a națiunii. Dialogul dintre

St. Courtois și Kr. Pomian nu detaliază aspectele naționalismului (naționalismul ideologic de război, în care partidul se autoinstituie ca expresie a patriotismului maselor; naționalismul comunist în vreme de pace, asemenea ceaușismului, ce promovează, împotriva principiilor internaționalismului și a hegemonismului sovietic, „calea proprie” a aplicării marxismului și a dezvoltării societății; naționalismul ca sentiment popular de apartenență la o comunitate oprimată de politica totalitară, în care partidul apare ca străin națiunii și intereselor ei; naționalismul ca formă de exprimare a revendicărilor minoritare ale unor comunități etnice puternic structurate, în epoca post-totalitară). El îi subliniază însă importanța, ca *efect* al dezintegrării comunismului (Courtois) sau ca și *cauză* ascunsă a prăbușirii totalitarismului – un vierme în fruct, cuibărit într-un sistem care, prin natura lui internaționalistă, ar trebui să-l respingă, dar care, prins în angrenajul unei autodistrugerii neprogramate, îl adăpostește grăbindu-și sfârșitul.

Raliindu-se interpretărilor lui Pomian, căruia experiența personală și subtila înțelegere a mecanismelor istoriei îi conferă o mare credibilitate, J. Littell revine asupra exploziei naționalismelor în Rusia de după 1980: o evoluție total imprevizibilă, în ciuda omniprezenței serviciilor de informații în vârful ierarhiei politice atât înainte de Gorbaciov cât și în epoca lui. Lucru curios, revoltele locale cu coloratură naționalistă din fosta URSS nu au vizat contestarea puterii centrale ci s-au manifestat ca niște arhaice conflicte etnice de vecinătate. Dacă conducerea de partid chineză a reprimat sălbatic contestarea democratică a puterii păstrând în continuare monopolul politic al partidului dar deschizând piața capitalului și inițiativei private, Rusia de după 1990 rămâne în dependența unui etatism anacronic, care în ciuda pluralismului politic e neîncrezător în virtuțile pieței. În răspunsul său la intervenția lui Littell, Pomian sugerează că ieșirea diferită din comunism a celor două țări se datorează fie alegerilor politice conjuncturale ale liderilor lor fie deosebirilor culturale și de structură dintre cele două civilizații.

Note:

1. Prin lucrările ei științifice, Annie Kriegel rămâne sursa de bază pentru cei ce studiază istoria comunismului francez.

2. *Communisme et totalitarisme*, Paris, Perrin, col. „Tempus”.

3. Într-un context tensionat de politică internă, un ministru țarist cu fler recomandă, în 1905, „un mic război victorios” împotriva Japoniei – instrument de legitimitate a unei puteri aflată în dezagregare. Lipsa de pregătire a armatei ruse a făcut din acest război o prefigurare a celui din Afganistan.

4. Ipoteza conflictului de generații în lupta pentru putere de la sfârșitul perioadei sovietice trebuie nuanțată. Într-o „notă asupra dezintegrării blocului sovietic” apărută în *Le Debat*, 159 (mart.-apr. 2010, p. 191-192), cunoscutul romancier Jonathan Littell arată că, în anii reformelor lui Gorbaciov, Grigori Romanov, șef al clanului antireformator, avea aceeași vîrstă ca și Gorbaciov, Avem așadar de a face cu o luptă pentru putere pur și simplu, nu cu un conflict al generațiilor politice, cum a sugerat presa occidentală, al cărui manieism a îmbrățișat cauza „tînărului bun”, și al cărei senzaționalism a fost – și continuă să fie – destul de puțin sensibil la detalii.

evocare

Profesorul meu de studii românești, Eric Tappe

Dennis Deletant

Eric Dietmar Tappe (1910-1992), savant romanist, s-a născut în 8 iulie 1910 la Homelands Haringey Park, London, fiul lui Adolf Robert Tappe, un funcționar de bancă de origine germană și al soției sale Winifred, născută Davis. La data când nașterea sa a fost înregistrată, părinții săi locuiau în Queens Road numărul 47, Finsbury Park.

Eric a frecventat Școala lui Sir Roger Cholmeley de la Highgate, urmând un curs preparator ca elev bursier și în 1928 a câștigat o bursă vacantă în studii clasice la Oriel College, Oxford. I s-a acordat apoi o licență clasa a doua în *literae humaniores*, în 1932, după care a fost numit titular liceal în studii clasice la Brighton College. După patru ani s-a mutat pe un post similar la Școala Regele Eduard al VII-lea din Sheffield. Unul dintre elevii săi, Harold Guite, îi amintea mai târziu că din cei zece elevi din clasa lui, opt au obținut burse la Oxford și Cambridge, unul la Londra și unul la Sheffield: „Fără nici o constrângere sau grabă ne-a făcut să devorăm greaca și latina atât de repede încât citiserăm vreo 30 de texte înainte de a merge la universitate” (*The Independent*, 28 Mai 1992).

În octombrie 1940, Tappe a fost recrutat și înrolat în Royal Signals (Transmisiunile Militare Regale). După ce a activat în Irlanda de Nord, a fost trimis la Oxford pentru a organiza unitatea de transmisiuni a corpului superior de instrucție al Universității. Căutând un rol mai aventuros, în martie 1944 a răspuns unui apel pentru voluntari, care să învețe limba română. În timp ce urma un curs intensiv de limba română predat de Grigore Nandri la School of Slavonic and East European Studies, University of London, a primit ordin să se antreneze în parașutism, pentru a fi trimis în România, unde se intenționa ca el să ia legătura cu rezistența anti-germană. Lovitura de stat a regelui Mihai împotriva mareșalului Antonescu și întoarcerea armelor de către România în august 1944 au zădărnicit această misiune și Tappe a fost afectat, după ce a ajuns mai convenabil la București cu avionul, Misiunii Militare Britanice care a fost trimisă în acea toamnă, în cadrul Comisiei Aliate de Control, pentru a supraveghea aplicarea convenției de armistițiu între Aliați și România. În cadrul Misiunii, Eric Tappe a activat mai ales ca ofițer de

Eric Dietmar Tappe

stat major, îndeplinind ocazional și îndatoriri de translator.

În decursul activității în România, din octombrie 1944 până în februarie 1946, Tappe a fost martor al impunerii forțate a regimului comunist și al comportamentului brutal al autorităților sovietice față de români, între care și-a făcut mai mulți prieteni. Ori de câte ori a putut, și-a folosit poziția oficială pentru a-i proteja; în afara serviciului, arbora steagul britanic pe mașini care erau proprietatea unor români pentru a nu fi rechiziționate de ofițeri sovietici. Într-o noapte, fiind ofițerul cel mai înalt în grad de serviciu la cartierul general al Misiunii Britanice, a zădărnicit o încercare a trupelor sovietice de a-l captura pe generalul Nicolae Rădescu, fostul prim-ministru român, care se refugiase acolo ca să scape de arestare, trăgând focuri peste capetele soldaților ce se apropiau.

După demobilizare în 1946, Tappe și-a reluat postul la King Edward VII School, dar în aprilie 1948 a

fost numit la un lectorat de limba și literatura română la School of Slavonic and East European Studies, unde a rămas până la pensionare, în 1978. Timp de zece ani, principalele sale îndatoriri didactice constau în instruirea ofițerilor armatei într-o română elementară. În același timp, și-a asumat însărcinarea de a ridica studiul limbii și literaturii române la nivelul altor licențe acordate la Universitatea din Londra. În 1954 a întocmit un program și cursuri pentru o diplomă BA (Bachelor of Arts) în limba română, prima de felul ei dată de o universitate britanică. A predat singur toate materiile până în 1969, când, în sfârșit, i s-a dat un asistent. În 1974 a fost promovată, acordându-i-se o catedră *ad personam*, prima de acest fel în lumea anglo-saxonă.

Publicațiile lui Tappe reflectă eforturile sale bilingvite: a face literatura română accesibilă publicului anglofon și a furniza material didactic studenților săi. O antologie intitulată *Romanian Prose and Verse* (Proză și poezie românească) (1956) a fost urmată de *Documents Concerning Romanian History, 1427-1621* (1964), cercetate și transcrise cu meticulozitate din arhivele britanice. Sensibilitatea lui ca traducător s-a manifestat în *Povești Fantastice de Mircea Eliade și Mihai Niculescu* (1969) (a corespondat din când în când cu Eliade) și *Povestiri și schițe* de I. L. Caragiale. Caragiale a fost și subiectul unei monografii, publicată în *Twain's World Author Series* în 1974.

Dezgustului lui Tappe față de autoritățile comuniste din România l-a făcut un sprijinitor asiduu al publicațiilor erudite românești din exil. Nu și-a uitat niciodată pe prietenii pe care și-i făcuse în România. În ciuda faptului că nu a avut acces în țară până în 1962 (și când s-a întors a fost pus sub supraveghere permanentă) el a întreținut legături discrete cu unii dintre prietenii săi și s-a străduit să obțină eliberarea altora care fuseseră întemnițați. În 1962 a plătit din buzunarul său partea cea mai mare a „răscumpărării” cerută de autoritățile române pentru punerea în libertate a unei foste funcționare a Misiunii Militare Britanice la București. Astfel, după treisprezece ani de închisoare, Mariei Goleacu i s-a permis să meargă în Anglia cu bătrâna ei mamă. Beneficiind în continuare de ajutorul lui Tappe, au trăit amândouă, cât le-a mai rămas din viață, în Eastborne.

Tappe s-a numărat printre cei mai influenți promotori ai studiilor românești în lumea anglo-saxonă, în a doua jumătate a secolului al douăzecilea. Ca profesor, avea darul de a inspira entuziasm. Aducea în lecțiile sale un sens al umorului, care se întâlnea cu unda de absurd din literatura românească. Înalt și corpulent, un om de o extraordinară amabilitate și căldură sufletească, Tappe apărea pentru studenți ca o figură părintească, întreținând cu mulți dintre ei legături strânse după absolvirea lor. În calitate de coleg, era întotdeauna gata să ofere un sfat, dacă i se cerea, și nu era grijuliu că-și consumă timpul. După pensionare, mulți s-au bucurat de ospitalitatea lui în casa pe care o avea în Markwick Terrace, St. Leonard's, Sussex, printre ei mulți prieteni români. Ultimii săi ani au fost umbriți de instalarea bolii Parkinson; și-a petrecut ultimele luni într-un sanatoriu, în Queen Mary's Lodge, St. Leonard's, unde a murit necăsătorit, în 13 Mai 1992, de bronhopneumonie. A fost incinerat la crematoriul St. Leonard's.

Surse:

The Independent (15 Mai 1992); (28 Mai 1992) + UCL, School of Slavonic and East European Studies library, Tappe papers, Tap/3 + personnel records, UCL + files of the Romanian security police, Bucharest + personal knowledge (2010) + private information (2010) + b. Cert. + d. Cert.

Archives UCL, School of Slavonic and East European Studies, corresp. and papers.

intersecții

Văzută de pe Marte...

Ștefan Manasia

Văzută de pe Marte sau din popularul cartier clujean Mânăștur, orice guvernare românească seamănă cu o tumoră malignă aproape de stadiul terminal. La noi, sondele incompetenței, cinismului, rapacității și mitocăniei perforază țesut după țesut social. Nu cred că vreun vecin *con grandes cojones* ne-a asuprit, în istorie, mai crud și mai inuman decât am făcut-o înșine. E inutil să spun că-n viziunea mea guvernul PDL-ist a ratat șansa colosală de a reforma instituțiile statului – asta dacă partidul, condus de-un utc-ist cu vocație de cascador și plombat cu frizeri și maneliști, a dorit vreun moment, cu adevărat, reforma statului.

Partea proastă e că opoziția, împărțită între demimondenul Crin și etern tocilarul Victor (Victoraș?), pare incapabilă de compromis, de a găsi pirghiile necesare deblocării instituțiilor, economiei noastre suave și, n cerul gurii, negre. Până atunci însă presa, cotrocenistă sau anti, ne oferă serile astea, la fel ca anii trecuți, porții uriașe de isterie, minciuni și speculații. Până atunci îngerașii continuă să ardă, ca porcii, în maternități iar funcțiile în stat – de la umilul profesor la marele birocrat – continuă să fie ocupate de *cine trebuie*, de *omul nostru*. Cercul, îmi vine să spun „cercul”, vicios chiar acesta și este: reevaluarea instituțională ar trebui s-o opereze inspectorii numiți politic de tipii care

ne-au afundat în rahat. Și care, evident, nici în ceasul al treisprezecelea, nu vor găsi resursa mentală, dramul de-nțelepciune și doza aia de bunătațe (pe care Dostoievski o-ngăduia până și sufletelelor infernale) pentru a se da la o parte. Și, poate, pentru a-și rumega silențios conturile la Monte Carlo sau între pirații Caraibelor...

Cerul patriei seamănă, vai, tot mai mult cu posterele lui Al Capone și Vladimir Putin.

În copilăria mea blochistă de oraș industrial apărase o stranie specie de golănași. Copiii

ceașismului târziu și-ai iliescianismului auroral. Cîmpul de operații-al acestora-l constituiau puținele bunătațuri pe care noi, odraslele șomerilor și răvășiților de tranziție, le aveam. Te pîndeau, de pildă, la colțul chioșcului de unde-ți cumpărai înghețata sau gogoșa. Napolitana sau batonul de ciocolată – pe care scuipau cu precizie de arcaș. O flegmă sfidătoare, o spumă efemeră acoperea produsul cumpărat. Erai, în cele din urmă, silit să arunci comorile astea, rămînînd doar cu savoarea înghițiturilor deja consumate și cu papilele păcălite pentru un timp. Golănașul o ridica expert de pe jos sau de la coș și-n rîsetele victoriei se hrănea. Te umilea. Am impresia că, în România asta capitalistă, a apărut o nouă specie de tipi sinistri pe care, nici dacă-i scuipi și înjuri, nu-i faci să bată în retragere. Al căror stomac, departe de a avea rafinamentul și sclifoselile pretinse rangului înalt, dezvoltă, dimpotrivă, rezistența burdihanului de crocodil.

Trăiesc, îmi dau seama, într-o ficțiune științifică pe care n-ar fi putut-o regiza nici Steven Spielberg: într-o țară cu un nume insuficient branduit & suficient de exotic, potopuri de proporții hollywoodian-biblice scot la suprafață măsele de mamut, oase de pterosaur, căpușe, pureci și, mai cu seamă, specia aia complet ignorată a tipilor sinistri.

PS: La-nchiderea ediției contraeditorialului aflu că România a descoperit, în fine, soluția – n-am uitat, abia urmează *miraculoasă* – pentru ieșirea din criză: suprataxarea drepturilor de autor, călărirea micului bugetar, desființarea unor instituții de cultură (revistele *Cafeneaua literară* și *Tomis* le numesc aici doar de dragul amănuntului). Să ne rectificăm!

Alessandro Manzoni văzut azi (II)

Laszlo Alexandru

Însă are de câștigat romanul în ceea ce privește amplificarea treptată a acțiunii în spațiu. Vă spuneam că pornim de la doi tineri care vor să se căsătorească. Ne aflăm la Lecco și în împrejurimile aceluiași tîrg. Unul pleacă la Milano, și atunci avem ample descrieri ale orașului surprins în momentele unei rebeliuni, cînd sărăntocii vor să-i omoare pe bogătași, să le confiște pîinea, pentru că e foamete mare, sau cînd apare o teribilă epidemie de ciumă. Cunoaștem de asemeni Bergamo și ținutul Veneto, unde se refugiază mai apoi Renzo. Dar avem și situația de la Monza, ne este descrisă viața la mănăstire, într-un alt punct al Italiei. Vedem apoi întreaga Lombardie, traversată de armatele franceze care vin să-i izgonească pe spaniolii ocupanți. Treptat, de la un capitol la altul, de la un conflict la celălalt, lucrurile "se deschid". De la banala situație în care "un băiat iubea o fată", perspectiva se amplifică și putem privi un întreg secol, o parte de țară care se înfățișează la picioarele noastre.

Intenția mea nu e să vorbesc aici ca la școală, unde e important să zici numai de bine: toți scriitorii au fost mari, toate operele au fost geniale. Aș vrea să luăm în considerare și părțile ceva mai umbrite, greoaie, din *Logodnicii*. Vă ziceam de această dispunere permanent duală a personajelor și de convertirile lor spectaculoase. Mi se pare cam discutabilă o asemenea construcție. De asemeni trebuie amintită o problemă care ține de structura romanului. Autorul sare pe neașteptate, dintr-un punct geografic în altul, de la o acțiune la alta, de la un personaj la celălalt, riscînd să provoace confuzii: de la Lecco la Milano, dar și la Monza, dar pe urmă la Bergamo etc. Sau neprevăzutele paranteze ample, care suspendă firul principal și îi șubrează omogenitatea. După situația celor doi tineri îndrăgostiți și a aventurilor trăite de ei, o urmărim cu privirile pe Lucia, care ajunge la mănăstire. Însă aici autorul, pe neașteptate, întrerupe acțiunea centrală și, pe cîteva zeci de pagini, ne relatează povestea Gertrudei. Tot astfel procedează și atunci cînd acțiunea ajunge în dreptul lui Innominato. Sînt niște excrescențe care opresc mersul romanului și îl ostenesc pe cititor. Manzoni mai e și scriitorul foarte manierat stilistic, cu o mare amplitudine lexicală. Ceea ce ne-ar putea spune în cinci vorbe, de multe ori ne deapănă într-o frază de douăzeci de cuvinte. Asta poate fi obositor.

Dar nu numai lucrurile șubrede se cuvin rostite și cunoscute. Aspectele pozitive trebuie de asemeni subliniate. Și anume faptul că avem de-a face cu un roman istoric. Situația din Seicento este însă doar un pretext pentru ca scriitorul să ne prezinte realități general-umane, sentimente, conflicte și o tensiune de natură etică. Autorul își îndreaptă atenția către destinul oamenilor mărunți. Spre deosebire de alte romane istorice, care urmăreau faptele unui rege, ale unui prinț sau ale unui Papă care a influențat istoria, Manzoni nu de aceștia e interesat. (Există, ce-i drept, unul, cardinalul Borromeo, care a trăit realmente la Milano.) Manzoni descoperă un alt tip de personaj: omul modest, umil, care n-a lăsat urme culturale atestate. Nu marea vedetă, care s-a izolat de ceilalți și a influențat soarta colectivităților, ci individul de lîngă noi. Prin aceasta, romancierul prefigurează, de pildă, o direcție magistrală de cercetare a secolului XX, istoria

mentalităților, care tot astfel se apleacă asupra destinelor marginale și a detaliilor vieții cotidiene.

Este interesant de subliniat o tensiune asupra căreia poate că s-a insistat mai puțin. Pe de o parte Manzoni este un iluminist, chiar dacă vine, cronologic, pe la sfîrșitul acestei mișcări de idei. El crede insistent în evoluția, în ameliorarea omului. Dar Manzoni este, în mod covîrșitor, un romantic, ba chiar e considerat unul dintre cei mai semnificativi romantici italieni, alături de Leopardi. Unde anume? Autorul este conștient de limitele rațiunii. Excesele acesteia au condus la Revoluția franceză din 1789, cu măcelul și dezastrele care s-au produs. Iată că rațiunea, singură, nu e suficientă, mai trebuie și altceva. Ce anume? Ei bine, credința! Atunci cînd noi, oamenii, gîndim, sau planificăm în perspectivă, putem fi niște ticăloși. De multe ori planurile noastre sînt nu tocmai curate și oneste. Însă există cineva, acolo sus, care are grijă ca destinul lumii să evolueze într-o direcție pozitivă, luminoasă, iar acest cineva este Dumnezeu. Greșesc aceia care își închipuie că omul este singurul stăpîn al destinului său. Cineva acolo sus îl lasă doar să pară stăpîn, pentru a-l pune la încercare, ca să se dea fiecare pe față, să se arate cît e de ticălos sau de virtuos.

Dumnezeu pe cei ticăloși îi va pedepsi, spune Manzoni, iar pe cei virtuoși îi va răsplăti. Vedem că pe măsură ce romanul avansează, netrebnicii pier. Gertrude moare, Don Rodrigo moare pe final, îmbolnăvit de ciumă. În schimb Innominato se convertește, trece în tabăra cea bună și trăiește, continuă să facă gesturi frumoase. Pe rînd, cei răi sînt pedepsiți de-o mîină invizibilă, de sus, care ține balanța. Să nu credem că acest echilibru nu există și că noi putem face chiar totul. Pe moment, da. Avem liberul arbitru. Dar pe durată medie și lungă, cîntarul se reglează, iar cei răi sînt sancționați. Aceasta este, în opinia mea, una dintre învățăturile etice reconfortante și impresionante ale romanului *Logodnicii*. Atunci cînd oamenii sînt prea mici, sînt călcați în picioare de abuzurile celor puternici ai zilei, ei trebuie să sperे în continuare, să se roage. Iar dreptatea va veni.

Justiția nu e desigur un lucru spontan: s-a produs o ticăloșie și, în secunda următoare, ea este remediată. Dumnezeu nu acționează ca o minge de ping-pong. El are proiecte lungi și, de multe ori, ne pune la încercare, prin nedreptățile și silniciile pe care ne lasă să le îndurăm, ca să vadă dacă merităm apoi să fim mîntuiți. Vă spuneam că Alessandro Manzoni este un autor profund credincios, iar *Logodnicii* este un roman creștin. Putem considera această carte, în ansamblul său, ca o importantă lecție de optimism și demnitate umană. Chiar dacă acum, pe moment, simțim că ni s-a făcut o injustiție, că am fost furati, am fost mințiți, ori că soarta noastră a fost deviată, nu trebuie să ne pierdem speranța și credința. Tinerii aceia inocenți nu s-au putut cununa, au fost constrînși să fugă în exil, să asiste la o răscoală populară explozivă, să îndure capriciile periculoase ale unor aristocrați care doar se prefăceau că-i protejează, au văzut numeroase morți violente, au cutreierat jumătate de Italie, s-au regăsit într-un lazaret printre ciumați, la fel de îndrăgostiți ca odinioară, dar mai bogați sufletește. Pînă la urmă

s-au căsătorit totuși, pentru că cineva a vrut astfel: Destinul, care este Providența, care este mîna lui Dumnezeu. Există în lume echilibrul ținut de Cel de Sus, în care trebuie să ne păstrăm credința.

Nu în ultimul rînd, romanul *Logodnicii* este și o meditație asupra valorilor democrației și ale respectului uman. Manzoni este unul dintre artiștii care ne învață să nu ne pierdem firea, căci dreptatea există și ea este pe cale de-a se face. Iar binele și răul nu depind de poziția socială ori de vremelnicele demnități ale cuiva, ci constituie instrumente de căpătîi în evaluarea oamenilor care ne înconjoară.

Voi încheia cu un citat semnificativ, care pe mine m-a impresionat, din *Logodnicii*, romanul acesta de referință al literaturii italiene. La un moment dat, după vreo 400 de pagini și cîteva ani amarnici care au trecut din viața tinerilor ce nu s-au cununat inițial, pentru că preotul lor nu și-a făcut datoria, cardinalul Borromeo are o întîlnire cu parohul Abbondio și îl ia la rost. De ce nu ți-ai respectat obligațiile? Preotul recunoaște: mi-a fost frică. Îmi puteam pierde viața; n-am avut curaj. Atunci cardinalul îl dojenește cu aceste cuvinte, care constituie un reproș, dar ne oferă tuturor și o importantă învățătură de minte: "Fără îndoială, nu vei fi întrebant niciodată dacă i-ai silit sau nu pe cei puternici să-și facă datoria, căci nu ți-au fost date nici chemarea, nici mijloacele pentru aceasta. Dar vei fi întrebant dacă ai folosit mijloacele care-ți stăteau în putere ca să faci ceea ce era de datoria dumitale, chiar atunci cînd cei tari ar fi avut îndrăzneala să te oprească".

Pasajul pare cam baroc, poate prea întor-tocheat pentru urechile noastre, ale celor din secolul XXI. Dar îl putem transpune mai simplu, pe gîndirea de-acum. Nu de puține ori noi, cei de jos, avem impresia că așa merge lumea: toți mint, toți fură. Acum ce-o să fac? Mint și eu, fur și eu, dacă ăsta e sistemul! Dar vine Manzoni și ne spune: să nu credeți că așa e situația! Tu, cel mic, nu-i poți impune unuia de sus să fie onest, să-și facă treaba. N-ai această putere! Tu n-ai cum să tragi la socoteală pe cineva care se află deasupra ta. Societatea e structurată ierarhic, clar, fiecare se află acolo unde l-a plasat soarta, sau diversele împrejurări. Tu, de jos, nu ai această cădere și nu ai mijloacele pentru a-l obliga pe un "superior" al tău să-și facă datoria. În schimb ai altceva la îndemînă. Unde ai puterea să acționezi, acolo ai obligația de-a fi corect! Pentru că, în acel perimetru, nu ei au autoritatea. Acolo unde este cîmpul tău de acțiune, trebuie să-ți îndeplinești cinstit obligațiile, cu întregile tale puteri.

În opinia mea, acesta ar fi un mesaj fundamental pentru noi, pe care-l avem de preluat de la Alessandro Manzoni. Să avem detașarea, seninătatea, de-a trece peste unele aspecte, poate datate, din romanul *Logodnicii*. Și, pe de altă parte, să ne știm îmbogăți cu importante gînduri filosofice, estetice și umane ale acestui mare scriitor european.

(Conferință susținută la Biblioteca Județeană "Octavian Goga" din Cluj-Napoca, 8 aprilie 2010, la celebrarea a 225 de ani de la nașterea lui Alessandro Manzoni)

eseu

Fortimbras cel tânăr și Dandanache cel bătrân

Dumitru Radu Popescu

Dragă Constantin Cubleşan,
Ne putem întreba – de ce nu? – care este raportul dintre spectatori și un autor de piese de teatru, cât a influențat dramaturgul societatea în care a trăit – și timpul în care a trăit! – și cât a determinat societatea produsul artistic ce i s-a oferit de către scrib?... Această întrebare poate fi prelungită la nesfârșit, fără să poată primi un răspuns tranșant, sau fără să poată primi doar un singur răspuns. Trebuie ținut cont și de faptul că în vremea bătrânilor greci teatrul ajunsese la o cotă care și astăzi luminează întreaga omenire. Dar unde mai sunt neînțeleptele întrebări ale grecilor de altădată? S-au dus spectatorii de altădată, cu problemele lor cu tot, am putea zice, dar n-au murit, boieri dumneavoastră, eternele lor întrebări. Și mai trebuie spus că în acele fericite vremuri ale dramaturgiei elene au existat mai mulți autori geniali – Eschil, Sofocle, Euripide, Aristofan! – cum și în fericita existență a nu prea fericitului tinător de dârlogi de cai, la intrarea în teatru, Shakespeare, geniul său n-a fost singur! Am putea glumi spunând că în epocile de glorie ale teatrului dramaturgii au venit în haită, propunând diverse coduri artistice, întru dezvoltarea – poftim de vezi! – cunoașterii omului și a societății. Codurile s-au diversificat în timp, concomitent cu diversificarea lumii și cu apariția altor tipologii umane – omul creștin, insul sceptic, cel rațional, ludic, omul falus, omul absurd, omul rocker, dansator-cântător fericit etc. Iată, bunăoară, cum în aceleași zile, în Cluj și la Nicula, aflate la o distanță de cel mult 50 de kilometri, s-au aflat prosternate în fața propriilor idoli, două comunități ce par să fie – cu exagerarea de rigoare! – despărțite de sute sau mii de ani!

Știința modernă, relativitatea și ale ei canoane aleatorii nu ne-au oferit alte temeuri pentru a ne încadra în istorie – altele decât cele ale înțelepților indieni, pentru care istoria era o simplă iluzie?...

Am greși însă dacă am spune că decorurile unor piese și înscrierea acțiunii lor într-un anumit timp le-ar îngheța ideile și mesajele artistice în acel cotlon al istoriei. Ce mai contează timpul și locul în care Romeo și Julieta sunt cuprinși de o mistuitoare iubire? Societatea, cu ale ei zorzoane, în care o scrisoare este pierdută, a fost pulverizată de trecerea anilor, trecere ce nu-l poate însă clinti din loc pe Agamiță Dandanache, plenipotentul ramolit care crește zi de zi în plenipotența sa politică, artistică și mântuitoare, așa cum nici Fortimbras cel Tânăr nu scade din uluitoarea sa prestanță!...

Fortimbras cel Tânăr era cam din același leat cu Hamlet, Laertes, Rosencrantz și Guildenstern... Hoțul de Shakespeare îi dă, în aparență, un rol mic, insignifiant, la sfârșitul băii de sânge ce are loc în abatorul zis Danemarca. Dar rolul lui Fortimbras se întinde mult peste puținătatea replicilor sale! În potopul de lacrimi ce s-a abătut peste Dania cea căzută din țâțâni, Fortimbras este un profet al înnoirii speranței, sau îl putem socoti drept... Godot cel Tânăr?!

Să avem puținică răbdare! În finalul „Scrisorii pierdute” apare și bătrânul Agamiță Dandanache, asurzit de zbatările clopoștelor, dar vesel tare, ca un Mântuitor vesel... Fortimbras cel Tânăr dă

ordin tunurilor să bată, în onoarea Prințului întins pe catafalc! Restul nu trebuie să fie tăcere!

Unul, va să zică, vine din tinerețe, altul, din bătrânețe, unul urcă, altul coboară spre pământ – pentru ce?... Să ne aventurăm nițel și să ne închipuim cum stalagmitele și stalactitele din peșteri, aceste perechi parcă împietrite de sute de ani în rugăciuni, ne îndeamnă să le contemplăm inocența?... Să ne închinăm în fața credinței lor și să luăm aminte?... De ce să nu luăm aminte?... Împlinindu-și creșterea de sus în jos, sau de jos în sus, nu se pot ele în niciun fel asemui cu Fortimbras cel Tânăr și cu Dandanache cel Bătrân? Desigur, nu prea, doar lumea nu prea este o peșteră decât în căpățânile unor expirații de altădată, care nu puteau dormi de grija adevărilor și a umbrelor adevărilor!... Așa că, dragă Titi, zis și Constantin Cubleşan, să nu forțăm nimic, să nu vorbim vorbe mari și late!... Hai să mergem mai la vale și să vedem ce putem vedea mai la vale, printre văi și dealuri!

La Elsinor, privirea voluptuoasă a fratelui rigă e tulburată până la ticlirea crimei de anatomia cumnatei sale.

În orașul de sub munte, în insula monarhică a lui Zaharia Trahanache, necăzută din țâțâni, amantul reginei, doamna Zoe Trahanache, e liniștit: crima este exclusă din ecuația fericirii libidinale!

Mai apoi, autoîntronizat pe tron, noul rigă stă cu palma peste părțile moi ale dedulcetei sale soțioare și, întru adormirea minților supușilor săi și între slăvirea nimicniciei daneze, toacă, toaca vorbe, vorbe, vorbe, arătând, printre altele, în neîmplânzita sa desfătare aproape masochistă, cât este el de înțelept trimitându-l pe nebunul Hamlet în Anglia, țara nebunilor!

Iar tunurile petrecerilor bubuie, rupând toate tăcerile, anunțând și proslăvind fericirea Danemarcei!

În urbea preaslăvitului Trahanache fericirea e în toi! Sigur, instituțiile locale par să fie depopulate, adică fără oameni, în afară de tribunal, creierul obștei!... Primăria, școala... Ei, niște clădiri, pe frontispiciile cărora Pristanda înalță în vânt steaguri tricolore, în zilele sărbătorilor naționale! Poliția, prin Pristanda, își arată deschis marel rol pe care-l deține în armonia cetății: arborează steaguri! Urbea – formidabil! – pare să nu aibă cimitir, căci de-ar avea, Pristanda i-ar înfige într-un stâlp de la poartă, cu ocazia zilelor festive, un steag îndoliat! Dar ce copii și tineri sunt în insula fericirii păstorită de Trahanache? Grași, slabi, cu fețe de ceară, crăcănați, cu burțile ca niște tobe, îmbrăcați ca la București? Nu se știe! Sunt, în cel mai bun caz, invizibili! A, odraslele lui Pristanda, despre care pomenește iscusitul dirijor de fanfare? Nu sunt, oare, aceste progenituri, niște fantezii lirice, bune de acoperit furțișagurile din avutul național de drapele?... A, da, și Trahanache are un băiat, la București! Din prima căsătorie? Fiul corespundează cu tatăl! Ce duios!... Dar... Oare nu e vorba tot de o fantezie, care să-i îndulcească în fața poporului statura cu mustați prea încărunțite pentru o soțioară sprintenă ca o căprioară (de ce nu?)?... Poate exista o societate, cu prințipuri, desigur, dar fără morți, fără cimitir și fără urmași?

De ce nu? În țara tinereții fără de bătrânețe nu existau copii și nu murea nimeni! și nu erau cimitire!

În raiul de sub munte, patronat de Trahanache, totul e OK! Adică totul ar fi perfect-cum spun repondenții de azi la întrebările reporterilor, în urma marilor concerte cu tobe metalice, de pe marile stadioane ale culturii! – da, totul ar fi perfect dacă n-ar fi fost pierdute câteva vorbe de amor! Pe-această gură de rai, vai, nu se va întâmpla nicio crimă, însă cele câteva lacrimi gata să cadă – zdronc! zdronc! – din ochii galeși ai coanei Zoița ar putea să încețoșeze nițel fericirea stătută a obștei!... Norocul însă vine, vine de la București, într-o birjă trasă de cai cu țigălitori clopoșei în dârlogi!

Fără acele vorbe pierdute, repetăm, timpul oprit, în bucuria sa luminoasă, ar fi rămas, desigur, închis în propria sa fericire!

Întăistătorul politico-economic, neica Zaharia Trahanache, nu prea putea practica erotismul de tip nou, liberal, deși, în marea sa inteligență răbdătoare, îl înțelegea!... Oricum, acest amănunt fiziologic, nu-l deranja în latura sa informală. În marea sa chibzuință, interesul țărișoarei era mai presus de toate cele, și cu deosebire mai presus decât utopia ivirii unui prunc din străduințele prietenului său, Tipătescu, și din tihna coanei sale, cea împăcată foarte bine cu propria-i soartă!... Sigur, coana Zoița ar fi fost gata-gata să plângă cu lacrimi destule, și amare, dacă erosul ei liberal ar fi fost stânenit de întorsătura politică prorocită de Cațavencu!... Scrisorica de amor, pierdută, putea provoca intruziunea politicului în tainele hormonale!... Oah! Scrisorica făcea parte din exercițiile lirice de amor clasic, pe care coana Zoița le abandonase, subjugată de noile norme impuse de Tipătescu, prietenul domului Zaharia, soțul personal!... Noul cod al lui Tipătescu, însușit de coana Zoița, rămăsese ininteligibil pentru neica Zaharia, sau inteligibil, dar obturat!... Totuși, punerea în lumină a acestui cod, ar fi scos insula domnului Trahanache din țâțâni, bulversându-i plutirea fericită pe valurile țării!...

De subliniat: în insula lui neica Zaharia – în acest spațiu închis! – nimeni nu poate să pătrundă! De aici nimeni nu pleacă niciunde, nimeni nu vine de nicăieri! Așa se pare!... Dar iată că vine, ca în povești, un Făt Frumos! Insula va fi cucerită!... Chit că eroul ce o va izbăvi de lacrimi este un bătrânel ostenit, dandanit, mai ticălos (după Caragiale!) decât toți cațavencii și farfurizii din insula de sub munte... și, culmea, Mântuitorul nu sosește călare nici pe un armăsar înaripat, nici pe un măgar domestic!... Sosește într-o birjă! Cam prăfuit, cam ramolit la vorbă și la port? Oare? Dar dacă se distrează, făcând pe cabotatul atins de scleroză?...

Aici își dă arama pe față – și încă ce aramă! – Zaharia Trahanache! El își dă în vileag matura sa – perfecta sa! – înțelegerea a comandamentelor superioare ale istoriei! Un oraș ocupat, este un oraș fericit! De ce nu? Cu acceptarea lui Agamemnon – eroul grecilor de altădată! – drept ales al insularilor pentru parlamentul național de la București – certurile intestinale, bolborositoare, flatulente, măcar se potolesc, dacă nu reușesc să se stingă imediat... definitiv! Un ticălos autentic, îmbătrânit în rele, încă de la 48, devine împărat peste puzderia de ticăloși începători sau veleitari... De ce nu? Cu acceptarea votării lui Agamemnon, corupția dispăre de pe buzele insularilor! Brusc, statul nu mai este corupt și răscoalele verbale ale cațavencilor se termină! Vine pacea, împăcarea!

Pupăturile! Să cânte muzica! Muzica!

Chiar se află urbea într-o suburbie a muntelui sacru, într-o suburbie a sacralității? Hm! Este bătrânul Agamiță Dandanache, împăciuitorul, un trimis al lui Dumnezeu, un Dumnezeu senil, cam bălbăit, un Godot Bătrân, sau un diavol histrionic și bonom?

Agamiță - mizerabilul mizerabililor, după coana Zoița! - iată că aduce pacea pe pământul învrăjbit de câteva vorbe de amor!...

Fortimbras cel Tânăr poruncește să bată tunurile, în cimitir, să nu se uite nimic, gloria Prințului mort să sporească!... Dandanache cel Bătrân face să cânte muzica, muzica, și toate cele să se uite, tot poporul să prospere și să se bucure de tihna propriilor pohte și matrapazlăcuri! Nu se mai declară război statului corupt și putred! Țărișoara nu e putredă ca Danemarca! Toate bolile și metehnele de până acum ale insularilor vor fi tămăduite!... Dacă nu, cumva, chiar ei vor mărturisii că era vorba de niște răceli și dureri de foale inchipuite!...

Dandanache, Mântuitorul, nu promite marea cu sarea, deși el, acceptat de toate taberele, știe că n-o să prea îplinească nămică pentru urbea lui Trahanache! În sinea sa, ramolit sau ba, histrion sau prostuț, Dandanache știe că este, pentru ei, un vis umflat!

Fenomenul de descompunere a personalității - până la patologicul viclean și bonom! - este mai mult decât evident în cazul lui Agamiță Dandanache. Dar acest fenomen de destrămare și de descompunere a personalității - a personajului poate ar fi mai bine spus! - este - și devine specific! - întregului spațiu patronat de Trahanache.

Coborând din birja bucureșteană și confundând soțul cu ibovnicul coanei Zoița, Dandanache ne arată o percepție eronată a realității? A realității mascate, da. Căci toate simțurile sale aparent deprecitate funcționează perfect! Dandanache spune adevărul!... Căci, de fapt, coana Zoița este soața de pat a lui Tipătescu! O fi realitatea nu o singură dată aleatorie, o fi adevărul și falsul ale lumii două fețe, dar Dandanache nu renunță la orgoliul său de șantajist sentimental și bonom - și spune tot felul de adevăruri neconvenabile pentru interlocutorii săi, dar convenabile pentru sine! Așa că, boieri dumneavoastră, omul descompus nu este - urgent! - o ruină!

Vrea Dandanache să transforme realitatea din insula de sub munte? Cumva, cu prețul vieții cuiva? Aș! De ce ar fi nevoie de un asemenea sacrificiu? Sacrilegiu? Viața va merge înainte, la fel, în acest spațiu mirific, tulburat doar de o scrișorică de amor, manipulată, da, manipulată de niște opozanți ai conului Zaharia, soțul conitei!... Însă aici viața are o vrajă deosebită, căci e dominată chiar de fericitul Priap, cu al său falus pleni-potent, cu care face mai veselă și mai arzătoare comunicarea dintre familiile prietene!

În Danemarca oriunde te duci poți să dai de un cimitir și de niște gropari filosofi! N-ai decât să sapi nițel în pământ și o să dai de craniile de regi, de oase goale, de părinți, de ostași și țărani ajunși înapoi în țărână!...

În insula conului Zaharia, am mai spus, nu există cimitir. Nici jale! Aici nu moare nimeni! Nu se naște, e adevărat, nimeni, nu auzi scâncet de prunci!... Dar o școală există! Nu se știe pentru ce! Poate doar pentru ca Pristanda să o bifeze, punându-i la poartă un steag, de ziua națională a țărișoarei! Nu apare în aritmetica lui Pristanda un steag pus la cimitir: asta sigur înseamnă că orașul nu are cimitir!

Da, popi există, vin și la adunările de partid! Trebuie cineva să se ocupe oficial de Dumnezeu,

de dragostea Celui de Sus pentru oameni - și de iubirea oamenilor față de Cel din Țării! Dar cum Dumnezeu - nu doar în parohia lui Trahanache este invizibil, căci nicăieri nu poate fi văzut! - din El a rămas doar dragostea Sa pentru cetățeni și dragostea lor probabil pentru El!... Personajele din piesă, firește, nu-i pomenesc numele lui Dumnezeu, ele fiind prea ocupate cu alegerile!

Probabil că la Elsinor Dumnezeu îi mai bucură pe unii danezi - și în același timp Se bucură de dragostea lor! Cel puțin Horațio pare un om cu dragoste de Dumnezeu... Poate și Fortimbras cel Tânăr, norvegul! Sigur, și el, doar spune când prințul Hamlet e pus pe catafalc de patru căpitani:

„În calea lui, onoruri de război.
Și muzicile ostășești să cânte
Spre slava lui!“

Cine slăvește moartea unui om înfrânt de soartă, laudă aduce lui Dumnezeu. În finalul tragediei prințului „Hamlet“ bubuie în cimitir tunurile și muzicile ostășești cântă!

În finalul „Scrisorii pierdute“ cântă muzicile civile, în grădina lui Trahanache!

Dandanache, vesel, nu se mai gândește la pățaniile prin care ar fi putut să treacă Zoița, fiindcă el - dovadă că a prins din zbor un bilețel de amor, trimis de Soartă, ca să-și îplinească Destinul politic! - nu se mai gândește la femei, cum nu se mai gândește la moarte! E ocupat doar cu alegerile!... Ca un Godot preocupat de închinările celor ce l-au așteptat!...

Să te apropii, prin moarte, de pământul iubit, de florile iubite?... Precum Ofelia? De așa ceva nu poate fi vorba în urbea de sub munte! Da, căci aici moartea, boieri dumneavoastră, nu există! Și neexistând, firește, moartea nu are nicio putere și nu poate confisca nicio fărâma din fericirea țăvencilor, brânzovenestilor etc. Este o insulă a nemuririi - plină cu nemuritori! Dovadă e că ei trăiesc și astăzi!

Dragă Constantin Culeșan, hai să punem punct acestei epistole despre fericirii care au în socotință doar steagul lui Priap-bace! Fiind egali în suflet și simțiri, nu poate fi vorba la ei despre eșecul vreunor idei caraghioase - cum ar fi democrația, par exemplu! - deoarece în insula cu pricina nu există noțiunea de eșec, sau eșece, ci doar cea de progres!

Contrar obiceiului - neîncrederea în Străin,

neîncrederea unui organism față de un corp străin! - Dandanache nu e primit cu ostilitate în urbea de sub munte!... El, de altfel, nici nu vine înconjurat de oști! Ca Agamemnon! Sosește, pașnic, într-o birjă! Ce raporturi există între ideea de istorie și nemuritorii lui Trahanache? Zero! Trahanache și ai săi s-au complăcut într-o fericire curiculară, însă bietul Dandanache a luptat în decursul istoriei, de la '48 - dă-i si luptă!...

Caragiale, în marea sa milă față de noi ne-a lăsat drept moștenire două personaje - sintagme, ce vor pune în evidență lumea viitorului!...

Primul personaj emblematic, Rică Venturiano, este, în scală protocronistă, un înaintaș al filosofilor mediatici de azi, prezenți în toate ziarele, dimineața, și pe toate sticlele, seara.

Al doilea personaj emblematic este Agamiță Dandanache - omul descompus. De la '48, trecând prin toate revoluțiile - ca să n-o luăm tocmai de la greci, deși așa am putea reconstitui cel mai adevărat parcurs al său! - Agamemnon se descompune fizic și moral în Agamiță, cântând pe la toate partidele din drâmbă și din vuvuzelă, până ce ajunge, victorios, în stadiu de sfânt - căci moaștele sale însuflețite de ideea binelui țărișoarei, bucură tot natul!

Dragă Constantin Culeșan, punem aici punct, înaintea unei ultime întrebări: Poți să-ți închipui un Godot, Mântuitor, în birjă, asurzit de sunetele clopoțelilor, un Godot ușor sclerozat, ușor balcanic, gata să-și lase în voie închinătorii, ce l-au ales să-i ferească, să râdă și să danseze, liberi și nesiliți de nimeni? Agamemnon era un erou! Agamiță, degradarea, descompunerea sa biologică și spirituală, e o joacă, precum nebunia Prințului, e o scleroză autentică - a unui Dumnezeu sclerozat! - ori poate să fie, histrionismul unui demon, sau pur și simplu ramolismul unui demon senil?

Oricine ar fi, dragă Titi Culeșan, să nu-l uităm pe Fortimbras cel Tânăr, care pune tunurile să bată - ca să nu se aștearnă tăcerea peste crime și peste eroi!

O carte în dezbatere

Idolii forului. De ce o clasă de mijloc a spiritului este de preferat „elitei” intelectualilor publici

coordonatori Sorin Adam Matei și Mona Momescu

Intelectualii: opțiuni structurale

Ovidiu Pecican

Sorin Adam Matei și Mona Momescu au, în calitate de coordonatori ai volumului colectiv *Idolii forului. De ce o clasă de mijloc a spiritului este de preferat „elitei” intelectualilor publici* (Intergalactic Press, Indiana, 214 p.) un mare merit: relansează obstinat o discuție care, deși este privită ca incomodă sau iritantă de o serie de posibili intervenienți la dezbateri (desigur, dintre cei care nu sunt prinși în paginile cărții cu opinii proprii), poate aduce reale servicii vieții noastre publice, ca și reflecției actuale din România despre condiția intelectuală. În ordinea alfabetică, autorii prezenți în paginile cărții sunt Gabriel Andreescu, István Aranyosi, Daniel Barbu, Caius Dobrescu, Mircea Flonta, Adrian Gavrilăscu, Marius Ghilezan, Alexandru Matei, Sorin Adam Matei, Mona Momescu, Vasile Morar, Lucian Nastasă Kovács, Michael Shafir, Stelu Șerban și Bruno Ștefan. Este vorba despre o pleiadă de nume, unele mai sonore, altele mai puțin cunoscute, din câmpul studiilor socio-umane: politologi, sociologi, filosofi și istorici, poeți și esești.

După dezbaterile stârnite de înlocuirea lui Marius Oprea de la conducerea unui institut care, prin unificare cu altul, a devenit o nouă structură instituțională cu un nou personal de conducere – în cadrul acestuia Vladimir Tismăneanu, Ioan Stanomir și Mihai Neamțu fiind noua echipă coordonatoare –, dincolo de aspectele vizând jocurile de putere și gestionarea resurselor umane (sau, după o mai veche sintagmă, „politica de cadre”) discuția iscată cu acel prilej a adus în discuție dilema teorie versus practică. Volumul editat de Sorin Adam Matei și Mona Momescu se preocupă însă mai degrabă de altceva, dilema aflată în discuție de astă dată fiind: specializare sau interdisciplinaritate (deschidere plurală)?

În numele eșecului modelului renescentist – care eșec, de fapt? – se combate astfel practica deschiderilor cărturărești multiple (trans-disciplinare, în teoretizările lui Basarab Nicolescu, a metisajelor metodologice din arealurile învecinate pe care alții le numesc inter-disciplinare), pledându-se cauza specializărilor stăruitoare într-un singur areal, cu aprofundarea lui permanentă, fie și rămânând într-o zonă de nișă, foarte tehnică și incomprehensibilă înafara micii „secte” de avizați. Se recunoaște aici spaima – obsesia – foarte românească a lui Mircea Eliade de diletantism, nevoia continuă de a acoperi cu referințe, aluvionar, chiar și cea mai mică, banală, aserțiune. Prozatorul Ioan Groșan ironiza încă din anul de grație 1985 această meteahnă a culturii noastre de colonizați cu reflexele subdezvoltării mereu vii, în proza – memorabilă – *Insula* (vezi *Caravana cinematografică*, București, Ed. Cartea Românească, 1985, p. 18), unde personajele lui vorbesc banal, dar cu incredibilă erudiție, după cum urmează: „Arăți obosită astăzi» (*Dreiser*) – ziceam eu. «Mă doare

capul» (*Cezar Petrescu*) – răspundeai tu. «Hai să plecăm de-aici!» (*Cehov*). «Nu!» (*Ionescu*) «Atunci poștește de îmbucă ceva» (*Sadoveanu*). «Nu vreau!» (*Moartea lui Ivan Ilici*)” ș.a.m.d.

Adevărul este însă că, încă de la începuturile ei, cultura română s-a dezvoltat prin efortul intelectualilor de a răspunde simultan mai multor nevoi presante ale agendei unei societăți în perpetuu efort de dezvoltare și remodelare. De ce era societatea noastră astfel, se știe, câtă vreme românii trăiau în trecut împărțiți în mai multe țări, toate fiind sub dominație străină. Fie că era vorba despre trecerea de la tentativa de articulare a unui program propriu la cea de adecvare la turcocrăție (sau la dominație maghiară, săsească, polonă, grecească, rusă, austriacă, căci dominatorii au fost, uneori, și regionali, nu doar mari regate și imperii), fie că se puneau problema revenirii la o agendă proprie (de la slavonism, dinspre fanariotism), nevoia de mobilitate și adaptabilitate la împrejurări a fost aproape mereu în trecut o constantă a dezvoltării pieței intelectuale de valori a românilor. Totodată, lipsa unei continuități de preocupări instituționale a puternicilor zilei, de la voievozi la boieri și, mai apoi, reprezentanți ai marii burghezii latifundiare sau comerciale (cu industria a mers mereu cam prost, atunci ca și acum!), a contribuit la o dezvoltare culturală dependentă mai ales de inițiativele personale, de voluntarismele conjuncturale și, nu în ultimul rând, de capacitatea de a atrage în sprijinul lor adeziuni ceva mai larg, deși tot restrâns, sociale (liste de prenumerați, subscriptii publice etc.). S-a mai adăugat mereu și chestiunea analizată competent de Daniel Chirot și, mai recent, Bogdan Murgescu a rămânerii economice în urmă, a decalajelor în dezvoltare, ceea ce a creat o bază de susținere a culturii românești mai precară decât în cazul altor culturi naționale. Toate acestea au obligat intelectualii români nu doar la policalificare, ci și la împrăștiere, la „risipă” de creativitate în mai multe planuri. În aceste condiții, nu puțini dintre cei mai meritorii au fost jurnaliști, scriitori, oameni de știință (istorici precum Bălcescu, Kogălniceanu, Hasdeu, Odobescu, Iorga ș.a.), și politicieni și oameni de stat. Reușita lor în planuri multiple a creat un model puternic, exemplificat de tocmai aceste izbânde punctuale, chiar dacă multe din operele datorate acestora, în câmpul artei sau/ și științei au rămas în stadiul de proiect sau nefinalizate (un alt complex cultural, analizat pentru literatura noastră de Mircea Martin, dar prezent și într-o carte intens polemică, deși numai parțial izbutită, a lui Eugen Negrici).

După anii de disciplinare ideologică prin cenzură și „orientare de partid” ai socialismului, începând cu 1990, cultura română a țâșnit cu brutalitate, ca scoasă de sub presiune, în diverse direcții, înmulțindu-și și intensificându-și eforturile de

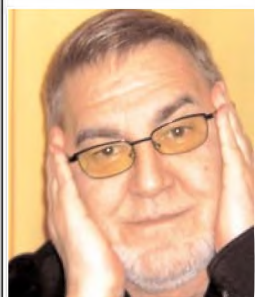
Sorin Adam MATEI • Mona MOMESCU
(coordonatori)

IDOLII FORULUI

De ce
o clasă de mijloc
a spiritului
este de preferat
„elitei”
intelectualilor
publici

agionare, cu remarcabilă viteză și inventivitate. Dar tot acum, experiențele politice și economice irelevante sau de-a dreptul păguboase au evidențiat cu putere carențe în diverse domenii, multe dintre ele survenind ca urmare a incapacității oamenilor de răspundere culturală și politică de a-și înnoi propria gândire și, implicit, capacitatea de decizie. A apărut astfel, și la noi, mitul „tehnocratului”, om de relief social scăzut, abstras de la „flecăreala” publică, dar competent în arealul lui de expertiză. Problema nu este că acest tip de intelectual profund specializat în chestiunile de adâncime ale unei hiperspecializări inaccesibile oamenilor de informare generală a apărut. Într-o economie și într-o cultură în curs de expansiune cantitativă și calitativă, așa ceva era în firea lucrurilor să se petreacă. Chestiunea rămâne însă cea a autorității și a acoperirii pe care aceasta o are. Așa după cum nu poți extrapola autoritatea și prestigiul unui, să zicem, critic literar la politică mai mult decât pe al oricui altcuiva, la fel nici cele ale unui economist nu pot fi socotite cu mai multă îndreptățire valabile pentru domenii străine de specializare unde acesta, eventual, excelează. Se vede astfel clar că dictonul „omul potrivit la locul potrivit” rămâne valabil și în noile condiții, iar criticarea enciclopediștilor nu conduce automat la acreditarea specialiștilor „unilateraliști”. E ca și cum ai afirma că nevoia de sinteze poate fi suplinită cu studii de detaliu sau invers, că cercetările de amănunt, valoroase, ajung, anulându-se astfel necesitatea sintetizărilor de etapă. ■

emoticon

De ce sunt, oare, supărați pe noi

Șerban Foartă

(Text preluat din AgențiadeCarte.ro, 29 aug. 2010)

Întrebarea asta îi privește pe foștii, pe actualii și, poate (însă sper să mă înșel!), și pe viitorii noștri guvernanți...

Răspunsul este, după mine, unul simplu: democrațiile implică, la anumite termene, alegeri. Ceea ce face ca Puterea să depindă, că vrea sau nu, de un electorat. Aceasta, nu doar într-un stat republican sau monarho-constituțional; dar și în cazul unor regi și împărați (electivi, iar nu ereditari), - ca, între alții, „Napoléon le Petit” (ca să fac uz de-o cvasicalomie aparținându-i lui Victor Hugo), care devine, prin alegeri, Președinte; apoi,

prin lovitură de stat și plebiscit (două, nu unul singur), Împărat. Or, despre el e vorba în faimosul vers eminescian: „Mărirea-i e în taină legată de acești”, - acest „acești” fiind, evident, electoratul (fie, el, unul de elită sau dotat, baremi, cu simț civic, fie o gloată amărâtă și informă, manipulabilă prin definiție, ca acea „grupă zdrențuită” la care se referă Eminescu). În pofida, așadar, a unor false numărători ale biletelor din urne și ale altor mici sau mari matrapazlăcuri (în frunte cu computajul stalinian), guvernării, în democrații, depind de un electorat, - pe care, nu o dată, îl flatează, îl mistifică, îl cumpără (pe mai nimic), îl amețesc, îmbată și adorm cu, nu o dată, promi-

siuni de ordin demofil, cu discursuri populiste aberante, inverosimile la culme, dar cu atât mai lesne de crezut, - căci corespund unor pulsioni emoționale și unui vis al „perei mălăiețe”, care, mai doct, se cheamă *wishful thinking*, alias „gândire deziderativă”.

Ei, bine, dependența asta naște, de regulă, resentimente, guvernării detestându-i și pe-aceia ce nu le-au vârat numele în urnă (fie și dacă, la șampanie, le, chipurile, mulțumesc și lor), și - ceea ce pare, dar nu e deloc, paradoxal - pe aceia care le-au dat votul. Iar asta, pentru că (o spune Dostoievski, - într-un cu totul alt context) le sunt îndatorați, datori, datornici, fapt, anevoie suportabil, ce naște disconfort, ranchiună, ponos și, *in extremis*, ură.

De unde, între altele, atâtea, o suprainpozitare aberantă a modicului drept de autor (ca și cum ei ne-ar fi coautori!), ca și sadismul triplelor ghișee, - de care sper să nu mai auzim!

Diana Olah

Rateu

Am patru măști acasă atâtea sunt fix le număr pe degete zilnic
(că poate matricea îmi joacă feste)
și sunt indicibil de tristă
că una îmi zăgăne clopoței în urechi ca un ecou de clopot dintr-o biserică de sat
și de câte ori o pun
mă trezesc că fac plecăciuni și bolborosesc
Doamne iartă-l și-l odihnește
și babele mă iubesc ca pe straturile lor plivite și mai verzi ca ale vecinei
și mă cheamă pe băncuțele cu pleduri roșii să bârfim un pic de religie
iară lelea Mărie își umple gura și scuipă pe mine să nu mă deochi
că am fost crescută cum se cuvine.

Că alta îmi strânge nutra și mi-o contorsionează îmi țuguiește buzele
îmi bulbucă ochii îmi tocește nasul îmi lățește nările
și mă obligă la percepție în ultimul hal pe când eu nu vreau decât să mă retrag în puștinul meu
și să desenez pe asfalt copil și mămică de mână și inimioare și balonașe
că mi s-a șters pagina asta pe când downloadam adolescența și acum
nu pot crește pașnic și frumos și inocent și nu știu să mănânc înghețată
fără să îmi curgă pe tricou
că nu m-a învățat nimeni tehnica asta.

A treia mască ar fi numa' bună
e verde și împănată și stă de paravan într-un stil aparte
da' miroase a mâl și a igrasie, a rahat de porumbel și a suspine
a mâna meșterului venețian
și mi-e că asta sună a ieftin
prietenii mei originali până la sânge
m-ar ghici într-o clipită
și mi-ar reproșa evidența făcături la o bere

poezia

printre hlizeli și revolte contra recesiunii

A patra mască... e mulajul figurii mele
făcut cu bandă de gips într-o zi faină
acum hă-hăăă
da' de câte ori fac mișcarea suprapunerii
îmi dă eroare
și înțeleg că unele lucruri nu mai încap
veci în vechile hamuri
că poate mi-au crescut genele
să-mi țină umbră și să nu-mi intre copacii
și norii și familia și câinele în ochi
că poate mi s-au tocit dinții de câte ori îi scârșnesc
întru preamărirea preaplinului zilei
și pomeții mi-au căzut cu zâmbetul și uite
așa mi s-a deplasat schimbarea
în locuri neinteresante cum ar fi sufletul
și chiar și așa toți mă recunosc
și mă salută și transmit sănătate alor mei
și mă tem ca de molii
că m-am procopsit cu mine
toata viața...

Albastră

Mama îmi potrivea cămășuța albastră
zi de zi
cu răbdare de mamă
Albastră ca ochii mei albaștri și
niciodată mai
Câteodată eram mândră alteori
lucram intens
să combin pete care nu mai ies
să primesc măcar o bluziță roz
măcar una gri să nu mă asortez
Am fost intoxicată strategic!
Mă arde pe trahee cerul cu
preponderență vara
când albastrul e și mai scârbos
și când îmi înfig degetele în gât
vomit alcalin lapis lazuli
pentru insolența mea am făcut muncă în
folosul comunității
m-am plimbat sub cer pe picioaroange

pentru care s-a pus mână de la mână
egoism
ani la rând
și mă lovea conștiința universală
și mă tăiam în corzile cu care se agață
n+1 realități
de un singur cer
cum să înjur și cum să blestem când îmi
sufla Ochiul în ceafă?!
și uite așa mă vomitam peste lumi cu
toată rușinea
femeile nu mai avortau și existențele se
infectau cu semiprețiozitate
mama se lăfăia în buchete de flori albastre
și felișării
i se dedicau nașteri de copii cu ochi
albaștri
și foarte des vieți de apoi împlinite
mamele o invidiau pozitiv și mama avea
prietenese...
(prietenesele renunțau la telenovele și o
urmasu ca discipolii antici
luau notițe despre cum să îți predestinezi
plozii)
își bea ceaiul de mușețel la fel de migălos
și își lustruia bibelourile cu aceeași pasiune
dar atunci când vorbea despre copilăria
mea
părea că brodează viitorul unei noi existen-
țe
amputată de albastru
își ținea mâinile pe burtă de parcă mă
aștepta din nou
să rămân doar a ei

Nerecunoscătoare și încă bolnavă
m-am răzbunat fără imaginație
și fără respect
și nu am vomitat niciodată peste lumea ei.

interviu

Cotele apelor Mediteranei în urmă cu 81.000 de ani și... astăzi

de vorbă cu geologul Bogdan Onac

Geologul Bogdan Onac este profesor la Facultatea de Geologie din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. În afara activității de cercetare și didactice din țară, a fost *visiting fellow* la Universitatea din Copenhaga (Danemarca), apoi *visiting profesor* la Universitățile din Bergen (Norvegia) și Palma de Mallorca (Spania), iar din anul 2005 este *visiting professor* la Universitatea South Florida (SUA). A publicat, sub semnătură proprie sau în colaborare, 10 cărți și a semnat peste 100 de articole în reviste de specialitate din întreaga lume.

În luna februarie a acestui an, Bogdan Onac a publicat un articol în prestigioasa revista SCIENCE consacrat rezultatelor cercetărilor sale paleoclimatice din ultimii ani. Cercetătorul român susține că există o legătură strânsă între climat și nivelul mărilor și că peșterile aflate pe coasta insulei Mallorca conțin extraordinare dovezi în ce privește schimbările nivelului Mării Mediterane din trecut. În ultimii 200.000 de ani aceste peșteri au fost sistematic inundate de fluctuațiile nivelului oceanic datorat oscilațiilor de sorginte glaciară (formarea și apoi topirea calotelor glaciare). Nivelul maxim și minim al acestor inundații s-a înscris în mod distinct pe stalactitele și stalagmitile din peșteră, oferind un fel de calendar al evoluției apelor Mediteranei de-a lungul timpului. Și de ce este atât de important acest lucru? veți întreba. Pentru că, privind în trecut, putem anticipa viitorul. Evenimentele petrecute în urmă cu zeci de mii de ani pot constitui un avertisment pentru lumea contemporană.

Radu Constantinescu: - Cum ați pornit această cercetare și cine v-a fost alături?

Bogdan Onac: - Echipa care a lucrat la această temă de cercetare este destul de vastă. În primul rând sunt spaniolii, care se află, cum s-ar spune pe teren propriu acolo, în Mallorca, și care începuseră să studieze problema schimbării nivelurilor Mării Mediterane de-a lungul ultimilor 130.000 de ani, cu mai mult timp în urmă. Prima dată mi-a picat în mână un articol de-al lor prin '98 și mi s-a părut extrem de interesant. La data respectivă, eu deja făceam datări uraniu-toriu pe care ei nu le realizaseră. Datările lor erau oarecum primitive, deoarece dădeau vârsta unei formațiuni din peșteră cu o aproximație foarte mare, ceea ce nu permitea desprinderea unor concluzii relevante. În acel moment mi s-a trezit interesul pentru acest subiect și m-am gândit că ar trebui să văd și eu ce se întâmplă în peșterile din Mallorca. În 2001, m-

am întâlnit cu unul din acești cercetători spanioli la un congres în Brazilia și atunci am pus la cale colaborarea noastră. Apoi, începând cu 2001 am vizitat și revizitat Mallorca.

Fac o paranteză ca să vă spun că venirea mea pe această insulă nu a fost întâmplătoare. De ce? Deoarece Mallorca a constituit punctul de plecare al lui Emil Racoviță atunci când a pus bazele biospeologiei, totul pornind de la găsirea în peștera Cueva del Drac a unui gândăcel alb și orb care l-a condus la concluziile ulterioare de o importanță covârșitoare pentru domeniul subteran. În viață am avut mai multe „vise nebune”, iar unul dintre acestea era de a călca în peștera de care și-a legat numele ilustrul nostru înaintaș. În 2004 a avut loc la Palma de Mallorca un simpozion, precum și festivitatea aniversării a 100 de ani de când Emil Racoviță fusese în Mallorca, în una din peșterile pe care o cercetăm noi acum, Cueva del Drac. De altfel, pe unul din bulevardele centrale ale Palmei, se află bustul marelui nostru savant.

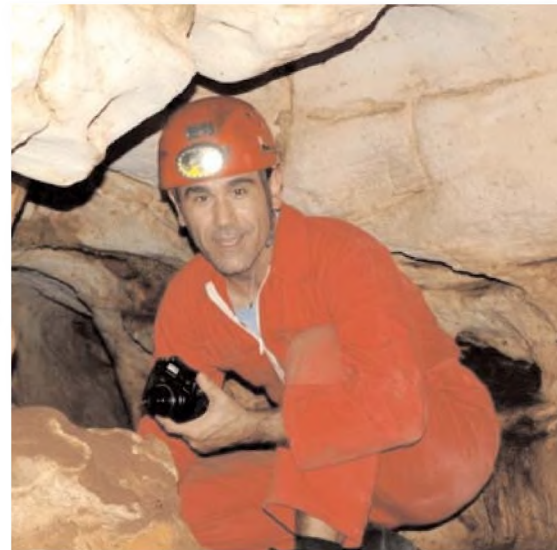
Să revin, însă, la cercetarea noastră. În 2004 am putut rămâne două luni aici, fiind *visiting professor* la Universitatea Insulelor Baleare din Palma de Mallorca, prilej excelent să văd mai multe peșteri. La început am examinat formele de suprafață. Apoi, mergând cu ei și vizitând cam 15-20 de peșteri, deja lucrurile au început să-mi fie foarte clare, să înțeleg cam ce se întâmplă. Am colectat aici numeroase probe pe care le-am secționat pentru a putea face datarea radiometrică și a vedea cum arată structura în interior. Am luat probe din aceste formațiuni și, având acces la laboratoare bine dotate, le-am determinat vechimea cu mare precizie. Și toate mi-au indicat o vârstă de ~81.000 de ani. Rezultatul coincidea cu ceea ce obținuseră spaniolii (lor le dăduseră 82.000 - 83.000 de ani), însă precizia măsurătorilor mele era incomparabil mai bună.

- Care era elementul comun al tuturor acestor peșteri?

- Peșterile se află la o distanță de cel mult 250 de metri de coastă, ca urmare, apa din ele este ori apă de mare, ori un amestec de apă dulce cu apă de mare. Se știa că acolo, în peșteri, sunt marcate nivelurile mării distinct, datorită unor formațiuni tipice.

- Cum arăta aceste formațiuni? Ce v-a atras atenția în mod special la ele?

- În peșteră sunt stalactite și stalagmite. În momentul în care nivelul mării staționează o perioadă de timp, pe locul unde stă cel mai mult, formează o depunere, adică stalactita sau/și stalagmita se îngroașă ca un bulb (foto). Când nivelul apei scade, în aceeași sau în altă peșteră, în jurul stalactitelor și stalagmitelor apar din nou aceleași depuneri, dacă apa stă mai mult timp. Pe măsură ce calotele glaciare și ghețarii alpini câștigau în volum și dimensiuni, nivelul mării cobora, iar când ghețarii se retrăgeau/topeau, nivelul mării

creștea. Deci avem de a face cu un fel de înregistrator geologic al evoluției nivelului apei Mediteranei de-a lungul timpului.

- Ați publicat aceste concluzii?

- Nu imediat. O perioadă am uitat de toată această poveste și în 2005 când am susținut interviul pentru a putea preda la Universitatea South Florida a trebuit să susțin și o prelegere referitoare la domeniile mele de cercetare. Cu acest prilej, am prezentat și două diapozitive ilustrând speleotemele din Mallorca. Am precizat că le-am dat, că aveau 81.000 de ani și că erau cu un metru peste actualul nivel al Mediteranei. După prelegere, un profesor american aflat în asistență, s-a arătat interesat de rezultatele mele. După ce am fost acceptat la South Florida, am continuat dialogul științific cu acest profesor, lucru care m-a stimulat în ce privește finalizarea cercetării. Mai întâi, am trecut în revistă ceea ce au publicat spaniolii, care, vă asigur, au publicat mult. Dar am constatat că au publicat numai în reviste cu circulație limitată, nu în cele cu mare impact științific, drept pentru care nu au fost niciodată citați de către cei care se ocupă cu reconstituirea nivelului mărilor și oceanelor. De aceea, le-am propus să abordăm o publicație cu impact mare și atunci, în 2006, când terminasem de redactat lucrarea, am decis că este obligatoriu să o facem cunoscută. Am trimis-o la o publicație de specialitate. A fost respinsă, dar am perseverat, încercând la alte două reviste. Părerile erau împărțite: unii referenți erau pozitivi, alții negativi. Și, în cele din urmă articolul semnat împreună cu cei trei geologi din Mallorca, cu doi cercetători americani și o profesoară din Italia, intitulat *Un nivel ridicat al mării în urmă cu 81.000 de ani în Mallorca* a apărut în februarie 2010 în cunoscuta publicație *Science* fondată de inventatorul american Thomas Edison.

- Care este importanța practică a cercetării Dvs? Ce semnificație au pentru contemporaneitate concluziile unei cercetări privind o perioadă de acum câteva zeci de mii de ani?

- În primul rând, pune sub semnul întrebării teoria după care ciclurile de glaciare se succed la cca. 100.000 de ani, calculate de un geofizician sârb. Teoria glaciațiunilor spune că acestea se repetă cam o dată la acest interval de timp. Or noi găseam după ~30.000 de ani de când teoretic începuse ultima glaciațiune, apă cu un metru mai sus decât în prezent. În mod normal, dacă ar fi fost o glaciațiune, nivelul mării ar fi trebuit să coboare, să coboare continuu și nu să crească. În

cadru același glaciațiuni am constatat fluctuații inexplicabile, adică fenomene de creștere și de descreștere a nivelului mării, adică de formare de calote glaciare, urmate de topirea lor. Cum se explică acest fenomen? Iată o întrebare la care acum se caută răspuns. Concluzia noastră este că acum 81.000 de ani calotele glaciare aveau cam aceleași dimensiuni cu cele din prezent, dacă nu cumva ceva mai mici, ceea ce explică nivelul ridicat al Mării Mediterane.

Al doilea aspect: pe plan mondial, în majoritatea celorlalte studii asupra nivelului mării (în Barbados, Haiti sau Noua Guinee), acesta a fost identificat la 20-30 de metri sub prezentul nivel al mării, acum 80.000 de ani. Dar majoritatea acestor dovezi geologice pe baza cărora s-a stabilit nivelul mării sunt fie recifi de corali fosili, fie terase marine. Or, concluziile noastre veneau din studiul peșterilor, adică din analiza unor formațiuni pe care datările uraniu/thoriu sunt foarte exacte. În plus, toate acele regiuni unde s-a lucrat pe corali sunt tectonic active, adică se ridică, iar rata de ridicare nu este constantă, așa cum presupun cercetătorii. De aici și caracterul aproximativ al estimărilor.

În una și aceeași peșteră, noi am găsit mai multe nivele de speleoteme bulboase. Primul, pe la 3 metri deasupra actualului nivel al mării, orizont care corespunde absolut în toată lumea cu ultimul interglaciare, acum 127 - 128.000 de ani. Cu 2 metri mai jos, adică cu un metru deasupra nivelului actual, am găsit un al doilea nivel de speleoteme, corespunzând perioadei de acum 81.000 de ani. Alte două nivele distincte la care apar formațiuni bulboase au fost identificate de scafandrii la 21 și respectiv 15 m sub actualul nivel al mării. Datarea probelor din aceste orizonturi arată că ele s-au depus în urmă cu ~86.000, respectiv 79.000 de ani. Coroborând vârstele celor două minime al nivelului mării cu maximum de acum 81.000 de ani, constatăm că fluctuațiile nivelului Mării Mediterane au fost mari și că descreșterea și creșterea nivelului apei a avut loc în intervale relativ scurte de timp (în termeni geologici): între 2000 și 3000 de ani sau chiar sub 1000 de ani.

- Intuiesc o notă de dramatism în glasul Dvs...

- Într-adevăr, deoarece previziunile sunt sumbre. Și iată de ce: dacă acum 81.000 de ani nu a existat niciun factor antropogen care să contribuie la descompunerea rapidă a imenselor calote glaciare, și totuși acest fenomen s-a petrecut. Acum, în condițiile încălzirii globale, sunt și mai mari șansele să se repete un asemenea fenomen, o treime din populația globului putând fi afectată. Vedem cu ochii noștri cum calota din Groenlanda se micșorează, că în Antarctica s-a înregistrat recent recordul de temperatură ridicată (- 50 de grade, în condițiile în care până acum media anuală era în jur de de - 70 de grade). Acesta este un serios semnal de alarmă pentru zonele costiere (în America - Louisiana, Mississippi, Texas, Florida, apoi majoritatea insulelor din Atlantic și Pacific, sau în Europa - litoralul Țărilor de Jos). Este bine să fim avertizați că procesele de inundare se pot produce mult mai repede decât se credea până acum și că descompunerea unei calote glaciare poate avea loc pe parcursul a numai două generații.

Interviu realizat de
Radu Constantinescu

dreptul la replică

„Micromegalitii” priviți din față

Ioan Bugilan

Păștrând sensul vorbeii de „mai bine mai târziu decât niciodată” este și cazul ivit între cartea mea *Religia geto-dacilor a fost întruchipată monoteist iconografic* și articolul - Corecții *Micromegalitii* din portofoliul de publicații științifice al domnului Sorin Nemeti în revista „Tribuna” Cluj-Napoca, nr. 1-15, septembrie, 2007. Din păcate am luat la cunoștință de existența acestuia mult mai târziu, fiind astfel frustrat de posibilitatea unei replici la momentul respectiv. După lecturarea articolului în cauză pot afirma că nu am pierdut nimic. Mă așteptam la un caracter critic specific unui istoric și nu a unui pamfletar. Alcătuirea articolului domniei sale a fost conceput prin construcții cu pasaje dispartate rupte din contextul general și care să-i susțină în final atingerea scopului pe care și l-a propus: descreditaarea persoanei mele, cartea și conținutul de subiect al acesteia. Venind din afara sistemului de strictă profesionalitate era de datoria mea să mă prezint și să arăt fără menajamente motivul pentru care mi-am luat asupra-mi întreaga responsabilitate a cărții; pe seama a tot ceea ce înseamnă o activitate intelectuală onestă și nu de diletant ci de pură cercetare ce, nu poate rămâne discreționară și împietrită pe seama unei searbede specializări; și de aici pe mai departe a unor intervenții stereotipice venite de ori unde și când nimic nu ai a spune nou. Am plecat de la *DACIA PREISTORICĂ* a lui Nicolae Densusianu, fiind singura scriere de acum 97 de ani în care, să fie afirmată existența megalitilor cu reprezentări antropomorfe pe pământul vechii Dacii, cu observația preluării critice a acestora. Da! Domnule Sorin Nemeti nu m-a interesat nimeni și nimic atunci când în urmă au stat cele trei decenii de teren, de căutări argument și propria-mi conștiință că nu mă înșel și pot susține public aceasta. Mai scrie domnul Sorin Nemeti despre „descoperirea” senzațională a autorului de cum, aceasta trebuie neaparat împărtășită lumii pentru a nu adânci în „beznă” existența CULTURII-MICRO-MEGALITICE CU REPREZENTARE ANTROPOMORFĂ, respectiv a capului uman pe pământul vechii Dacii. Trecând peste imposibilitatea semantică „micro-megalitic”, trebuie să explicăm de la bun început în ce constă descoperirea d-lui Ioan Bugilan. Și domnia sa este, în fond un „cititor în pietre”, dar nu caută statui megalitice ca N. Densusianu, sfinciși sau piramide pelasge, ci chipuri de zei daci ca poetul Ion Gheorghe. Nu știu cât de antisemantică poate fi afirmația de ale culturii „micro-megalitice” atunci când aceasta se referă de la mic la mare a uneia și aceleiași reprezentări ale capului uman. Nu! Domnule Sorin Nemeti. Descoperirea nu consta în „calomnie”, fapt care nu vă onorează în nicio ipostază. De aceea cu îngăduință domniei voastre țin să vă reamintesc pasajul din carte (p. 12, Al. I), și pe care, cu bună știință l-ați eludat: „Pentru că a veni acum la sfârșit de secol XX și început de mileniu trei cu o certitudine de existența reprezentării iconografice în exprimarea credinței geto-dacilor, considerată până la acest moment sub toate aspectele aniconică se poate considera cu adevărat un eveniment cultural-spiritual”...; aceasta este descoperirea și nu epitetul de „cititor în pietre”, precum și aceea de, asociere cu poetul Ion Gheorghe. Chiar și atunci când pasajele din carte îi sunt destul de clare domnia sa preferă mistificarea, de ex.: Nu numai pietrele înfățișează chipuri umane, ci și de ceramică: pe două fragmente de la Ursad (com. Șoimi, jud. Bihor) autorul vede „machea a unor reprezentări antropomorfe” (fig. 3-4, unde ochiul neinițiatului nu vede decât

denivelări).

Pasaj carte spre libera cunoaștere de ce se scrie și de ce se prezintă mistificat. Fraza de referință cu ceramică se referă la răspândirea unitară a simbolului „cap uman din piatră” pe pământul vechii Dacii ca și aceea a ceramicii, și în niciun caz la cele două piese de la Ursad cu structuri de rocă.

„Nu știu ce motiv ar mai putea fi invocat acum când avem dovada la fel de unitară de răspândire a simbolului ca și aceea de acum cunoscută a ceramicii geto-dacilor. O mărturie a simbiozei între aceste piese miniaturale și reprezentările megalitice, stau cele două piese descoperite în așezarea de la Ursad (sat, comuna Șoimi, jud. Bihor) (fig. 3-4) și care în limbaj al terminologiei tehnice, le-am putea numi o macheta a unor reprezentări megalitice antropomorfe. Profilul chipului uman realizat într-un sugestiv masiv de stâncă vine să confirme pe deplin aceasta.

Surprinzător se mai constată o particularitate extrem de importantă privirea este îndreptată în sus ce atestă proiectarea în cer a raporturilor reale ale credinței.

Și tot așa după cum scrie Vasile Pârvan în *Getica*: „Spre cer își îndrepta strigătul dacul pileat din scena banchetului funebru de la Sarmisegetuza înainte de a bea otrăvă (Col. Tr. II, pl. 91) și tot spre cer își ridică ochii în clipa morții dacul comeat, care se sinucide pentru patrie în Col. Tr. II, pl. 102”.

Ar mai fi și alte pasaje situate pe același mod de

prezentare și abordare aservite țintei. O linie adițională se impune totuși. Cum! Ar fi putut domnul Sorin Nemeti să scrie altfel articolul, atâta vreme cât, la cartea domniei sale „SINCRETISMUL RELIGIOS ÎN DACIA ROMANĂ” apărută la Cluj-Napoca, în anul 2005, prefațată de Prof. univ. dr. Mihai Bărbulescu, se afirma: „Negăsind nicio formă de sincretism, concluzia sa merge spre ideea convertirii dacilor la religia romană, adică la acceptarea integrală a religiei celui alt”.

Total opus acestui paragraf concluzionar stă cartea noastră și atunci firesc ca, lucrurile să stea așa cum stau, iar detractarea, calomnia ș.m.d. să fie cel mai simplu lucru ales de către domnul Sorin Nemeti, în locul argumentului și contraargumentului.

Spre liniștea lucrurilor nimeni nu deține adevărul absolut, având însă supremația și valoarea momentului, de până la proba contrarie. Proba pe care domnul Sorin Nemeti nu a reușit să o treacă în cazul de față.

Celora care nu sunt Kafka sau another bloody sunday

Oana Pughineanu

Întotdeauna am fost o persoană care a suferit de plictiseală... pe alocuri una care aproape că, și aici folosesc un termen psihanalitic - era să-mi „deformeze caracterul”. Cărțile m-au ajutat să mă încadrez singură în banala ceată a maniaco-depresivilor de categorie ușoară și, mai nou, într-o clasă care, nu știu de ce, mă satisface mai profund decât celelalte: categoria oamenilor care au prea mult D2 în creier. Desigur, nu îmi aduc aminte ce înseamnă acest D2, probabil un inhibitor la nivel neuronal care împiedică eliberarea de oarece vital, precum fericirea, la nivelul creierului. Totuși D2 e complet satisfăcător și mai că mi-aș coase un ecuson cu el, pentru că mă face explicabilă din perspectiva celui mai nou *trend*: acela de a vedea peste tot mașini, inclusiv dezirante. Numai că mașinile astea nu mai au rolul automatelor de altă dată în fața cărora se posterna admirativ omenirea. Mașinile astea nu mai „raționalizază” lumea prin „imitarea naturii” (!), ci sunt folosite pe post de „inconștient”. Orice s-ar întâmpla, nu-i bai pentru că mașina ne conduce. Așa că atâta timp cât am și eu mașinuța mea „stricată”, sau, mai modern, „setată diferit” în cap, totul e o.k. Chestia cu mașina și rețeaua care ne conduce a devenit atât de la modă încât începe să explice toate fenomenele sociale și cunosc oameni (tineri critici literari) care chiar cred că, spre exemplu, facebook-ul e dracul. Nu intru acum în detaliile acestor noi teorii de derogare a responsabilității spre „mașină” care, repet, e noul inconștient al lumii, dar vreau numai să le dau o veste bună celor care cred în astfel de draci: până și de *facebook* există o mulțime de oameni care se plictisesc.

Revenind la dragul meu D2, îmi aduc aminte cum, de mică am simțit că evenimentele mi se prezentau, intrau în viața mea „coclite” ca mâncarea care oricât ar fi fost de proaspătă și variată ia gustul lingurii de cositor la fiecare înghițitură. Am mai folosit această imagine și o voi mai folosi, mai ales că îmi aduce aminte de un persoană din viața mea pe care l-am cunoscut extrem de puțin, dar care pare să revină din ce în ce mai des în amintirile mele, mai ales în duminicile interminabile: e vorba de cel care mai folosea linguri de cositor și piepteni din os, străbunicul meu, un om pentru care viața părea să curgă regenerativ și nu repetitiv. Avea ceea ce azi numim „înțelepciunea bătrânilor de la țară”, moderat și senin în toate, făcând cele ce se cuvin făcute, mai degrabă dintr-un impuls de om așezat decât din supușenie. Până și moartea a transformat-o în ceea ce și este: un fenomen natural. Poveștile despre moartea lui par de-a dreptul fanteziste pentru noi, care ne-am obișnuit să ne așteptăm sfârșiturile oribile în mediile antiseptice ce ne vor colecta. Străbunicul meu a murit cu conștiința faptului că moare: stând pe băncuța lui cuminte, la umbră, a simțit pur și simplu ca a venit ceasul. A spus doar atât: „Hai Anuță și du-mă în casă că eu amu oi muri”. Zis și făcut. Toți sătenii veniți după chiflă au remarcat că era un „mort frumos”, fără nici un fir de păr alb și roșu în obraji. Adolescența mi-am trăit-o amintindu-mi și suferind după moartea bunicului, un „mare neînțeles”, dar acum când mă trezesc oripilată sâmbătă de sâmbătă și dumi-

nică de duminică în fața unor meschine soluții existențiale (da, da, vina e a mea. știu că în loc de asta aș putea salva lumea): a citi, a naviga pe net sau pur și simplu a dormi aproape încontinuu amintirea acestui om înțelept și așezat senin în înțelepciunea lui mă bântuie tot mai puternic. Cum de a putut suferi gustul lingurii de cositor timp de 86 de ani în timp ce eu mă întreb aproape ionescian: cum de ai permis doamne să ajung la vârsta 33 de ani? E o imposibilitate logică camuflată meschin în posibilitățile mele biologice. După o perioadă în care aproape că mi-am construit ceea ce eu numesc o „personalitate epileptică”, percepând și pândind doar momentele de „criză”, mai mult sau mai puțin literare, și complăcându-mă în a-mi imagina lucruri care mai decare mai năstrușnice numai pentru a savura suferința de a le vedea izbindu-se de realitate, mă trezesc adesea gândindu-mă la seninătatea cuminte a străbunicului meu. Desigur, inclusiv izbirea de realitate nu e decât o parte a imaginarului specializată pe producerea unor concepte de tipul: „colectiv”, „social” etc. Iar o altă parte a imaginarului, cea pe care eu o numesc „kafkiană” pune practic în joc tot restul „specializărilor”, tulburându-le și făcându-le să se comporte ca niște mimoze sensibile la atingere, făcându-le să uite de sine și de tot ce și-ar fi putut dori în numele vinovăției. „Colonia penitenciară” ar merita interpretată și din perspectiva echivalării vinovăției cu o subtilă perversiune erotică. Și dacă mereu Kafka va fi inegalabil pentru mine e pentru că vorbește dinăuntru acestei perversiuni fără a suferi de inutilele frivolități ale geniilor poetice care se cred „libere” de necesitate, dar în același timp se afundă într-o plutire stranie oscilând între vinovăția resimțită la extrem și transformarea ei în perversiune. Kafka e un Dante care și-a îndepărtat, și-a amănat „Beatricele” (până a le face inutile) prin scris, mai exact prin scrisori. Jurnalele stau măturie. Oscilarea între vinovăție și descoperirea sinistrei perversiuni de a te simți vinovat sunt motivul pentru care percepem un Kafka agonizant, ba demonstrând inutilitatea scrisului, ba spunând că nu trăiește decât când scrie. Și asta nu implică nicio contradicție. A scrie nu folosește artei, meșteșugului de a crea metafore (pe care Kafka îl detesta), ci în a descoperi punctul pervers în care se trăiește. Și asta nu presupune un *în afară*, un

Dumnezeu sau o metafizică, căci perversul e cel care trăiește subjugat și condiționat în mod dur de mecanismele de orice fel. De fapt, el mizează pe această subjugare cu care se identifică pentru a se individualiza în mod secret, la fel cum o făcuse „cavalerul resemnării” kierkegaardian a cărui artă era tocmai aceea de a nu se putea deosebi prin nimic de nimic. Dar personajele kafkine nu sunt niște „cavaleri ai resemnării”, ci datorită descoperirii punctului pervers în care se trăiește sunt niște personaje care *uită pe alocuri să sufere*. Ele nu se pot confunda cu alte personaje care nu se deosebesc de nimic prin nimic și cărora le revine de trăit câte un destin dramatic (de tipul personajelor literaturii ruse). Aura stranie a personajelor kafkiane se desprinde din momentele în care uită să sufere, și sunt tocmai momentele în care s-ar presupune că ar trebui să o facă în modul cel mai acut. Orson Welles surprinde extrem de bine în „Procesul” momentele jucăușe din casa labirintică a avocatului sau chiar cele de dinaintea morții. Perversiunea de a *trăi* nu își suprapune clipele de intensitate sau de libertate cu cele ale vieții în care e bine să nu ne deosebim de nimic prin nimic. Soluțiile aparente par să îl sperie pe K. pentru că îl depozedează de controlul cu care se autosubjugă. Interpretarea deleuziană a lui Kafka în sensul liniilor de fugă, pe de o parte în „devenirea animal”, pe de alta în direcția „mașinilor dezirante” este una dintre cele mai interesante. Totuși în urma revoluțiilor onti-oedip care propun a învăța nu să gândim altfel, ci să dorim altfel rămâne a ne întreba dacă dorințele mai pot funcționa dezlipite de feteșul de a folosi cuvinte cu sens. Până la urmă mașina dezirantă multiplicată și multiplicată nu funcționează asemenea mai vechiului joc, care are nevoie de noi și noi legi stabilite și acceptate în mod arbitrar (absurd, în fond) doar pentru a-și extinde câmpul? Nu e jocul un fel de control senin al autosubjugărilor? Devenirea ca animal nu e în cazul lui Kafka ducerea la extrem a acestui control? În posesia autosubjugărilor îmi închipui că poți accepta senin să fii înjunghiat „ca un câine” sau poți simți stând la umbră că „amu oi muri” sau poți să îți chiar tu în mână fratele milioanele de D2 care te țin la rîndul lor în ham. și nu o să mai trebuiască niciodată să intri pe *facebook*, să deschizi televizorul, cărțile sau ochii.

Festivalul-concurs de literatură „Vasile Lucaciu”

În 27 și 28 noiembrie 2010, în comuna Cicîrlău din județul Maramureș se va desfășura ediția a XVII-a bienală a concursului de poezie și proză pentru tineri creatori nedebutați în volum. Juriul va fi format din scriitori cu renume și va acorda diplome, premii ale revistelor literare (constind în publicare) și stimulente financiare (800 lei marele premiu pentru cel mai valoros text literar din concurs, 500 lei premiul I, 400 lei premiul II, 300 lei premiul III, la secțiunile poezie și proză).

Tinerii scriitori în devenire sînt invitați să trimită minimum 10 poezii și/sau 10 pagini de proză (în 2 exemplare dactilografiate), pînă la data de 10 noiembrie 2010, pe adresa: Primăria Cicîrlău, cod poștal 437095, județul Maramureș, sau pe e-mailul Primăriei Cicîrlău: primariacicarlau@yahoo.com

Concurenții selectați pentru premii vor fi invitați la festival, cazarea și masa fiind asigurate de organizatori (Fundăția Culturală „Vasile Lucaciu”, Consiliul Local și Primăria Comunei Cicîrlău).

Alte informații, la telefoanele 0262-481002 (primar Vasile Zete), 0730-930235 sau 0748-869209.

Romii dezbină Europa „unită”

George Jiglău

La doar doi ani de la demolirea scandalului din Italia creat în jurul romilor originari din România, țara noastră a intrat din nou în colimatorul Europei, indirect, prin intermediul romilor dintr-o altă țară vestică – Franța. Decizia lui Nicolas Sarkozy de a distruge taberele de romi de la marginea marilor orașe și de a-i expulza pe aceștia în țările de origine – în marea lor majoritate în România – a fost pusă imediat în contextul libertății de mișcare garantată pentru toți cetățenii Uniunii Europene. Acțiunile francezilor au stârnit criticile autorităților de la București și ale unor organizații pentru protecția drepturilor omului, însă francezii au acționat cu mai mult tact decât au făcut-o italienii în anii precedenți, ceea ce face decizia lor să fie practic inatacabilă. Cu toate acestea, noul episod în care este implicată România ne permite să evaluăm dintr-o nouă perspectivă existența Uniunii Europene, poziția României în cadrul ei, precum și situația veșnic problematică a populației rome.

Decizia lui Nicolas Sarkozy a fost catalogată imediat drept una politicianistă, menită să îi refacă imaginea și poziția în sondajele de opinie, grav afectate în urma dificultăților economice și scandalurilor de corupție din interiorul guvernului care îi este loial. După scăderea de popularitate a extremei drepte din Franța, condusă de decenii de Jean-Marie Le Pen, Sarkozy a sesizat culoarul relativ liber și a decis să-l exploateze, spun criticii săi. De altfel, actualul președinte francez este recunoscut pentru duritatea cu care tratează problemele sociale cu care se confruntă grupurile sărace din societatea franceză, dar care ridică și probleme de infraționalitate. Pe când era ministru de Interne, Sarkozy a trebuit să gestioneze revoltele din 2005, izbucnite în suburbiile sărace ale Parisului, ale căror protagoniști au fost în special tineri de origine musulmană nemulțumiți de condițiile proaste de trai și de șansele puține pe care le oferea societatea franceză. Sarkozy a adoptat o politică de toleranță și chiar i-a numit pe demonstranții „scursuri ale societății”. Situația de atunci este într-o măsură similară cu cea creată de înmulțirea comunităților de romi. Odată cu migrarea acestora, au luat naștere taberele amplasate fără autorizație lângă marile orașe, a crescut numărul cerșetorilor și nivelul de infraționalitate. Chiar dacă romii nu recurg de regulă la acte de violență, așa cum au făcut tinerii din suburbii în urmă cu cinci ani, Sarkozy a decis să intervină.

Dincolo de calculele politice ale președintelui francez, la care acesta a demonstrat că se pricepe foarte bine, trebuie apreciată perseverența și constanța acestuia în abordarea unor astfel de probleme. Sarkozy a demonstrat că este un personaj autentic de dreapta, care pune preț pe securitate pentru a permite buna desfășurare a vieții de zi cu zi a francezilor. Alunecările spre un discurs populist sunt inevitabile, însă principiul lui Sarkozy a fost mereu acela că marea masă a populației nu trebuie să fie perturbată în niciun fel de o minoritate. De aici până la acuzele de extremism nu este decât un pas, iar acestea pot fi chiar justificate. Însă contraargumentele sunt de aceeași natură. Practic, cei care susțin necondiționat ideea diversității și a protejării fiecărui grup, cu manifestări sau cu un stil

de viață care intră în contradicție cu majoritatea populației, nu fac decât să folosească tot argumente populiste, dar în sprijinul unui grup mai restrâns. De aceea, dezbaterile asupra corectitudinii măsurilor luate de Sarkozy este similară cu mersul pe un lac acoperit cu gheață foarte subțire pentru ambele părți.

Romii reprezintă în continuare una din marile probleme ale Europei. Situația materială dezastruoasă în care trăiește majoritatea acestei populații, discriminarea constantă la care sunt supuși în societățile în care trăiesc, stilul de viață greu de acceptat de către ceilalți, incapacitatea autorităților de a realiza cu strategii de integrare viabile sunt acum probleme cu care se confruntă nu doar statele, ci și Uniunea Europeană. Deși la nivel oficial există programe ale Uniunii menite să crească nivelul de trai al comunităților de romi – de exemplu programul Acceder, realizat de EURoma Network – rezultatele palpabile sunt încă departe. Probabil cel mai important obstacol în calea unei evoluții semnificative a stilului de viață al romilor este incapacitatea acestora de a vorbi pe o singură voce. Deși tindem să vorbim despre romi ca despre un grup compact – o minoritate, o etnie, o populație etc. – gradul de diviziune este foarte mare. Modul arhaic de organizare al comunităților este practic incompatibil cu forme de organizare comună la scară mai largă, cu care suntem noi obișnuiți. De altfel, nu ar fi exagerat să spunem că romii au un mod de viață unic în lume, ca niciun altul pe care îl cunoaștem! Această realitate îi face pe mulți să cadă într-un discurs discriminatoriu, profund greșit, care nu face decât să adâncească prăpastia dintre comunități, să creeze tabere și poziții adversariale și să le dea multora senzația că au un rol de „civilizare”. Tocmai faptul că se simt mereu atacați reprezintă una din marile probleme ale romilor.

În esență, vorbim despre o problemă de comunicare. Poate singurele două probleme reale pe care le ridică grupurile de romi în societățile în care locuiesc țin de infraționalitate și de igiena publică. Cine cunoaște măcar superficial modul de organizare a romilor știe că aceștia au întotdeauna unul sau doi „șefi”, oamenii de care toți ceilalți ascultă. Comunicarea exclusiv cu aceștia ar rezolva mare parte din probleme. Aceștia trebuie făcuți să înțeleagă că un grad mai mare de igienă și respectarea unor legi nu intră în contradicție cu stilul lor de viață. Dimpotrivă, cultura romă este una chiar „la modă” în societățile europene. Muzica, dansurile, tradițiile, meșteșugurile, toate aceste elemente specifice se vând foarte bine. Romii „de rând” sunt nemulțumiți de viața lor, sunt frustrați, se simt marginalizați – justificat sau nu – dar în același timp sunt loiali celor care îi conduc.

Aici apare principala problemă și în situația din Franța. Principalele reacții negative la adresa măsurilor luate de autoritățile franceze se referă la faptul că expluzarea unor cetățeni de altă naționalitate – în cazul de față română – care aparțin Uniunii Europene ar intra în contradicție cu dreptul la liberă circulație în interiorul UE, garantat pentru toți cetățenii europeni. Totuși, justificarea Ministerului de Externe de la Paris a sunat astfel: „Dreptul european permite în mod

expres restrângerea dreptului la liberă circulație din rațiuni care țin de ordinea publică, siguranța publică și sănătatea publică”. După cum știm experiențele românești, taberele de romi reprezintă într-adevăr o problemă de igienă, astfel că măsura francezilor nu poate fi atacată în vreun fel. De aceea, Comisia Europeană s-a mărginit să „monitorizeze” situația, pentru a se asigura că nu se fac expulzări pe motive de naționalitate, însă francezii sunt acoperiți. Totuși, autoritățile franceze nu au făcut decât să repete greșelile de comunicare care se perpetuează în România sau pe care le-au făcut și italienii în anii trecuți. În plus, nimic nu îi poate opri pe romi să se întoarcă în Franța imediat după ce au ajuns în România. Dincolo de faptul că sunt cetățeni români, acești oameni sunt și cetățeni ai Uniunii Europene, deci România nu îi poate obliga să nu mai părăsească țara. Iar ping-pongul cu romi este ultimul lucru de care are nevoie Uniunea în eforturile sale de a șterge granițele și de a crea un sentiment de apartenență comună la o entitate superioară statelor. De altfel, mulți susțin că migrarea romilor spre vest este ceva normal pentru existența lor, ei urmând această cale pentru a migra spre o viață mai bună încă de când au luat naștere ca popor în estul Asiei. Diferența este că în trecut ei nu puteau fi suiți imediat în avioane și trimiși înapoi de unde au venit.

Pentru România, situația din Franța reprezintă doar un nou prilej de a fi privită drept un stat problemă, chiar dacă nimeni nu a acuzat direct România pentru problemele create în jurul romilor din Franța. Totuși, poziția slabă a României, care nu a făcut decât să își exprime îngrijorarea, arată că autoritățile nu au nici cea mai vagă idee despre ce ar putea face pentru a le îmbunătăți acestora situația. Ba mai mult, dă senzația că pur și simplu nu îi vrea înapoi, invocând obsesiv dreptul la liberă circulație. Acest caz pune însă chiar întreaga Uniune într-o lumină proastă. Deși dreptul european este unul extrem de stufos, au fost adoptate numeroase tratate, se vorbește despre drepturi, libertăți, cetățenie etc., constatăm că sunt anumite probleme pe care UE pare efectiv incapabilă să neapărat să le rezolve, dar măcar să le poată aborda de o manieră convingătoare. În lipsa unui mecanism clar prin care minoritățile rome din întreaga Europă să fie integrate – nu „civilizate”, ci acceptate și educate din perspectiva respectării legii – și să li se pună la dispoziție constant mecanisme prin care aceștia să își poată îmbunătăți nivelul de trai, atunci există riscul ca romii să fie priviți și în UE exact la fel cum sunt priviți în România sau în alte state în care trăiesc: un fel de „mizerie” pe care societatea ar vrea să o ascundă sub preș, dar care iese mereu la iveală, pentru că, de fapt, vorbim despre oameni ale căror nevoi nu sunt cu nimic mai prejos de ale oricărui dintre noi.

Responsabilitate cu sincope

Sergiu Gherghina

Zilele acestea două subiecte agită spațiul mediatic autohton. Pe de o parte, remanierea de catifea și investirea unui al cincilea cabinet al actualului premier – aspect unic în istoria noastră post-comunistă și fără comparabilitate în Europa ultimelor decenii. Pe de altă parte, chestiunea romilor pe plan european caracterizată atât de repatrieri (a se vedea exemplul Franței), cât și de violențe generale îndreptate asupra acestei minorități (exemplul cetățeanului slovac din Bratislava care a ucis șapte persoane și rănit alte 14 este elocvent). Numitorul comun vizibil al acestor două aspecte este faptul că dezbaterile inițiate pe marginea lor implică mult mai mult decât acțiunile efective care ar trebui să remedieze vidul creat/existent. Un alt element comun, însă mai puțin observat, al efervescenței finalului de august și începutului de septembrie este acela al acțiunilor în salturi. Deși ambele probleme sunt de lungă durată, conștientizarea, abordarea și „rezolvarea” lor nu este una continuă, ci mai degrabă pare a fi alcătuită din momente. Între acestea din urmă nu există liant sau progres evident, discursurile sunt reluate de unde au fost lăsate în precedentul moment de conștientizare.

Lăsând deoparte politica internă, rândurile de mai jos se axează asupra abordării Uniunii Europene (UE) și ale mass-media față de minoritatea romă. Deși situația se perpetuează de câteva decenii și nu se datorează exclusiv unei singure părți (oficiali sau cetățeni aparținând majorităților și/sau minorităților), ele apar în prim plan doar în cazuri excepționale. Numeroasele rapoarte realizate de organizații internaționale specializate (pe tematica emigrației, populației de romi, drepturilor omului) prezintă problemele multiple care par-

ticularizează cetățenii aparținând acestei etnii. Educația precară (părăsirea prematură a școlii), izolarea de majoritate, sărăcia, discriminarea la care sunt supuși, prejudecățile pe care le au de înfruntat (incluzând aici violențe ale forțelor de ordine sau ale populației majoritare asupra comunităților de romi), actele infracționale (de obicei minore care iau forma cerșitului sau furtului din buzunare) sunt toate caracteristici ale celei mai mari minorități fără un stat propriu din Europa. Chiar și aceasta din urmă reprezintă o problemă și o sursă de alienare a cetățenilor de etnie romă față de orice stat – fie el de origine sau gazdă.

Abordarea emoțională are, de cele mai multe ori, două rezultate: romii sunt fie transformați în țapi ispășitori pentru toate neajunsurile unei societăți, fie sunt victimizați pentru discriminarea la care sunt supuși. Paradoxal, cea de-a doua ipostază apare în prim-plan ca reacție la cea dintâi. Înviuțirea romilor este vizibilă pe plan european în ultimii ani prin deciziile guvernelor italiene, în urmă cu ceva vreme și francez, în ultimele săptămâni, de a repatria romii în țara lor de origine. Fără a contesta actele infracționale de care sunt acuzați și fără a intra în dezbaterile legate de legitimitatea actelor oficialilor celor două țări, este surprinzătoare reacția UE. Deși promptă și critică la adresa acestor guverne, UE nu face nimic în afara acestor declarații pentru ca astfel de situații să nu se repete. Între gestul ministrului de Interne italian de acum doi ani și recenta repatriere inițiată de Nicolas Sarkozy nu au existat acțiuni care să diminueze riscul unor astfel de situații sau să îmbunătățească starea comunităților de romi. Mai mult, dacă rememorăm cele petrecute în anii '90, problemele comunităților de romi (discriminare,

violență) existau în Italia în perioada de aderare a statelor post-comuniste și se discuta despre impunerea unor standarde duble. Acestea din urmă vizau respectarea de către statele în curs de aderare a unor criterii legate de drepturile omului (incluse în categoria extinsă cunoscută sub denumirea de *Criteriile de la Copenhaga*) pe care statele membre nu le îndeplineau. Cunoscând aceste aspecte din interiorul propriilor granițe și fiind conștienți de valul de emigranți de etnie romă care erau iminente odată cu aderarea statelor est-europene, oficialii UE nu au făcut vreun gest.

Catalogarea unei etnii/minorități pe baza comportamentului unei părți a acesteia a devenit deja obișnuiță în unele state membre (fondatoare) ale UE. Tratatamentul la care sunt supuși românii în Italia este ilustrativ în acest sens: câteva incidente au determinat reacții ostile și echivalarea naționalității române cu statutul de infractor. Romii au o soartă similară în multe state ale UE, acestor prejudecăți și discriminări adăugându-li-se izolarea socială și stigmatizarea. Spre deosebire de emigranții care au pătruns în „vechea Europă” în urmă cu câțiva ani, romii interacționează cu societățile vestice de sute de ani. Mai mult, decât emigranții doresc integrarea socială, romii nu o urmăresc, preferând urmarea propriilor legi și tradiții. Complexitatea comunităților de romi face ca situația să devină și mai dificil de abordat. Totuși, aceasta nu este o scuză pentru pasivitatea oficialilor statelor membre și ai UE. Nici guvernele din Est – din țările de proveniență a etnicilor romi – și nici cele din Vest – care găzduiesc aceste comunități nou formate – nu fac decât să acționeze emoțional și să reacționeze în momente de escaladare a conflictului. Lipsa unui dialog conduce la aceste politici de forță prin care evacuarea temporară a romilor are loc.

Proiectul european demarat în 2005, „Programul Incluziunii Romilor”, este firav și nu are rezultate datorită lipsei de implicare a autorităților de la nivel local, național și european. Fără o supervizare atentă a acestui din urmă nivel, politicile nu pot fi efective. Un singur program nu poate acoperi dimensiunile problematice și nu are cum să rezolve probleme ce datează de secole și care datorită liberei circulații devin cunoscute unor noi țări. Nu intră în această categorie Italia sau Franța, cea din urmă fiind cunoscută pentru definiția sa limitată a cetățeniei și naționalității (cazul revoltei maghrebienilor fiind recent). Perpetuarea (în Italia, Cehia, Slovacia și Ungaria) sau apariția atacurilor asupra comunităților de romi (Irlanda de Nord și Grecia) nu reflectă un succes al programului, ci dimpotrivă.

Reacția promptă în cazuri extreme este necesară, dar nu și suficientă pentru a schimba ceva. Fără o politică de lungă durată care să poată soluționa problemele existente, singura dilemă care apare în aceste momente nu este dacă va mai avea loc o acțiune împotriva cetățenilor romi, ci când va fi aceasta și care este următorul stat care va acționa. Așa cum victimizarea nu reprezintă un răspuns, ignorarea problemelor pentru perioade îndelungate nu este cu siguranță o alternativă preferabilă. Responsabilitatea cu sincope nu trebuie și nu poate să caracterizeze proiectul politic european deoarece induce nesiguranță și nu permite planificare instituțională de durată.

O Europă sigură într-o lume mai bună

Politica Externă și de Securitate Comună prin lentilele

Tratatului de la Lisabona

Oana Albescu

Nu întâmplător articolul de față poartă denumirea atribuită de Javier Solana Strategiei de Securitate Europene, document care certifică calitatea Uniunii Europene ca actor coerent în domeniul securității și apărării. Acest ideal îndelung râvnit a prins concretețe în decembrie 2003, când Consiliul European de la Bruxelles a elaborat această strategie, ca o voce europeană comună care vituperează amenințările și provocările din mediul de securitate. Având ca rațiune dezbaterile contemporane despre sfera de apărare și securitate comunitară în contextul intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona, considerăm imperios să aducem în discuție situația securității europene, sub veșmântul unei expunerii diacronice, ante și post Lisabona.

Strategia Europeană de Securitate a reprezentat, în mod apodictic, o schimbare de paradigmă, Uniunea Europeană configurându-se ca un actor global, care își asumă un rol nodal în securitatea globală. Consider că postulatele Strategiei Europene de Securitate - angajamentul comun al statelor europene de a soluționa pe cale pașnică disputele și de a coopera prin intermediul instituțiilor internaționale, aspirația unui continent unic și pașnic, sub paladiul democrației - ar trebui să ne ducă cu gândul la lumea păcii eterne, creionate de Immanuel Kant, pacea constituind un imperativ și un ideal către care lumea trebuie să tindă.

Înaltul Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună (PESC), Javier Solana, sub coordonarea căruia a fost redactată Strategia Europeană de Securitate, atrăgea atenția asupra faptului că Europa ar trebui să fie pregătită pentru a partaja responsabilitatea în materie de securitate globală și pentru a construi o lume mai bună. Javier Solana realizează o taxonomie a obiectivelor strategice care trebuie asumate pentru protecția securității și promovarea valorilor Uniunii Europene, argumentând în primul rând pentru gestionarea amenințărilor prin politici de prevenire a conflictelor, prin instrumente economice care servesc pentru reconstrucție, sau printr-un management civil al crizelor care contribuie la restaurarea guvernării civile. Construirea unui climat de securitate în imediata vecinătate a Europei, având ca rațiune faptul că interesul european presupune guvernarea eficientă a granițelor, și totodată că integrarea statelor candidate sporește securitatea, dar statând și o apropiere de regiunile conflictuale, este a doua prioritate strategică pentru o politică externă optimă și pentru gestionarea eficientă a crizelor. Un al treilea obiectiv strategic este reprezentat de menținerea unei ordini internaționale bazate pe un multilateralism eficient, în concordanță cu Carta Organizației Națiunilor Unite.

Un imperativ *sine qua non* pentru concretețea obiectivelor strategice este reprezentat de cooperarea internațională. Precum este reiterat în textul Strategiei, „acționând împreună, Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii pot fi o forță formidabilă a binelui în lume”. Pornind de la această aserțiune, putem realiza o comparație foarte interesantă. Așadar, aducem în discuție faptul că Victor Hugo spunea că va veni o zi când vom vedea aceste două grupuri imense, Statele Unite ale Americii și Statele Unite ale Europei, unul în fața celuilalt, întinzându-și mâinile peste mări, schimbând produse, comerț, industrie, arte, genii. Sintagma utilizată de Victor Hugo, „Statele Unite ale Europei”, s-a regăsit și în discursul politic al lui Churchill, care susținea că trebuie să recreem familia europeană

într-un cadru regional care se va numi, poate, Statele Unite ale Europei, aserțiune care transmite ideea că uniunea europenilor este un țel al celor care vor să construiască o familie, a acelor popoare care împărtășesc un set axiologic comun, cu însemnătate pentru spiritul european. Similar, Konrad Adenauer afirma că „obiectivul meu este să visez că, într-o zi, vom putea aplauda Statele Unite ale Europei”. Iată cum acest ideal împărtășit, al cooperării și al solidarității, al unei comunități de valori, își poartă semeția prin istorie.

În cele ce urmează, amintim că în 2008 s-a redactat la Bruxelles Raportul privind punerea în aplicare a Strategiei Europene de Securitate, care are rolul de a consolida Strategia Europeană de Securitate din 2003, și în care se postulează faptul că la nivel global, Europa trebuie să călăuzească procesul de reînnoire a ordinii multilaterale, iar soluțiile de durată pentru conflicte trebuie să reunească toți actorii regionali care au drept țel comun pacea.

Pentru comprehensiunea sistemului de securitate al Uniunii Europene vom aduce în discuție în cele ce urmează etapizarea tentativelor de instituționalizare a ideii de identitate de securitate, prin reiterarea clauzelor tratatelor de la Maastricht, Amsterdam, Nisa, precum și noile valențe pe care le capătă sistemul de securitate european odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona. În primul rând, regăsim sorgintea Politicii Externe și de Securitate Comună în Cooperarea Politică Europeană, care a avut loc în 1969, prin Consiliul European de la Haga. Rapoartele de la Luxemburg din 1970 și Copenhaga din 1973 au reglementat cadrul de funcționare a Cooperării, deschizând drumul conferințelor prin care s-a probat cristalizarea unei politici externe europene comune. Printre acestea, remarcăm în mod deosebit Conferința Interguvernamentală din 1985, care a constituit fundamentul Actului Unic European. S-a afirmat în doctrină faptul că aceste trepte istorice în accesarea către succesul în domeniul securității și apărării comunitare nu și-au apropiat obiectivul. În acest context vorbim despre Tratatul de la Maastricht (1992), a cărui importanță nodală se traduce prin constituirea unei organizații pe baza a trei piloni, primul pilon fiind reprezentat de dimensiunea comunitară, al doilea pilon de Politica Externă și de Securitate Comună, iar Justiția și Afacerile Interne reprezentând al treilea pilon. Articolul J.1 din Tratatul Constituțional statua ca obiective ale PESC prezervarea valorilor comune, menținerea păcii și consolidarea securității internaționale în concordanță cu principiile prevăzute în Carta ONU, totodată și fortificarea cooperării internaționale și a reverenței pentru drepturile și libertățile fundamentale.

Nu puține au fost dezavuările cu privire la organizarea europeană pe piloni. Pe de o parte, s-a certificat legitimitatea Politicii Externe și de Securitate Comună, însă teoreticienii au detractat structura pe piloni pentru faptul că delimitează artificial politica internă de cea externă, conducând la diferende instituționale între Comisie, Consiliul Uniunii Europene și Parlamentul European.

Prin ce măsuri se remarcă Tratatul de la Amsterdam (1997) în vederea consolidării Politicii Externe și de Securitate Comună? Implementarea acțiunilor comune în baza votului de majoritate calificată este primul postulat care substituie unanimitatea prevăzută prin Tratatul de la Maastricht. Alte argumente concludente fac referire la instituirea func-

ției de Înalt Reprezentant al PESC, în persoana fostului Secretar General al NATO, Javier Solana, sau la prerogativele militare, prin constituirea unităților de intervenție promptă, care presupun misiuni umanitare sau de menținere a păcii. Trebuie precizat faptul că, începând cu anul 1998 a avut loc dezvoltarea Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA) care reprezintă, cu alte cuvinte, ramura militară al PESC, și care trebuie să conducă la cristalizarea unei identități europene, adiacentă unei conștiințe comune a prezervării securității pentru statele membre.

Tratatul de la Nisa, semnat în 2001, stipulează în articolul 17 că „Politica Externă și de Securitate Comună cuprinde toate aspectele referitoare la securitatea Uniunii, inclusiv definirea progresivă a unei politici de apărare comune, care ar putea conduce la o apărare comună, în cazul în care Consiliul decide astfel”. De asemenea, se accentuează rolul Comitetului Politic și de Securitate în domeniul gestionării crizelor. Articolul 25 din Tratat prevede în acest sens că „un Comitet politic și de Securitate comună contribuie la definirea politicilor emițând avize adresate Consiliului, la cererea acestuia sau din proprie inițiativă, (...), comitetul exercită, sub autoritatea Consiliului, controlul politic și conducerea strategică a operațiunilor de gestionare a crizei”.

Caracterul novator al Tratatului de la Lisabona cu referire la vizibilitatea acțiunii externe a Uniunii Europene se traduce prin extinderea rolului Înaltului Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună, cu sprijin din partea Serviciului European pentru acțiune externă. Articolul 18 din Tratatul de la Lisabona ne ajută să decriptăm extinderea responsabilităților Înaltului Reprezentant. Așadar, acesta „conduce Politica Externă și de Securitate Comună a Uniunii. Acesta contribuie prin propuneri la elaborarea de politici și o duce la îndeplinire în calitate de împuternicit al Guvernului. Înaltul Reprezentant prezidează Consiliul Afacerii Externe. Înaltul Reprezentant este unul dintre vicepreședinții Comisiei. Acesta asigură coerența acțiunii externe a Uniunii”.

Se impune să amintim faptul că prin articolul 47, Tratatul de la Lisabona instituie personalitatea juridică a Uniunii Europene. Consecințele acestei prevederi sunt reprezentate de eliminarea structurii pe piloni, solidificând puterea de negociere, Uniunea Europeană devenind un partener concludent pentru țările terțe și organizațiile internaționale. Un alt argument notabil cu referire la inovațiile Tratatului de la Lisabona este reprezentat de instituirea noțiunii de „cooperare structurată permanentă”, care este destinată, conform articolului 42 din Tratat, „statelor membre care întrunesc cele mai înalte capacități militare și care au subscris unor angajamente mai stricte în vederea realizării celor mai solicitante misiuni”.

Având în vedere această panoplie de argumente care relevă încercarea ameliorării PESC/PESA și a arhitecturii instituționale de-a lungul timpului, privesc cu mefiență sintagma atribuită Uniunii Europene, aceea de „gigant economic, pitic politic și licurici militar”, credința mea fiind că prin intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, Uniunea Europeană este un actor dintre cei mai importanți în relațiile internaționale actuale, pe care îl putem percepe nu doar ca un consumator, dar mai ales un furnizor de securitate.

„Nu există dificultate în domeniul relațiilor umane care să poată rezista unirii și cooperării dintre oameni”. Nicolae Titulescu

Steaguri pe turnuri (V)

Vasile Radu

Comisiile de îndrumare a artelor plastice

...artistul este ecoul țării sale, al clasei sale, urechea, ochiul și inima sa, el este vocea epocii sale.
Vera Muhina¹

Comisiile de Îndrumare a Artelor Plastice au produs formele cele mai grotești de amestec grosolan în creația artiștilor. Ele au constituit echivalentul - nereușit, din fericire - al colectivizării agriculturii și industrializării socialiste. Acestea au dat naștere la ciocniri cumplite și răfuieli nejustificate apărute între marea masă a artiștilor plastici și membrii Comisiilor de Îndrumare, aleși dintre artiști și investiți cu puteri aproape discreționare de a hotărî asupra „valorilor” care urmau să fie achiziționate de la artiștii plastici. Din aceste Comisii au făcut pe rând parte cei mai apreciați proletcultiști: Jules Perahim, Szobotka Andrei, Titina Călugăru, Dorio Lazăr, Szönyi István, Lidia Agricola, Miklóssy Gábor, Bordi Andrei, Barabás István etc.

Partidul a deschis, după anul 1948, seria aplicării unor noi tehnici educative prin dezbateri la nivelul breslei artistice, dezbateri conduse de artiști fideli sau de funcționarii din cadrul Direcției Artelor Plastice din Minister. La una din acestea, referentul Eugen Rodan, vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă a cerut, aluziv, ca maeștri precum Ressu, Steriadi sau Pallady să abandoneze problematica artei lor pentru a ilustra numeroasele fapte mărețe și eroice ale maselor largi. Referatul îi critica și pe Corneliu Baba, pe Alexandru Ciucurencu, Gheorghe Anghel, Max H. Maxy, Ion Jalea, Ion Vlașiu etc. Panegiricul pentru bunele rezultate se îndrepta spre Bordi Andrei, Barabás István, Kraus Tiberiu, Lidia Agricola, Adina Paula Moscu, Szönyi István, Boris Caragea, Maximilian Schulmann, Constantin Baraschi, Weith László, Titina Călugăru, Mihai Onofrei, Iustina Petrescu, Miklóssy Gábor etc., și iată că avem lista cvasi-completă a artiștilor care au aderat la

„erezia” proletcultistă. Marii noștri artiști și peisajul românesc dispăruseră cu totul din vederile cenzurate și mioape ale conducătorilor politici².

Răspunsul a venit târziu, pentru că trâmbițele regimului provocau o gravă timorare a spiritului polemic al artiștilor. Artiștii criticați preferau un răspuns „mut”, discret, neangajat. Abia în anul 1954, criticul Eugen Schileru reabilitează „structura” grigoresciană a spiritului peisager românesc în artă. Treptat, se redeschidea porțița spre natură și impresionism. Treptat, dar implacabil, se instrumentează depășirea acestei arte atât de nerod clamate ca arta eternității comuniste, la urma urmei, arta unei simple *conjuncturi istorice*. (Camil Ressu)

Comisiile de îndrumare a creației au continuat apoi, din ce în ce mai apatic, să exercite rolul de cenzură activă la adresa creației, iar artiști precum Corneliu Baba și Alexandru Ciucurencu, care refuzaseră înregimentarea, erau achiziționați cu sume modeste, între 2500 și 5000 de lei. În schimb, autorii unor lucrări servile, răspunzând indicațiilor comanditarilor de partid care acționau „în numele proletariatului”, erau recompensați cu sume imense, de zece ori mai mari, printre cei favorizați aflându-se clujeanul Miklóssy Gábor, autorul tabloului *Grivița* 1933, multiplicat și trimis la toate muzeele din capitalele țărilor socialiste, sau artista băimăreană Lidia Agricola.

O „concesie” făcută artei intimiste, formaliste, de inspirație burgheză, era obținerea din partea Direcției Generale a Miliției a unei autorizații individuale de pictură pentru membrii U.A.P. care doreau să picteze în aer liber, în parcuri, orașe, grădini publice etc. Pictura în aer liber se reducea la un simplu exercițiu de stil!

Arta continua să fie controlată de către funcționarii Comitetului pentru Artă (devenit „Ministerul Culturii”) care, la rândul lor, erau subordonați Secției de Propagandă a Comitetului Central al P.M.R. Cele mai puternice semne ale desovietzării artei noastre au fost în această perioadă participarea artiștilor Ion Irimescu,

Corneliu Medrea, Corneliu Baba, Ligia Macovei la Bienala de la Veneția și deschiderea la București a unor expoziții retrospective pentru pictorii Theodor Pallady și Dimitrie Ghiță³. Școala și academiile au continuat să producă artiști „infestați” de teoriile proletare, procesul de eliberare a artei românești de astfel de reziduuri continuând după retragerea trupelor sovietice din România (1958), până în anul 1968⁴.

Nu exista niciun motiv pentru artiștii plastici de a refuza slujbe noi, bine remunerate, sub pretextul cenzurii sau al lipsei lor de apetență la idealurile pe care le promovau comuniștii. Activitatea lor lucrativă era privită ca venind de pe un domeniu adiacent angajării artistice reale, astfel încât se socoteau muncitori cu dalta sau penelul, neangajați politic. La Direcția Artelor Plastice din Minister, un director „șovăielnic” și „impresionist” - Lucian Grigorescu - a fost gardat de doi adjuncți plini de energie și spirit partinic, un critic de artă - profesie care va avea curând rolul cel mai de seamă în reeducarea artiștilor - și un caricaturist - al cărui umor sagace lovea necruțător în defectele semenilor - desenatorul politic Eugen Taru. Din nevoia de a crea ierarhii între artiști, stimulând spiritul lor de concurență, dorința de a-i fideliza, atrăgându-i alături de clasa muncitoare față de care, evident, nu nutreau cine știe ce sentimente, s-a introdus un sistem de premii de stat, un pretext de a administra lecții noi artiștilor și de a distinge o elită pe cale să se constituie politic. Prima serie a premiilor a fost constituită din Boris Caragea, Constantin Baraschi, Adina Paula Moscu, Bordi Andrei etc⁵.

SEMNIFICAȚIA UNEI MORȚI ANUNȚATE...

Moartea lui Stalin va constitui cel mai important eveniment care va bulversa întreaga societate și, bineînțeles, conștiințele artiștilor și oamenilor de cultură (*Joi, 5 martie, 1953*).

Cronica acestei morți anunțate sub pana maestrului Sadoveanu stă mărturie aceluia moment istoric care a înrăurit profund și viața poporului român: „*Joi, 5 martie, întorcându-mă acasă, am auzit în văzduh chemările cu sunete felurite ale păsărilor migratoarii. (sic) Era la ora când închidea ochii Stalin; era zvonul începutului primăverii, iar el părăsea pentru totdeauna lumea noastră pe care o înălțase și o înzestrase cu toate podoabele progresului. Aprigele sburătoare vesteau parcă și ele trecerea din viață a celui mai mare om al timpurilor noastre. Muncitorii lumii aveau să se adune de pretutindeni spre miezul nopții la Moscova, unde el trăise glorios și nebiruit. Aveau să se adune sute și sute de mii, covârșind cu numărul, cu forța, lovitura morții, hotărâți să apere patrimoniul clădit de el în lumea nouă.*”⁶

Odată cu acest eveniment se fisurase la vârf edificiul de marmură rece al mausoleului retoric în care se ascunsese arta climatului etatist, începeau să se rupă pânzele giulgiului mecenatului proletar. Statul continua să comande și să plătească artiștii, dar conștiința lor recăștiga starea ei benefică de perpetuă veghe, iar artiștii începeau să resimtă, din nou, gustul proaspăt al libertății. Deceniul șase al secolului trecut a marcat, treptat, recuperarea libertății artistice individuale a creatorilor, în pofida avantajelor materiale care continuau să atragă spre concesiile artei multor creatori. Chiar dintre aceia mai vârstnici care trecuseră prin austeritatea capitalistă și împărtășiseră din plin experiența lipsurilor din acea perioadă.

Dar, obișnuința dezbaterilor găunoase, parada de cuvinte, arsenalul tehnicilor de intimidare pro-

Miklóssy Gábor - *Grivița* 1933, Colecția Muzeului Național de Artă Contemporană, București

Călugăru Titina - *Brigada fruntașă de țapinari din Nordul Moldovei*, Colecția Muzeului Național de Artă Contemporană, București

fesională, strania deprindere de a obține foloase ne-etice prin pledoarii verbale, toate erau și mai greu de eliminat într-un domeniu în care fapta nu putea combate vorba, arguția sofisticată, savantlăcul potrivelii urduroase, judecata privirii încețoșate. Un fapt devenise însă clar: tematicile nu mai erau necesare pentru a-i mobiliza pe artiști la organizarea expozițiilor. Se putea discuta asupra aspectelor particulare ale lucrărilor, dar se elimina modelul prea rigid, impus de promulgarea unei anumite teme social-politice. La doi ani de la expoziția *Flacăra*, între 19 și 20 ianuarie 1950, s-a decis organizarea unor dezbateri pe marginea expoziției anuale a artelor plastice. Statul avea deja instituțiile sale administrativ-politice și culturale constituite: *Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă*, un fel de minister al Artelor, și reprezentanții acestuia în teritoriu - *Comitetele Regionale pentru Cultură și Artă* - amplasate în capitalele celor 16 regiuni ale țării.

Astfel de dezbateri trebuiau să înlocuiască vechile *Comisii de Îndrumare...* ale artei profesionaliste; *Casele Regionale ale Creației Populare și Școlile Populare de Artă* produceau indoctrinarea maselor largi de cetățeni, amețiți de fumul halucigen al culturii de clasă marxiste. Mai puțin în cadrul Uniunii Artiștilor Plastici, unde se bătea pasul pe loc, vechii maeștrii nu s-au reconvertit la noua ideologie și, în pofida condescendenței cu

care erau tratați de organele de partid, continuau să inunde expozițiile cu lucrări „formaliste”, de slabă calitate politico-ideologică.

După moartea dictatorului sovietic, și în cadrul U.A.P. se simte un ușor aer de liberalizare. La Plenara U.A.P. de la începutul anului 1954, președintele Constantin Baraschi(!) cere încă întărirea luptei împotriva formalismului și înlăturarea tuturor influențelor occidentale care continuă să se manifeste în arta românească. Dar primatul literaturii ideologice este înlocuit prin apariția unei reviste profesionale a artiștilor plastici - noul organ al Ministerului Culturii și al Uniunii Artiștilor Plastici - unde, începând de acum, se prezintă puncte de vedere oficiale ale breslei artistice. Comisiile de Îndrumare - o *curea de transmisie* între ideologii de partid și artiști - încep să fie criticate pentru că prin atitudinea lor au îndepărtat artiști valoroși precum Corneliu Baba sau Alexandru Ciucurencu; altora, precum Ghiță sau Pallady, încep să li se achiziționeze lucrări la sume rezonabile, chiar dacă reprezentanților proletcultismului, precum Miklóssy Gábor sau Lidia Agricola, li se plățiseră pentru o lucrare sume imense pentru acea vreme, de 30.000 de lei.

Titina Călugăru: *Cine nu-și amintește de primele noastre ședințe de îndrumare din 1947-1948, de atmosfera groasă de fum de țigară, dogoritoare, de sala tixită de zeci de artiști,*

*îngrămădiți, unul peste altul, stând ore în șir cocoțați pe scaune (ca să vadă mai bine), încordați, numai ochi și urechi, unii nedumeriți de felul deosebit în care viața ne arată că trebuie să privim problemele în artă, alții sesizând noul acestei activități, dar - și unii și alții - cuprinși de pasiune! Un mănunchi de oameni luptau ore și ore să lămurească probleme noi. Mereu ne apuca miezul nopții. Nimeni nu simțea nici oboseală, nici foame... Era după expoziția „Flacăra”, când revoluția culturală ce pornise ne-a impus să strângem rândurile, să ne revizuiem pozițiile, să ne punem la punct ideile, să înțelegem sensul vieții noastre și al creației, ce așteaptă poporul de la noi. Partidul pune de atunci, cu tărie, problema însușirii ideologiei clasei muncitoare, a legăturii conținutului artei de năzuințele poporului muncitor.*⁷

Mai mare era însă spaima de a fi confundat cu reprezentanții burgheziei putrefacte, pericolul de a fi „epurat”, de a fi îndepărtat din proximitatea acelor care puseseră mâna pe puterea politică, controlând, în mod abuziv, conștiințele artistice, exercitând asupra artiștilor, în mod cinic, un adevărat act de dresaj, ținând, într-o mână *bicicul* constrângerii administrative iar, în cealaltă, *bucăți-ca de zahăr* a fondurilor de achiziții.

Note:

(1) Vera Ignatievna Mukhina (n. 1 iulie 1889, Riga - 6 octombrie 1953, Moscova) a fost unul din sculptorii sovietici cei mai cunoscuți, fiind apreciată pentru monumentul „Muncitorul și colhoznică” - „piesa de rezistență” a pavilionului sovietic al Expoziției Internaționale de la Paris (1937).

(2) cf. Mircea Deac, *Arta în oglinda istoriei*, Editura Meridiane, 1983, pag. 83

(3) Radu Ionescu, *Uniunea Artiștilor Plastici din România*, Editura U.A.P., București, 2003.

(4) Radu Ionescu, *op. cit.*, pag. 18

(5) Radu Ionescu, *op. cit.*, pag. 20

(6) Mihail Sadoveanu, *Revista Flacăra*, nr. 4, aprilie, 1953

(7) Titina Călugăru, *Despre unele probleme ale îndrumării creației în cadrul Uniunii Artiștilor Plastici*, apud Mircea Deac, *op. cit.*, pag. 47

Krausz Tiberiu - *13 decembrie 1918*, Colecția Muzeului Național de Artă Contemporană, București

civilizația imaginii

Reprezentări vizuale

Elena Abrudan

Există câteva abordări diferite în ceea ce privește felul în care oamenii iau contact și interacționează cu realitatea în care trăiesc. Perspectiva behavioristă tratează observarea și măsurarea lumii în mod direct. Pe de altă parte, fenomenologii sunt preocupați în mod exclusiv de experiența introspectivă a persoanei. Semioticienii și retoricienii încearcă să privească legăturile dintre lumea internă a persoanelor și lumea externă care este întotdeauna mediată de simțurile și mintea indivizilor. Retoricienii investighează modul în care oamenii creează și manipulează simboluri pentru a construi un discurs convingător. Atât retoricienii cât și semioticienii încearcă să descopere mecanismele prin care semnele mediază între lumea exterioară și cea interioară sau cele prin care un semn poate înlocui, poate semnifica ceva din lumea reală în mintea unei persoane, așadar tratează procesul de reprezentare.

Neurologul Semir Zeki compară procesul formării imaginii în creier cu procesul prin care artiștii folosesc și activează văzul pentru a obține informații și a exprima un adevăr unic într-o lume efemeră. Funcționarea artei și a creierului sunt similare. Ele constau în găsirea și reprezentarea trăsăturilor constante esențiale ale obiectelor, suprafețelor, fețelor și situațiilor. Zeki dă ca exemplu cubismul, care a încercat să găsească esența lucrurilor chiar și într-o multitudine de perspective schimbătoare, folosind abilitatea creierului de a integra succesiv perspective ale obiectelor și indivizilor prinși în mediul lor sau a perspectivelor receptorului într-o singură imagine (Semir Zeki, 1998. *Inner vision: An exploration of art and the brain*. New York, Oxford). Trebuie să precizăm că observațiile lui Zeki se referă la procesul reprezentării, care integrează informațiile percepute, gândirea și memoria pentru a crea imaginea obiectelor vizualizate.

Reprezentarea a fost conceptualizată ca o relație între două, trei sau patru părți. Modelul axat pe două părți e asociat în primul rând cu lingvistul Ferdinand de Saussure care definea semnul lingvistic ca o entitate psihologică cu două aspecte constând din semn (semnificant) și sensul acestuia (semnificat). Modelul în trei părți este atribuit filosofului american Charles Peirce care definea reprezentarea ca o relație între semn, obiect și interpretant. Semioza (procesul de înțelegere, interpretare a unui semn) are loc atunci când un semn existent este conectat cu obiectul semnificat pentru a produce sens în mintea interpretantului. Observăm că la Peirce, explicația relațiilor dintre semn și obiect este esențialmente de natură vizuală. Modelul în patru părți este asociat cu W. J. T. Mitchell care adaugă o nouă dimensiune, cea a creatorului (maker) reprezentării (W. J. T. Mitchell 1990. *Iconology: Image, text, ideology*. Chicago, University of Chicago Press). Mitchell descrie un model cvadrilateral cu două axe, una care leagă obiectul reprezentational de ceea ce acesta reprezintă la fel ca în modelul diadic al lui Saussure, numită *axă de reprezentare* și o a doua axă, numită *axă de comunicare*, ce leagă creatorul și pe cel ce interpretează semnul. Acest ultim model prezintă avantajul că subliniază intenționalitatea comunicării și este deosebit de util în analiza fotografiilor sau imaginilor

create fie cu scopul de a comunica intenția creatorului, fie de a stârni o reacție emoțională în rândul privitorilor.

Semioticienii disting trei tipuri de relații între semn și obiectul reprezentat: relații iconice (care pun accentul pe asemănarea dintre obiect și reprezentare), relații simbolice (care sunt îndeobște arbitrare) și relații indexicale (care sunt bazate pe cauză și efect sau relații de proximitate sau conexiune). Majoritatea reprezentărilor utilizează mai multe tipuri de relații dintre semn și obiect.

Teoriile referitoare la reprezentarea imaginilor se bazează în principal pe aceste trei tipuri de relații între semne și obiecte: Teoriile relației cauzale, Teoriile asemănării, Teoria convenției, Teoriile construcției mentale.

Teoriile relației cauzale pun accentul pe relațiile indexicale și iconice.

Teoria transparenței susține că fotografiile sau secvențele video sunt *transparente* în sensul că vedem realitatea prin ele ca prin niște lentile pentru a vedea lucruri pe care nu le-am putea vedea cu proprii ochi. De exemplu, în fotografie există o cauzalitate de ordin mecanic între fenomenul real și imaginea surprinsă. Această teorie nu face referire la creator sau la privitor, deoarece presupune că privitorii sunt convingși că privesc obiectele însele în momentul în care văd o imagine a acestora. Dacă privitorii ar putea controla unghiurile și distanța, atunci s-ar putea spune că fotografia este un mediu transparent și nu există intenție din partea realizatorului, acesta putând fi eliminat din procesul de reprezentare. De multe ori oamenii privesc implicit dacă nu explicit imaginile ca un mod de a privi lumea în mod direct ca prin niște lentile: oamenii continuă să privească fotografiile celor dragi, imaginile fotografice sau video sunt folosite ca probe în instanțele de judecată și instituțiile media folosesc imagini pentru a transmite informații despre oameni sau evenimente.

Teoria recunoașterii susține că o imagine reprezintă un fenomen pentru că acea imagine arată exact ca acel fenomen. Se pune accentul pe relația iconică dintre semn și obiect și se diminuează importanța relației simbolice. O parte importantă a teoriei recunoașterii este aspectualizarea, care poate fi definită amintind câteva trăsături distinctive. În primul rând, vederea aspectelor implică observarea asemănărilor (recunoaștem un aspect prin concentrarea asupra asemănărilor dintre reprezentare și realitate). În al doilea rând, vederea aspectelor este o activitate imaginativă (ne putem imagina realitatea chiar dacă nu suntem martori la ea). În al treilea rând vederea aspectelor este supusă voinței (putem încerca să vedem un aspect, iar cineva ne poate ghida atrăgându-ne atenția asupra părților importante ale imaginii). În al patrulea rând, vederea aspectelor e detașată de convingere (putem vedea un aspect al unui obiect într-o imagine, dar asta nu ne va face să credem că imaginea e literalmente acel obiect). În ultimul rând vederea unui aspect implică adesea experiențe exacte (cum ar fi observarea subită a unui nou aspect sau a schimbării unui aspect).

Teoria recunoașterii susține că reprezentarea prin imagini este generativă, ceea ce nu înseamnă

nă că nu trebuie să învățăm sensul imaginilor care nu ne sunt familiare, în același fel în care învățăm sensul cuvintelor nefamiliare. Putem genera sensuri din orice imagine a unui obiect cunoscut dintr-o privire atâta timp, cât cunoaștem sistemul de reprezentare. Prin urmare, atunci când întâlnim un nou sistem trebuie să învățăm întâi regulile sistemului. Pentru a înțelege relația simbolică dintre semn și obiect trebuie mai întâi învățate codurile, gramatica, limbajul sau alt sistem bazat pe convenție socială, care permite descifrarea sau înțelegerea unei anumite reprezentări.

Teoriile asemănării se bazează pe ideea că imaginile se aseamănă cu obiectele pe care le reprezintă, ceea ce înseamnă că se pune accentul pe relația de natură iconică dintre semn și obiect.

Teoria asemănării neperceptuale susține că imaginile reprezintă prin similitudine cu subiectul acestora. Asemănarea fiind o relație simetrică, dacă fotografia color se aseamănă cu subiectul ei real și subiectul real trebuie să se asemene cu imaginea sa din fotografie, altfel reprezentarea nu poate fi simetrică.

Teoria asemănării bazate pe percepție susține că, în stadiul inițial al vederii, primim doar o serie de informații vizuale, iar ceea ce percepem nu e afectat de credințe, valori sau context. În acest caz, în loc să remarcăm aspecte, vom recunoaște obiectele conținute într-o reprezentare vizuală. Acest punct de vedere implică faptul că nu vom putea distinge o imagine a unui subiect de subiectul real, dar având în vedere că acest lucru se petrece ușor și fără efort, trebuie să acceptăm că au loc o serie de procese ce țin de accesarea unor convingeri educate cultural. În același sens, putem aminti faptul că uneori, vederea reprezentării unor subiecte poate stârni emoții mai puternice decât vederea acelor subiecte în realitate.

Teoria convenției susține că o imagine reprezintă ceva prin apartenența la un sistem de reguli sau convenții care leagă imaginea de realitatea externă. În acest caz relația dintre semn și obiect este predominant simbolică.

Teoriile construcției mentale explică procesul reprezentational făcând referire la anumite stări mentale: iluzia, prefacerea (make-believe) și vederea în imagine (seeing-in).

Potrivit **teoriei iluziei**, imaginile ne oferă falsa convingere perceptuală că suntem în prezența subiectului. Gombrich E. H. era de părere că participăm integral în jocul iluziei prin ignorarea voită a unor aspecte inexacte ale reprezentării. Experiența privirii unei imagini alternează între percepția subiectului și percepția unui obiect plat (tablou, desen, fotografie). Cele două experiențe nu pot exista simultan deoarece în acel moment iluzia ar dispărea (Gombrich E. H. 1973. *Artă și iluzie, Studiu de psihologie a reprezentării picturale*. București, Meridiane). Tot Gombrich înregistra istoria artei vestice ca serie de experimente ale artiștilor care foloseau noi metode și scheme pentru a picta obiectele, oamenii sau peisajele cât mai naturalist. În timp, artiștii au abandonat vechile obiceiuri și convenții de reprezentare. Schimbările artistice au avut loc prin uzul unei scheme inițiale, rafinată și corectată apoi succesiv, până în momentul obținerii unui rezultat satisfăcător. De exemplu, ei sugerau spațiul tridimensional prin micșorarea obiectelor în fundal și exploatau faptul că liniile paralele par să fie convergente la distanță. Deși aceste scheme sunt ele însele con-

venții, Gombrich intuiește mișcarea graduală spre reprezentarea absolut fidelă, cea care necesită mai puține coduri pentru a putea vedea subiectul. Relația semn-obiect este așadar și iconică și simbolică ce nu ar putea păcăli niciodată ochiul. Observăm că teoria iluziei nu se poate aplica și reprezentărilor abstracte care folosesc alte modalități de codificare.

Teoria prefacerii (make-believe) susține ideea că funcția imaginii poate fi independentă de intenția creatorului. Imaginea nu e văzută ca un mijloc de comunicare, ci ca suport pentru privitor în perceperea unei lumi ficționale. Cel care vede o imagine își imaginează ceea ce reprezintă acea imagine ca pe un obiect ficțional. Totuși, unele imagini ne oferă informații și este greu de susținut ideea că pentru a extrage acea informație trebuie să ne angajăm într-un joc al imaginației.

Teoria vederii în imagine (seeing-in) susține că vedem subiectul imaginii în liniile, culorile, tușele sau texturile de pe suprafața imaginii. Totodată putem vedea un anumit lucru și în alte circumstanțe decât privind o imagine a acelui lucru; de exemplu, putem să-l vedem într-o anumită formație de nori de pe cer sau într-o serie de pete de cerneală. Diferența dintre cele două tipuri de vedere este că în primul caz imaginea e intenționat creată, iar în al doilea nu. Totuși această teorie nu explică modul în care recunoaștem subiectul din imagine.

Reprezentarea este un concept cheie pentru semiotică, fenomenologie și retorică, chiar dacă fiecare dispune de un vocabular, ipoteze și modalități de abordare a studiului imaginilor. Trebuie să precizăm că rezultatul procesului de reprezentare este o *imagine mentală*, care, spre deosebire de imaginea perceptivă, prezintă schematic însușirile concrete și caracteristice ale obiectelor și fenomenelor, în absența acțiunii directe a acestora asupra analizatorilor. Imaginile mentale sunt rezultatul unor actualizări, construcții și reconstrucții mentale, reorganizări și reconfigurări folosind capacitatea memoriei de a reconstitui și de a reda integral și simultan toate informațiile despre un obiect. Imaginea astfel dobândită are un mare grad de generalitate, apropiind-o de concept. Rezultând dintr-un proces complex de reconstrucție mentală, imaginile mentale se integrează cu ușurință diverselor demersuri cognitive care pot contribui, împreună cu teoriile amintite mai sus, la cecetarea imaginilor și a felului în care acestea reprezintă realitatea.

religie

Jocul rătăcitorului onest

Nicolae Turcan

Să recreezi, cu urme din Dumnezeu kenotic, lumea prăbușită printre nonsensuri: ce artă adevărată!

După ce luminile lumii se sting, Dumnezeu le aprinde din nou, cu El însuși.

Frumusețea lumii, în ciuda entropiei ei – ce altceva decât o copilărie? Dumnezeu e frumos în lume, lumea e minunată în Dumnezeu, alte lucruri de o simplitate copilărească. Cine a spus că jocul nu poate începe oricând și de oriunde, cu siguranță că s-a înșelat.

Începusem ziua bine și am terminat-o prost. Ce rătăcire pe căile acestei zile, ce îndepărtare, ce entropie spirituală! Cum să fac să rezist? Ar trebui să fug în pustie și nici acolo nu sunt sigur că aş izbui. „Dumnezeu meu, Dumnezeu meu, de ce m-ai părăsit?” Mă liniștesc cu acest gând, ca și cum conștiința părăsirii lui Dumnezeu mi l-ar readuce aproape.

Pentru cel ce crede, orice referință culturală la Dumnezeu i-L aduce în prezență, chiar dacă referința însăși nu trimite decât către un Dumnezeu-idol, către un concept, către un cuvânt gol. E ca și cum vederea credinței ar merge oricum mai departe, depășind urma, alienarea, absența, depășind chiar și înțelesurile impropriu sau eretice ale divinului. Pentru cel ce nu crede, chiar și amplitudinile rugăciunii rămân la nivelul unor cuvinte goale. Interesant că și într-un caz, și în celălalt, cuvintele își dezvăluie insuficiența.

Toate căile duc la Dumnezeu. Iată o propoziție adevărată doar dacă Cel ce a spus „Eu sunt Adevărul” îi stă drept principiu. Și, desigur, dacă indiferent de punctul de plecare are loc o transformare atât de radicală încât, revenit printr-un accident în același punct, te întrebi de ai mai putea-o face încă o dată. Prin urmare, deși toate fragmentele lumii care ne constituie pot să deschidă ferestre către divin, chiar în pofida răului adesea prezent, acest lucru nu implică niciun fel de necesitate. Fiindcă ceea ce deschide în orice abis o scară nu ține de necesitatea abisului, ci de dragostea lui Dumnezeu.

Să poți mătura, cu un simplu gest, lumea întreagă cu lucrurile ei. Să le dai la o parte, așteptând ca în nimicul astfel ivit să înțelegi fărâma de viață pe care ai primit-o, ca pe o paranteză într-o foarte complicată scriere. Să te așezi lângă taină ca lângă izvor și să-ți dai seama că niciodată n-ai părăsit locul acela – gradul zero al ființei.

Atâta pasiune pusesem în a răscoli printre lucrurile și cuvintele lumii încât am ajuns în cele din urmă să descopăr ceea ce nu se afla acolo: pe Dumnezeu.

Pentru a scăpa de condiția de rătăcitor, omul are nevoie cel puțin de un principiu: să creadă că e cu puțință ca rătăcirea să nu aibă ultimul cuvânt, că pe undeva stă ascuns adevărul. Dar și această condiție de posibilitate poate lipsi: pentru rătăcitorul onest, care nu-și arogă drepturi de atotcunoaștere, nici nu se oprește din rătăcire în fața adevărilor *infime*, adevărul poate apărea fără vreun *a priori*. Așa cum întâlnești pe stradă, într-o zi de vară, un vechi și uitat prieten.

Rătăcitorul onest e un rătăcitor temporar. Pe undeva, adevărul îl caută și într-o zi îl va găsi. E ca și cum onestitatea și timpul ar lucra împreună, în vreme ce rătăcirea ar prefera să rămână pentru totdeauna identică sieși.

E nevoie de mult orgoliu pentru a rămâne până la capăt doar un rătăcitor...

A fi rătăcitor înseamnă a te găsi întotdeauna doar pe tine însuși, indiferent de ce cauți. Cu alte cuvinte, înseamnă a produce singurătate.

Suferința poate să nu fie singurătate, chiar dacă singurătatea poate să fie suferință. Contrariul este de asemenea adevărat, aceasta va să zică folosirea verbului modal. De ce se poate spune îndeobște orice despre această echivalență? Pot răspunde printr-un caz particular: Dumnezeu le transformă și pe una și pe cealaltă, fiindcă ori de câte ori intervine, revelându-se celui ce suferă/celui singur, nu mai rămâne nimic din afirmațiile de mai sus, de altfel niște banale locuri comune. Cum să mai vorbești în categorii omenești? Discursul despre divin, în măsura în care provine din experiență îndumnezeiește până și locurile comune, iată ce cred...

Cioran a sesizat imposibilitatea originalității în rugăciune. Ca și cum Dumnezeu s-ar revela în special prin locuri comune – cele mai ocolite, cele mai urâte de intelectuali. De ce oare nu se lasă convins Cel Preainalt de originalitățile noastre? De fapt, dacă ar face-o, ar mai fi El Dumnezeu tuturor? și încă ceva: cred că originalitatea *experienței* lui Dumnezeu este atât de magnifică, încât estetica locurilor comune ce o inaugurează nici măcar nu contează. Frumusețea divină rămâne orbitoare. Cel ce se smintește de locurile comune de *dinaintea ei*, e doar un ignorant în cele dumnezeiești, chiar și atunci când oamenii îl numesc, în acord cu originalitatea sa, geniu.

Imaginea Daciei în cartografia modernă

Florin Fodorean

Cartografia are ca scop principal reprezentarea pe un plan a elementelor obținute prin măsurători geodezice și topografice.

Totodată, cartografia este cea care se ocupă cu întocmirea, editarea și studiul hărților și al altor produse cartografice. Rezultatul final este harta. Ea reprezintă un model al lumii și în același timp, un instrument de comunicare.

Studiul istoric al hărților implică atât de mulți factori, din care se pot enumera cei esențiali în rândurile de mai jos: 1. o cunoaștere a lumii reale, sau, în orice caz, a ceea ce este reprezentat pe hartă; 2. un nivel de cunoștințe al celor care au explorat, sau a observat cel puțin terenul reprezentat pe hartă; 3. un nivel de cunoștințe al creatorului hărții.

Într-un interesant articol recent publicat, Matthew H. Edney, *Putting "Cartography" into the History of Cartography: Arthur H. Robinson, David Woodward, and the Creation of a Discipline*, în *Cartographic Perspectives* 51, 2005, 14-29, face o observație excelentă: "The study of the history of cartography underwent substantial changes in the second half of the twentieth century. In 1960 it was little more than a branch of map librarianship and connoisseurship, an antiquarian backwater with relatively limited academic significance. Yet today, after a dramatic "paradigm shift" in the 1980s, the history of cartography is a widely respected field of study in the Anglophone world. Scholars across the humanities and social sciences increasingly find the study of maps to be intellectually challenging and the interdisciplinary insights their study generates to be academically rewarding. The most obvious components of this intellectual revolution were J. B. Harley and David Woodward's massive *History of Cartography* (Harley and Woodward, 1987-2007) and Harley's own polemical and pyrotechnical essays (most reprinted in Harley, 2001)."

Încercăm în cele ce urmează un exercițiu de cultură, bazat pe hărți. Ideea acestui studiu a pornit de la mai multe întrebări simple: 1. Când au apărut primele hărți cu reprezentarea fostei provincii Dacia? 2. Ce elemente și informații sunt cuprinse pe acestea? 3. Cum putem explica elaborarea și conținutul hărților ținând seama de factorul timp-spațiu și de mentalul perioadei în care au fost redactate?

Răspunsul nu este simplu. Primul pas îl facem cu acest studiu, pentru care am ales o hartă din secolul al XIX-lea. Înainte de a o discuta în detaliu, să ne oprim puțin asupra acestei perioade.

Cartografia în secolul al XIX-lea

Antichitatea s-a remarcat prin lucrări cartografice de valoare, care nu au mai fost egale decât mult mai târziu. În afară de celebra „hartă” a lui Peutinger, izvorâtă din tradiția cartografică romană, cel mai important document este *Atlasul* lui Ptolemeu și lucrarea care îl însoțește, și anume *Geographia*. În Evul Mediu această lucrare a fost redescoperită în contextul nevoii de cunoaștere a noi teritorii. Ceea ce este

interesant e că până târziu, în secolul al XIX-lea, elemente și informații din lucrarea lui au apărut repetitiv și constant în producțiile cartografice europene. Constituirea Serviciului Topografic Militar Român, la sfârșitul anului 1859, a reprezentat un moment important în cartografia românească, având drept urmare realizarea hărților generale sau speciale ale țării, la diferite scări, de către ofițerii români, în România. Aceste hărți au fost bazate pe ridicări efectuate de ofițeri români cu temeinice cunoștințe topografice și geodezice.

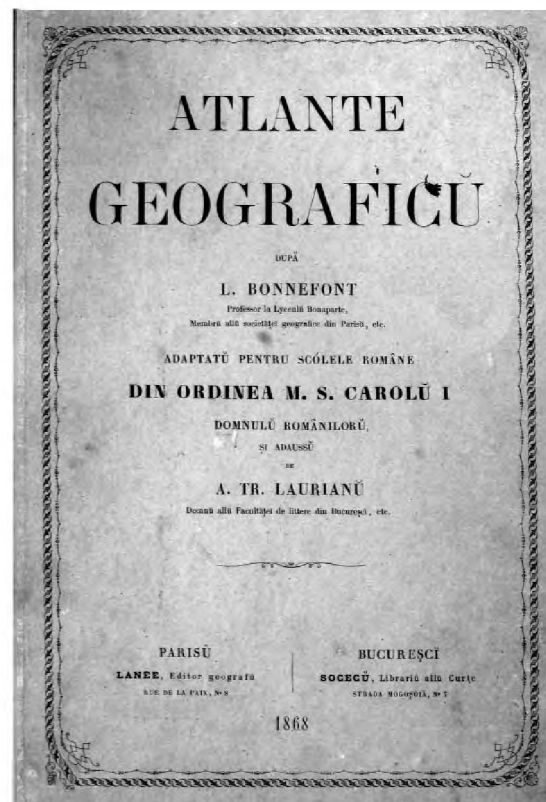
La Litografia Ministerului de Război s-a tipărit, în 1863, *Harta Principatelor Unite Române* (în alb-negru, la scara 1:833 000), care cuprinde localitățile principale, stațiile de poștă și pe cele telegrafice, drumurile și relieful (reprezentat prin hașuri). Harta a fost întocmită de căpitanul Hadji și locotenentul P. Gramont. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a fost nemulțumit de scara prea mică a acestei hărți și a dispus să fie utilizată harta lui Fligely (realizată între 1855-1857) ca bază pentru întocmirea unei noi hărți privitoare la Muntenia. Reproducerea a fost făcută de Szatmary (Satmari), „fotografal străin de arta grafică a hărților” (C. Buchholtzer, P. Rotaru, 1937), motiv pentru care este inferioară – din punct de vedere calitativ – hărții lui Fligely. În acest fel s-a elaborat *Charta României Meridionale*, pentru care a fost actualizată toponimia și apoi transcrisă în limba română. Titlul complet al acesteia este: „*Charta României Meridionale publicată din ordinul Măriei Sale Principelui Domnitorului Alexandru Ioan Cuza I, după planul original redactat prin dispozițiunea și cu spesele guvernului României de inginerii militari austriaci la anulul 1856. Stabilimentu artisticu Satmari, Bucuresci, 1864*”.

Harta lui Louis Bonnefont

Lucrarea lui Louis Bonnefont este unul din primele atlase geografice generale traduse și adaptate pentru utilizarea în școlile românești. Atlasul a fost tipărit în anul 1868 la Paris (editor: Lanée, tipografia: E. Donnaud), din ordinul regelui Carol I și sub coordonarea lui August Treboniu Laurian.

Titlul complet al lucrării este: *Atlante Geograficu după L. Bonnefont, Professor la Lyceulu Bonaparte. Membru allu Societăței Geografice din Parisu, etc. Adaptatu pentru scolele române din ordinea M. S. Carolu I, Domnulu Româniloru, și adausu de A. Tr. Laurianu, Decanu allu Facultăței de Litere din Bucuresci, etc.*

Același Bonnefont este autorul a încă două lucrări de acest tip: *Atlas de Géographie historique et contemporaine à l'usage des lycées, collèges et pensions. Classe de Rhétorique*, 1885, pagination 34, commentaire pagination 2 pages de texte (titre et table) + 32 pages de planches imprimées au recto seulement. Quantième édition. A doua lucrare este *Atlas universel de géographie physique, historique & contemporaine à l'usage des lycées, collèges et écoles*. Paris, Lanée/Ch. Fouraut & Fils, sans date (circa 1890). In-4 de 51

cartes montées sur onglet; demi-toile, plats de papier imprimés (cartonnage de l'éditeur).

Revenim la *Atlante Geograficu* din 1868. Harta care ne-a atras atenția este realizată de August Treboniu Laurian. Titlul ei complet este: *Dacia romana a Traiano Aug. Usquead Aureliani Aug. Tempus secundum A. Tr. Lauriani Tabulam Ab Lud; Bonnefont descripta*. Harta are meridianele (cu valori calculate de la meridianul Ferro) și paralelele trasate din grad în grad. Harta redă rețeaua hidrografică principală, orașele și localitățile mai importante, drumurile principale. Relieful este reprezentat prin hașuri. Documentul nu are nici scară. Analizăm în continuare conținutul hărții.

A. Relieful

Reprezentarea reliefului este foarte schematică. Este marcat lanțul carpatic iar în rest nu apare nicio mențiune despre cote sau alte elemente.

B. Hidrografia

Toate râurile principale sunt marcate. În dreptul unora este trecută și denumirea: *Marisius Fl.*, *Aluta Fl.*, *Ordessos Fl. Herodoti*.

C. Drumuri, localități și alte detalii

Sunt marcate câteva drumuri mai importante la nord de Dunăre. Apare drumul de vest din Banat, Lederata-Tibiscum, cu punctele intermediare Arcidava, Centum Putea, Bersobis, Azizis, Caput Bubali. Este marcat apoi drumul de est, care pornește din sud, de la Dunăre, de la Tierna (Dierna) și continuă prin Ad Mediam, Pratorium, Ad Pannonios, Gaganis și Masclianis prin Agnaviae spre Tibiscum. Este interesantă aici nu ordinea așezărilor din epoca romană, ci repetarea numelui Tibiscum. Eroarea din hartă este preluată din tradiția antică și are ca sursă atât *Tabula Peutingeriana* cât și *Geographia* lui Ptolemeu. Ambele surse menționează de două ori localitatea Tibiscum. În *Tabula* apare de două ori deoarece s-a dorit sublinierea importanței așezării ca punct de intersecție al celor două drumuri. Ptolemeu a repetat eroarea. Explicația e simplă. Lucrarea lui, *Geographike Hyphegesis*, conține informații care se referă la prima jumătate a secolului al II-lea e.n., epocă în care a trăit și a scris geograful alexandrin¹. Ptolemeu a utilizat cel puțin un *itti-*

nerarium al Daciei unde Tibiscum apare de două ori. Asemenea *itineraria* au stat la baza redactării *Tabulei* ². Tradiția a fost preluată și de aceea această eroare apare în harta noastră din 1868. Mai departe este marcat drumul roman imperial. Aici apar două erori: una privind traseul și cealaltă legată de localități. De la sud la nord, sunt pomenite următoarele așezări: Agnaviae, Ponte Augusti, Sarmizegethus Metropolis Daciae, Ad Aquas, Petris, Germizera, Blandiana, Apulum Col. Ulp., Marcodava, Salinae, Batavissa, Napoca Col. Ulp., Optatiana, Largiana, Cersiae, Porolissum. Ordinea topografică a localităților este corectă. Amplasarea unora pe hartă este însă total greșită. Salinae este amplasată, de fapt, pe locul Potaissei (Turda), iar Batavissa din hartă ar pica undeva pe locul comunei Tureni. La fel, Napoca este amplasată aproximativ pe locul Gherlei. Ultimele patru localități, Optatiana, Largiana, Cersiae, Porolissum sunt amplasate pe o linie imaginară, care iese din cadrul provinciei romane. Din punct de vedere geografic, localitatea Porolissum este amplasată mult în afara provinciei. Din punct de vedere al informației, harta fiind tributară informațiilor din Ptolemeu, Porolissum este amplasată corect pe paralela de 48°, împreună cu Arcobadara și Triphulum. Recent colegii noștri Sorin Nemeti și Mihai Bărbulescu au demonstrat că Arcobadara este Ilișua³. Ei au constatat existența unei paralele de 48° Docidava - Porolissum - Arcobadara, toate trei având aceeași latitudine. Așadar harta noastră a preluat, în acest punct, informații corecte din reproduceri anterioare cartografice sau texte ale lucrării lui Ptolemeu. Mai departe însă apare o altă eroare. În harta lui Ptolemeu paralela de 48° Docidava - Porolissum - Arcobadara se intersectează cu meridianul de 49° Porolissum - Napoca - Potaisa - Arcinna⁴. În harta noastră nu se întâmplă acest lucru. Localitățile menționate sunt amplasate între meridianele de 41° și 42°, neavând nicio legătură cu valorile menționate de Ptolemeu, și mai mult, nici cu cele actuale (România se află între meridianele de 20° și 28° longitudine estică).

Revenim la paralela de 48° Docidava - Porolissum - Arcobadara. Datorită identificării recente a toponimului Arcobadara cu Ilișua, Sorin Nemeti propune, în opinia noastră corect, câteva noi localizări pentru unele toponime amplasate de Ptolemeu între paralelele 48-49, și care apar și pe harta noastră ca atare: *Rucconium* - Bologa, *Docidava* - Buciumi, *Triphulum* - Orheiul Bistriței, *Patridava* - Brâncovenești, *Carsidava* - Sărățeni.

În partea stângă a hărții (spre vest) trei localități sunt trecute în afara provinciei: *Rucconium*, *Ulpianum* și *Ziridava*, aproximativ pe aceeași linie. Ori, ele ar trebui, evident, amplasate în interiorul Daciei.

Un amănunt interesant este legat de prezența unor linii în vestul Banatului, ce reprezintă valurile din perioada romană târzie (sec. IV e.n.). Tot la fel de interesantă ni se pare și menționarea, pe linia Dunării, a localității Pons Traiani. Este vorba, de fapt, de Drobeta și podul roman de acolo. Ceea ce nu apare corect este traseul drumului roman în dreapta Dunării. Pe harta noastră este marcat de la Taliata în linie dreaptă spre Drobeta, cât noi știm, de fapt, că drumul a fost săpat în stâncă de-a lungul cursului Dunării, așa cum rezultă din mai multe inscripții, printre care și *Tabula Traiana*⁵.

Al doilea drum important menționat este cel de la Drobeta la *Castra Nova*, trecând prin localitățile *Erateria*, *Amutrium* și *Pelendava*. Este drumul care face legătura între Banat și Oltenia, menționat și de *Tabula Peutingeriana*. Eroarea care

apare din nou este aceea legată de poziția localității *Castra Nova*, mult amplasată înspre est, când ea ar trebui să se afle la vest de Olt. Interesant, *Romula*, așezare importantă din epoca romană, menționată de *Tabula*, apare amplasată foarte sus, în zona subcarpaților.

De la *Castra Nova* direcția drumului este greșită. În schimb, la fel cum am mai observat și în alte locuri, ordinea topografică a așezărilor antice este corectă. Se continuă cu *Romula*, *Acidava*, *Rusidava*, *Ponte Aluti*, *Burridava* (! sic), *Castra Traiana*, *Arutela*, *Praetorium*, *Ponte vetere*, *Stenae*, *Cedoniae*, *Apulum Col. Ulp.* În afară de *Stenae* (*Caput Stenarum*) celelalte toponime sunt destul de corect scrise. Frapează însă amplasarea lor total greșită, de-a lungul unui drum imaginat și reprezentat pe linia Oltului transilvan și apoi pe valea Târnavei Mari, deși mai apare un drum de-a lungul Oltului, cel corect, dar fără localități.

Practic, uitându-ne la rețeaua rutieră, observăm că apar cele trei drumuri menționate în *Tabula*, dar cu localități din trei surse diferite: *Tabula*, Ptolemeu și lucrarea Geografului din Ravenna.

Un alt element care, în opinia noastră, reflectă foarte bine mentalul secolului al XIX-lea, este legat de prezența pe hartă a așezărilor de la *Apulum* și *Napoca* cu completarea *Col. Ulp.* Nici una, nici alta, nu sunt nici măcar *municipia* în timpul lui Traian. Este reflectarea concepției care apare pe care livrescă în sec. XVIII despre tradiția întemeierii și organizării Daciei în timpul lui Traian. Tot în acest context, mai apare și la *Romula* indicația *Mun.*, ceea ce e corect, așezarea ajungând la acest statut în timpul lui Hadrian. Informația, însă, cu siguranță nu reflectă acest adevăr istoric, și poate fi legată doar de dorința de a se sublinia importanța localității. Suntem, până la urmă, într-un interval cronologic în care încă se făceau confuzii foarte mari. Amintim doar opinia lui Mommsen privitoare la localizarea toponimului *Salinaei* la Turda, doar pe baza faptului că și aici există resurse de acest fel (relief în cute diapire). De asemenea, același Mommsen citea în inscripția stâlpului miliar de la Aiton a *Potaisa Napocae*, interpretând acest lucru ca *Potaisa aparținând Napocăi*, când, de fapt, avem de a face cu banala formulă de pe stâlpii miliari din epoca romană prin care se indică distanța de

la o așezare la alta.

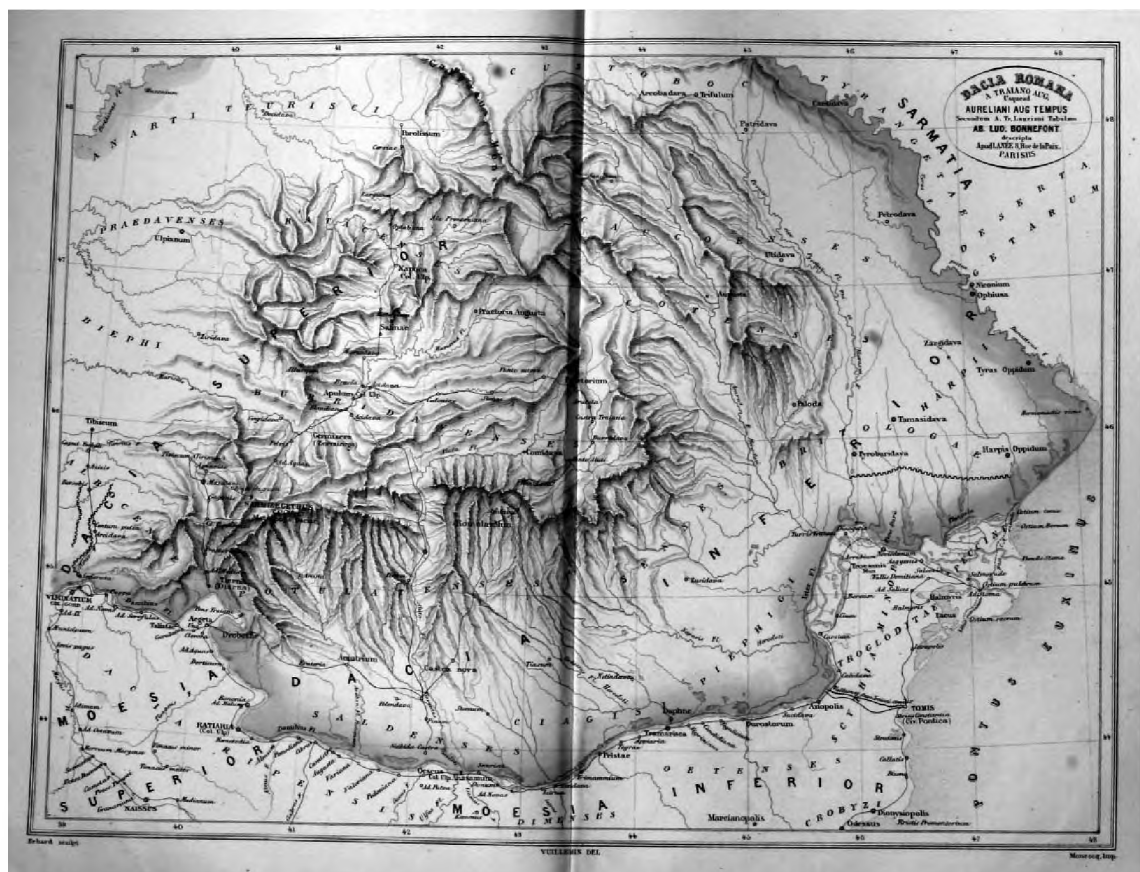
Celelalte localități sunt preluate din lucrarea lui Ptolemeu. Pe cursul Prutului, de la nord la sud, sunt marcate *Arcobadara*, *Triphulum*, *Patridava*, *Utida* și *Pyroboridava* (Isic). Mai spre est, între Prut și Nistru, apar *Carsidava*, *Petrodava*, *Niconium*, *Ophiusa*, *Zargidava*, *Tyras Oppidum*, *Tamasidava*, *Harpis Oppidum*. Între Siret și Prut mai sunt menționate *Augusta* și *Paloda*.

Referitor la informațiile preluate după Ptolemeu, mai trebuie să adăugăm și faptul că sunt menționate și grupurile de populații prezente în Dacia: *Anarti*, *Teurisci* și *Custoboci* (Isic) în nord, apoi, pe a doua linie, *Praedavenses*, *Ratacenses* și *Caucoenses*. Urmează, mai la sud, *Cotensesi*, și apoi, pe o altă linie, *Biephi* și *Burridavenses*. Mai la sud sunt plasați *Albocenses*, *Potulatenses* și *Senses*. Pe linia Dunării sunt marcați *Saldenses*, *Giagisi* și *Fiephigi*.

În concluzie, harta este, mai degrabă, reprezentarea unei „Români Mari” cu informații din surse antice.

Note:

1. S. Nemeti, „Dacia... in formam provinciae redacta”, în E. S. Teodor, O. Țentea (ed.), *Dacia Augusti Provincia. Crearea provinciei. Actele simpozionului desfășurat în 13-14 octombrie 2006 la Muzeul Național de Istorie a României*, Bucharest, 2006, p. 275.
2. Vezi toată discuția la F. Fodorean, *Drumurile din Dacia romană*, Cluj-Napoca, 2006, p. 53-60; F. Fodorean, *Tabula Peutingeriana and the province of Dacia*, în *Acta Musei Napocensis* 39-40/1, 2003, p. 51-58.
3. S. Nemeti, M. Bărbulescu, *Territorium Arcobadarensis*, în *Ephemeris Napocensis* XVI-XVII, 2006-2007, p. 107-118.
4. S. Nemeti, *Dacia... in formam provinciae redacta*, p. 280.
5. F. Fodorean, *Drumurile din Dacia romană*, p. 87-89 cu bibliografia.

Românii în mișcare

Anca Roxana Coțolan

Emigrarea este un fenomen demografic major al epocii contemporane, iar România nu a putut să se sustragă acestuia. În ultima perioadă au apărut în țară și în străinătate mai multe lucrări consacrate migrației românești post 1989, unele bazate deopotrivă pe cercetări cantitative și calitative în țară dar și în străinătate. Marea provocare a acestui volum constă în punerea în lumină a diversității extreme a situațiilor de viață pe care fenomenul migrației o cuprinde. Migrația românească în străinătate este un fenomen surprinzător și relativ cunoscut, majoritatea informațiilor vehiculate pe această temă fiind prin intermediul mass-media. Volumul de față dorește să sensibilizeze, altfel decât prin intermediul mass-media, atât opinia publică cât și elitele instituțiilor, tocmai pentru a determina realizarea unor politici de migrație, care lipsesc cu desăvârșire țării noastre.

Dumitru Sandu, profesor la Universitatea București, la Catedra de Sociologie, este unul dintre cei mai atenți observatori ai migrației românești în lume. Preocupările sale sociologice l-au îndreptat spre diferite stagii în străinătate, ajutându-l să își îmbunătățească cunoștințele despre migrație, vizând în mod special migrația românească după 1989. Coordonează revista *Sociologie românească* și a inițiat cercetări ample la nivel național. Lucrările sale științifice se dovedesc a fi un real instrument de lucru pentru cei care pornesc o cercetare în domeniul sociologiei migrației.

Lumile sociale ale migrației românești este cea mai recentă carte a domnului Dumitru Sandu, unde autorul a urmărit fluxurile de migranți, începând cu 1990, țările de destinație și evoluția comunităților de români din străinătate. Deși este greu să identifiți cauzele valabile pentru migrația românească de după 1989, totuși Dumitru Sandu reușește să realizeze o ierarhie a acestora, începând cu determinarea economică, cauză fundamentală în majoritatea situațiilor de emigrare. Un aspect deloc neglijabil la această carte, constă în prezentarea unor cazuri, mai exact interviuri acordate de către autor pe tema migrației românești dar și interviuri realizate cu emigranți români, o serie de tabele extrem de utile pentru ceea ce înseamnă emigrare, fluxuri de emigrare, intenții de emigrare în funcție de educație, profil al emigrantului, remitențe, etc. Cele două părți ale cărții, *Emergența noului sistem de migrație al României și Valori, proiecte și remitențe în lumile migrației* subliniază metodologia consistentă aleasă de Dumitru Sandu în elaborarea cărții. Ca metodă de lucru, preferată de autor, este analiza cantitativă a comportamentului migraționist al emigranților atât din țară cât și din străinătate, lista tabelelor întocmite în urma acestui tip de analiză este una consistentă, deloc neglijabilă.

Autorul acoperă în cartea sa o perioadă de aproximativ 20 ani, timp în care cercetarea sa cantitativă, calitativă, critică, etc. s-a îmbunătățit, sedimentându-se în cele din urmă sub forma acestei cărți, *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*.

În prima parte a cărții cititorul parcurge traseul pe care orice migrant îl străbate atunci când este vorba despre migrația internațională. Pornind de la matricea de condiționare a deciziilor de emigrare temporară în străinătate, de la proiectele de plecare în străinătate a migranților, ajunge la reconstituirea etapelor, folosindu-se de memoria colectivă a migranților. Interviurile realizate cu emigranți români aflați la muncă în străinătate, confirmă pen-

tru încă o dată că nivelul redus de trai din România, cu un PIB pe locuitor de numai 47% din media UE, în 2008, a determinat mulți români să își părăsească țara, familiile, temporar, în favoarea unui trai, nu neaparat mai bun cât mai decent. Astfel, sistemul migrației de după 1989 a fost deformat, o dată din cauza trecerii la o economie de piață dar și din cauza exodului germanilor de la începutul anilor '90, urmat fiind de recesiunea economică din anii 1997-1999. Migrările în străinătate ale românilor au cunoscut în această perioadă de 20 de ani variații, atât ale fenomenului cât și de formă. Dacă în anii '90 predomina migrația definitivă, putând spune cu ușurință că a fost o emigrare românească puternic selectivă, începând cu 2001 volumul acesteia se reduce considerabil, emigrarea temporară pentru lucru în străinătate devenind mai puternică în topul preferințelor migranților. Migrația definitivă de la începutul anilor '90 a avut o determinare politică în primul rând, începând cu 1994 predomină migrația etnicilor români și nu mai putem spune că a avut conotații politice.

Potrivit datelor sondajelor anuale de care dispunem, starea de nemulțumire socială din România postdecembristă a atins cote maxime în perioada 1999 - 2000. Autorul subliniază acest aspect sensibil, pentru că ascensiunea emigrărilor temporare a avut loc pe seama acestei stări de nemulțumire socio-economică. Anul 2001 aduce schimbări semnificative în ecuația factorilor care condiționau plecările românilor din țară, un moment mult așteptat de majoritatea românilor, libera circulație în spațiul Schengen.

Un puternic punct de vedere al autorului în ceea ce privește migrația internațională este dat de importanța migrației interne, care a jucat un rol considerabil în procesul migraționist extern. Răspunsul pe care Dumitru Sandu îl oferă este unul foarte simplu, dacă plecările temporare în străinătate la începutul anilor '90 au fost mai puternice din mediul urban, pe parcursul anilor recesiunea afectând foarte mult orașele, migrația oraș-sat a crescut în intensitate iar ponderea emigrărilor temporare în străinătate din mediul rural s-a accentuat. Concluziile recensământului comunitar al migrației, pe care l-a coordonat autorul acestei cărți, în 2001, în cadrul unui proiect inițiat de Organizația Internațională pentru Migrații, au scos în evidență ipoteza potrivit căreia plecările în străinătate ale migranților din mediul rural au fost mai intense pentru satele cu pondere mai mare a revenirii de la oraș la sat. Satele cu pondere mare de tineri au fost cele mai vizate.

Cea de a doua parte a cărții, *Valori, proiecte și remitențe în lumile migrației*, ridică probleme interesante, legate de migrația de revenire, ca un proiect și stare de spirit a emigranților, remitențele -formă de reorientare a acestora spre casă iar în cele din urmă, mentalitatea foștilor migranți. Momentul aderării României la UE a însemnat o schimbare semnificativă în cazul plecărilor la muncă în străinătate. Schimbările petrecute au fost de ordin structural - o reducere consistentă a emigrărilor definitive de la peste 10 mii de persoane anual, la sub 9 mii anual, pentru anii 2007-2008. Autorul a perceput această libertate de a circula a românilor în UE ca fiind un factor care a redus propensiunea pentru emigrare definitivă. S-a modificat și compoziția celor care plecau în străinătate, având loc o reduce-

re a plecărilor celor cu o calificare medie în favoarea celor cu o calificare redusă sau ridicată.

Pe baza unui amplu sondaj spaniol, *Encuesta Nacional de Inmigrantes, 2007*, studiat de către autor, i-a permis acestuia să facă o comparație între comunitatea românească din Spania și alte categorii de imigranți, pentru a înțelege mai ușor ce explică gradul de orientare spre casă pentru fiecare categorie de imigranți aflați în acea țară. Astfel Dumitru Sandu, pe baza unor componente, precum, transmiterea de bani de către emigrant spre casă pe o perioadă dată, comunicarea frecventă cu cei rămași acasă și bineînțeles existența unui plan de revenire acasă bine structurat, a realizat un indice al orientării spre casă sau locul de origine a migrantului. Ceea ce autorul subliniază, potrivit acestui indice al orientării spre casă, este că nu există un comportament specific românesc din punct de vedere al orientării spre casă, fiind unele comunități la care acest comportament este mult mai accentuat. Orientarea imigranților spre casă are, în primul rând, o determinare socială și culturală diferită, în funcție de capitalul uman, social, cultural și economic al migrantului.

De remarcat este importanța pe care Dumitru Sandu o acordă transnaționalismului în migrație, un fenomen cât se poate de real, dependent de valorile de emigrare. Transnaționalismul pune accent foarte mult pe modelele socioculturale, care circulă dincolo de granițe, fiind de două feluri: fie marcat numai prin orientarea spre casă; fie ambivalent, la nivelul celor care se percep ca puternic încadrați în societatea gazdă și cu un puternic atașament față de societatea de origine.

Bineînțeles, comportamentul migranților în străinătate, nu poate fi unul general, este influențat de calitățile lor socio-demografice sau culturale. Din punct de vedere analitic, fiecare societate gazdă acționează diferit, având politici de emigrare diferite.

Nu în ultimul rând autorul cărții *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate* ține să precizeze, în cazul migrației românești s-a accentuat migrația circulatorie. Emigrarea definitivă sau temporară este înlocuită de o circulație tot mai intensă între țările gazdă și România, am putea spune un gen de euronativism. În mod evident consecințele procesului galopant al globalizării se răsfrâng și asupra migrației de revenire, care tinde să devină migrație temporară de revenire cu accente circulatorii. Autorul nu ezită să reamintească și problemele de re/integrare ale migranților dar și problemele pe care le ridică migrația circulatorie.

Așadar *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate* nu este o simplă carte despre sociologia migrației care abordează problemele specifice acestui fenomen. Dumitru Sandu analizează acest fenomen din perspectiva modelelor de gândire, de acțiune și afirmare identitară, modele cuprinse în conceptul „lumilor sociale” dar și efectele migrației asupra celor care fie au rămas acasă fie s-au reintors.

* Dumitru Sandu, *Lumile sociale ale migrației în străinătate*, Editura Polirom, Iași, 2010, 227 pagini

structuri în mișcare

Universitare: foc!

Ion Bogdan Lefter

Vineri 22 ianuarie. Examen cu Anul III, la care am ținut un curs despre modernitatea românească, după ce în semestrul trecut studenților li se vorbise despre bizara perioadă numită „Sfârșit de secol, început de secol” (sfârșit de XIX, început de XX, adică), mai nou rebotezată „Belle époque” (!). Am făcut o variantă a teoriei mele de reintegrare a modernității noastre, de la simbolism și până după al Doilea Război Mondial, întreruptă de proletcultism și reluată în anii 1960-1970 (perioada căreia – cum se știe – i-am dat numele de „neomodernism”, emblemă intrată între timp în uzul curent, inclusiv școlar): constituirea unei adevărate piețe culturale în ultima parte a secolului XIX, pe fundalul transformărilor de societate din România carlistă, apariția limbajelor artistice simbolizante, metaforizante, abstractizante ș.a.m.d. La seminar m-am înțeles cu Catrinel Popa să analizeze un set de autori reprezentativi pentru tipologia modernismului, „aplicații practice” care, alături de ce mai făcuseră studenții în semestrul trecut și de lucrurile știute mai de demult, să ofere o oarecare „materie primă” pentru discuția în termeni generali de la curs.

În fine... Ziua examenului. Dăm subiectele și îi „supraveghem” pe junii studioși, plimbându-ne prin sală. Din când în când, stau de vorbă cu Catrinel, șușotind cât de discret putem, nu cumva să-i perturbăm pe examinați. La un moment dat ajungem, inevitabil, la cestiunile crizei mondiale. Guvernul nu pare capabil să facă față situației. S-au anunțat măsuri de austeritate haotice. În replică, syndicatele amenință cu mari mișcări de stradă. Primele forme de protest au fost deja organizate: pichete la Parlament și la sediul guvernului *et caetera*. La un moment dat, auzim de cine știe unde vași vociferări și țuțituri de sirene ca de poliție. „Poate că trec chiar acum manifestați pe bulevard!”, ne spunem unul altuia (Catrinel și cu mine, deci una altuia sau unul altuia!). Sîntem în Sala 408, la etajul IV, ultimul al vechii clădiri istorice a Universității, în „buricul centrului”; de fapt, e ca un fel de al VII-lea nivel, fiindcă la primele trei se ajunge urcînd nu cîte una, ci cîte două spire ale scăriilor gemene, fie pe la extrema stîngă, fie pe la cea dreaptă a holului de marmură de jos, după care de la III la IV e o singură rotație, dar mai abruptă, ca spre un adaos mansardat – deși sălile de aici sînt multe și destul de înalte și ele, ca-n toată clădirea, doar că sîntem deasupra cornișei, chiar sub acoperiș.

Detalii – se va vedea – cu tilc. Încă unul: fereștrele Sălii 408 dau spre curtea interioară a Universității, drept care sunetele pe care le auzim, îndepărtate, ne aduc informații prea firave asupra sursei. Studenții, cam vreo sută la număr, de fapt studențe și cîteva băieți, scriu concentrați. Le-am dat – cum obișnuiesc – întrebări tip test, cu doar o oră pentru răspunsuri. Au trecut cam trei sferturi. Noi, Catrinel și cu mine, continuăm să șușotim veseli. Cînd...

...sînt un ușor miros de ars. Venind de unde, oare? N-apuc să pun întrebarea cu voce tare: cum nimic neobișnuit nu se arată dincolo de ferestre, în aerul limpede, geros al zilei, întorc privirea spre intrarea în sală și văd fum foarte fin pătrunzînd prin canatul ușii închise. Din cîteva pași sînt acolo, apăs clanța și, cînd deschid, în locul firișoarelor de dinainte se rostogolesc înăuntru rotocoale adevărate. Chiar arde undeva!

Nu putem ști unde. Trîmbele groase vin de

jos, de pe casa scării. Sirenele erau – deci – de pompieri. Două opțiuni: să stăm pe loc, însă am putea rata șansa de a scăpa înainte ca focul să urce pînă la noi; sau să coborîm prin fum, dar am putea da peste flăcări. Nu e timp de dezbateri, fiecare secundă poate conta, drept care le spun catindaților să întrerupă imediat scrisul, să-și pună pe loc lucrurile în genți, să-și ia hainele, să iasă din sală și să coboare în coloană, calmi, fără panică, nu cumva să se calce în picioare unii pe alții.

Operațiunea decurge în bune condițiuni, în liniște. Panica nu apare, mai degrabă o oarecare derută liniștită, fără nervozități. Studențele/studenții noștri ies cuminiți, în șir indian. Îi îndemn să se grăbească. Doi băieți, săritori, stau cu mine pînă la sfârșit. Ultima fată care se îndreaptă spre ușă

n-are nici haină de iarnă pe ea, nici geantă în mîna sau pe umăr. Unde-i sînt lucrurile? Le-a lăsat în banca în care a stat la examen! O ajută băieții să le recupereze și pichetul de ariergardă pornește la vale. Între timp, coloana celor circa o sută a dispărut, înghițită de fumăraia de pe scări. Cu fularul la nas, se poate încă respira. Ajungem într-o clipită la etajul III, unde se face, lateral, culoarul – „pasarela” – spre scara cealaltă, de pe partea cu secretariatele noastre, decanatul și Sala de Consiliu (toate la parter). Cu gîndul la suta care coboară înaintea noastră, în ordine sau în dezordine, le propun însoțitorilor mei să alegem varianta a doua. O luăm în pas alergător pe „pasarela” și... minune!: pe măsură ce avansăm spre cealaltă casă a scării aerul se limpezește. Fumul urcă – deci – doar pe dincolo. Coborîm în fugă cele șase spire ale etajelor III, II, I. Peste tot – pustiu: zi de vineri, în prag de *weekend*, în sesiune. Singura serie mare cu examen programat e a noastră. Vom afla că mai fuseseră cîteva persoane la biroul de francofonie, tot la IV, și mici grupe cu absolvenți de cursuri pe ici, pe colo. În rest, în uriașa clădire – mai-nimeni.

Ajungem în holul de marmură de la parter. Miros de ars, dar atît: aer curat, transparent. Oarecare agitație, fără multă lume: cîteva dintre secretarele facultăților de Litere și Limbi străine, cîteva studenți. Prin ușa care dă în casa scării din dreapta, cea înecată în fum, pompierii scot fetele noastre, grupuri-grupuri. Aflăm că s-au blocat cam în dreptul etajului I, unde nu se mai vedea nimic și nu se mai putea respira. O fată și un băiat au mici sîngerări la mîini: au spart cu pumnul geamurile ca să aibă pe unde să iasă fumul. Cu alte detalii vine Catrinel, care a coborît în fruntea coloanei. Apar rînd pe rînd toți, slavă Domnului!

Ieșim în stradă. Stări de spirit amestecate: unele fete sînt confuze, speriate, cîteva tremură înălcrămate, în „stare de șoc”, altele sînt relaxate, vesele, rîd, iau situația „în ușor” – dacă nu cumva e tot o reacție la spaima de adineaori, o „compensație”. „Răniții” se duc la ambulanța din capul străzii Edgar Quinet. Pansamente simple. Fata, Kerstin Botezatu, va merge la spital, la Urgență, medicii ținînd să se asigure că tăietura de la încheietura mîinii nu e periculoasă. Pompierii se agită în dreptul unei ferestre de la nivelul trotuarului, de unde iese o trîmbă groasă de fum. Vom afla că acolo a fost focul, într-o încăpere de la subsol în care erau depozitate hîrtoage de arhivă (nimic ireparabil: foi matricole care se pot reconstitui după arhiva centrală a Universității și lucrări

de licență care oricum se dau la topit după cîteva ani). Apar cîteva ziaristi, cîteva cameramani care încep să filmeze „declarații la cald”. De fapt, e frig rău, sînt minus 10 grade sau și mai jos. Continuăm să discutăm situația, facem glume pentru ridicarea moralului, însă... nu prea mai avem ce căuta la fața locului. Studențele/studenții ne întrebă ce facem cu examenul: îl continuăm, îl reluăm? „Să strîngem lucrările?” „Strîngeți-le și dați-le-ncoace, dacă tot v-a venit ideea!”, le zic și adaug că o să vedem dacă le dăm note pentru ce au apucat să scrie sau îi mai convocăm o dată. Foile se adună în teancuri, din om în om, pînă cînd... o vedem pe cea mai conștiincioasă fată din an ciucită lîngă o mașină parcată în fața Facultății, sprijinită cu spatele de portieră și scriind de zor pe genunchi, nu cumva să rămînă teza neterminată! Facem cu toții haz, apoi, dîrdîind, ne lăsăm goniți de ger către case.

Așa am scăpat „la mustață” de o tragedie. Cu mai multe epiloguri. Primul – știrile din orele următoare și din ziarele de a doua zi, pe care le strîng într-un fișier din computer: o întreață zăpăceală de informații pe jumătate adevărate, pe jumătate false, în cel mai bun caz incomplete, cam ca-n cunoscuta proză a lui Caragiale.

Universitatea ba are patru, ba șase etaje, pompierii au intervenit cînd cu trei, cînd cu patru „autospeciale”. Nimic despre seria noastră de o sută de persoane: la un post de televiziune sînt menționați „mai mulți studenți” care ar fi fost evacuați de la etajul IV (de unde ne-am „evacuat” – de fapt – singuri), alt canal vorbește despre „patru oameni rămași blocați la etajul patru”!

Al doilea epilog: vom corecta lucrările așa cum sînt și vom da note mai generoase, ca după trecerea cu succes printr-o teribilă probă. Teancurile de hîrtii miros puternic a fum. Le pun deoparte și voi descoperi și mai tîrziu, dînd iarăși peste ele, că paginile emană același „duh” persistent al incendiului...

Al treilea: după vreo două săptămîni iese în presă o informație despre un piroman care pune foc în universități! Într-adevăr, mai fuseseră un mic incendiu la ASE, înainte de „al nostru”. Poliția făcea cercetări. Cu ce urmări – nu știu.

În sfîrșit, după cîteva luni, în pragul verii, la dentistul meu, prietenul Basarab (mare cititor de literatură, interesat și de istorie, de politică, de polemicele intelectuale – un om minunat). Îmi face semn să intru înaintea unei drăguțe domnișoare care-și aștepta rîndul. Accept favorul, sînt pe fugă, însă mai întîi îi cer scuze. „A făcut Filologia la voi!”, îmi spune Basarab. „V-am fost studentă, mă cheamă Andreea Gidiuță!” O recunosc și, într-un fel, ca fost profesor, mă simt mai puțin vinovat că mi se dă prioritate.

„Dumneavoastră ne-ați salvat de la incendiu!”, mai adaugă fata! Ceea ce e o exagerare, firește: am avut cu toții noroc...

corespondență din Lisabona

Expoziția *Arta sinagogală în Moldova* prezentată la Lisabona

Anca Doina Milu-Vaideseșan

Printre instituțiile portugheze de prestigiu cu care Institutul Cultural Român din Lisabona întreține optime relații se numără și Muzeul Național de Arheologie. Acesta este situat în faimoasa Mosteiro dos Jerónimos, considerată drept o contribuție portugheză majoră la extinderea listei de „minuni ale lumii” (aici se află mormintele lui Vasco da Gama, Dom Manuel I, Camões, Pessoa și tot aici a fost semnat, în decembrie 2007, Tratatul de la Lisabona). Parteneriatul ICRL - MNA a continuat și în vara anului 2010, prin aducerea în acest spațiu, realmente privilegiat, a expoziției fotodocumentare *Culorile timpului - arta sinagogală în Moldova*. Ea face parte dintr-un proiect inițiat de către ICR Tel Aviv, *avizajând* punerea în valoare a relicvelor culturale lăsate de către comunitatea evreiască pe teritoriul jumătății vestice a Moldovei. Latura strict documentară a fost asigurată de către fotografii Teodor Răileanu. El a parcurs numeroase sinagogi (majoritatea aflate în stare de abandon), spre a detecta frumuseți ascunse - detalii arhitecturale, obiecte de cult, decorațiuni plastice etc. Cu alte cuvinte, un adevărat tezaur ascuns, ce atestă persistența cultului mozaic de-a lungul timpului, modul cum el s-a exprimat în plan estetic, dar și cum a interacționat cu cultura populației majoritare. Tehnica de îmbinare a zonelor alb/negru și color din fotografiile lui Teodor Răileanu - menită să reveleze specificul artei sinagogale din Moldova în raport cu arta sinagogală europeană - le conferă valențe picturale, ce n-au scăpat neobservate avizatorului public prezent la inaugurare.

Cât privește armătura teoretică a proiectului, aceasta a fost asigurată de către dr. Ilia Rodov de la Universitatea din Bar Ilan (Departamentul de Artă Iudaică), precum și de dr. Madeea Axinciuc, prima directoare a ICR Tel Aviv, actualmente profesoară la Departamentul de Studii Iudaice al Universității din București. Referitor la materialul selectat spre a fi redat fotografic, profesorul Rodov notează: „Chivoturile Sfinte înalte, din lemn, dintre care unele ating înălțimea de opt metri, ies în mod deosebit în evidență în interioarele sinagogilor. Artiștii evrei, cu experiența, talentul și spiritul lor generos, au împodobit Chivoturile Sfinte cu minunate gravuri în lemn. Basoreliefurile și sculpturile, poleite cu aur sau pictate în culori agreabile, încântau adunarea credincioșilor. Imaginile cu păsări, animale și detalii florale, precum și inscripțiile și simbolurile gravate pe Chivoturile Sfinte îi trimiteau pe credincioși cu gândul la Prezența divină (*Shekhina*) plutind deasupra Sanctuarului (*Mishkan*) și la Tora, care promite celor care o stăpânesc viața veșnică (*Proverbe, 3:18*). Numeroase picturi împodobesc pereții și tavanele încăperilor destinate rugăciunii și ale galeriilor femeilor (*Ezrot*

ha'Nashim). Picturile înfățișând pe plafon cerul albastru, norii albi, stelele și luna, precum și cele 12 semne ale zodiacului de jur împrejur, creează o identificare simbolică a sinagogii cu 'poarta raiului' (*Geneza, 28:17*). Celelalte picturi au, de asemenea, un conținut simbolic.”

Tocmai asupra acestui conținut simbolic s-a oprit, în prelegerea sa inaugurală de la Muzeu Nacional de Arqueologia, Madeea Axinciuc, cu referiri directe la frumoasele tablouri fotografice expuse pe zidurile Mănăstirii Jeronimilor. Cecetătoarea și profesoara româncă a oferit și câteva binevenite explicații referitoare la specificitatea religiei mozaice. Spre exemplu: „Dacă tabernacolul (cortul mărturiei), și mai târziu Templul, configurau o geografie a parcurgerii treptelor până la întâlnirea, în Sfânta Sfintelor, cu divinitatea în chipul prezenței divine, după distrugerea celui de-al doilea Templu, spațialitatea ca matrice de reprezentare a punctelor de întâlnire cu sacrul este înlocuită de temporalitate ca acces la divinitate prin interpretarea textului. Cu alte cuvinte, Templul, având o geografie bine delimitată spațial în Ierusalim, este înlocuit de textul Cărții Sfinte, ce interiorizează treptele Templului, fără a păstra limitările unui

spațiu anume. Textul poate circula. Nu mai trebuie să mergi la Templu, ci poți lua Cartea cu tine. Preotul care servea la Templu, având funcție liturgică, este înlocuit de rabinul care, nefiind mijlocitor liturgic, devine un simplu cunoscător înțelept al Torei. Prin Torah se reia legătura pierdută odată cu dispariția Marelui Preot, iar rabinul este cel care excelează în studiu și interpretare, dobândind autoritate în cadrul comunității și putând indica/da sfaturi într-o ordine a virtuozității interpretării.”

Vernisajul a fost onorat prin alocuțiuni, de o mare densitate existențială și culturală, datorate domnilor Roberto Bachmann, președintele Asociației Portugheze de Studii Iudaice și colegului său, sagacele cercetător Antonio Carlos Carvalho. Oficiile de moderatori le-au revenit celor doi co-organizatori, dr. Luís Raposo, directorul Muzeului Național de Arheologie al Portugaliei, și dr. Virgil Mihaiu, director al Institutului Cultural Român de la Lisabona. De remarcat că, deși acțiunea propusă de ICRL avea loc în perioada marilor vacanțe, numeroși portughezi și străini interesați de viața spirituală și de o asemenea tematică multiculturală și-au manifestat deschis empatia și admirația față de cele văzute. ■

Secvență de la vernisajul expoziției *Arta sinagogală în Moldova* (de la stânga la dreapta): Luís Raposo, directorul Muzeului Național de Arheologie din Lisabona, dl. Roberto Bachmann, președintele Asociației de Studii Iudaice din Portugalia, Madeea Axinciuc, conferențiară la Facultatea de Studii Iudaice din București, cercetătorul António Carlos Carvalho - membru al antemenționatei Asociații & Virgil Mihaiu, director al ICR Lisabona

Fidélité RFI

Adrian Țion

Încântată de lanțul nesfârșitelor răfuieli cu guvernul, presa din România a trecut pe planul secund monitorizarea expulzării romilor din Franța, ca și cum asta n-ar apăsa greu pe umerii guvernului român. Și nici nu apasă din moment ce premierul e ocupat cu tăierile veniturilor bugetare, cu remanierele și cu revopsirea imaginii. Câțiva reporteri au încercat să dialogheze cu primele grupuri venite „voluntar” din Franța, dar n-a fost chip. Au fost înjurați de voluntarii „taberelor de creație” desființate în Hexagon și până la urmă s-au lăsat păgubași. Au considerat că sunt mai importante ascensiunea partidului OTV, identificarea unor personaje urcate din basme direct în sondaje sau chiar petele apărute pe pielea capului președintelui. Mai harnici, francezii s-au deplasat în Rahova și în satele din jurul Bucureștiului informând despre adevărata situație a integrării expatriților în țara de origine.

Dacă problema jenantă a romilor a fost subtil evitată de media românească, evoluția măsurilor de securitate luate de președintele Sarkozy a primit girul deontologic informațional la Radio France Internationale. Organizarea repatrierilor și reacțiile stârnite în Franța și în lume sunt oglindite în largi comentarii și interviuri la zi de echipa dinamică de la RFI. Analiza comentatorilor ia în discuție și sondajele, care-l arătau în martie 2010 pe Nicolas Sarkozy devansat cu 14% de premierul François Fillon în preferințele francezilor pentru alegerile din 2012. Ca să-și mai dregă imagi-

nea, în iulie, președintele francez a dispus desființarea a șase sute de tabere de romi, din care 128 au fost stricate până la 31 august. Brice Hortefeux, ministrul francez de Interne, a spus că aproape un furt din cinci este comis de un cetățean român. Pe contrapagină, este de apreciat efortul lui Matei Vișniec (dramaturg RFI-st) de a arăta, prin realizarea unor convorbiri cu români integrați în viața culturală franceză, cealaltă față a medaliei. Deși evidentă, ea pălește în fața zgomotoasei țiganiade. Cruda realitate a nomazilor proveniți din România și mai puțin din Bulgaria, aciuți pe la periferia umanului, a dus la inflamarea relațiilor franco-române. Se face apel la voința de cooperare. Teodor Baconschi spune că a convenit cu Bernard Kouchner să revină „la un ton rațional”. Greu de crezut atâta timp cât guvernul român pare a se spăla pe mâini iar statele neafectate de invazia balcanică nu se implică. Bune intenții există, dar nu sunt suficiente.

Decizia lui Sarkozy a înregistrat un prim val de adeziune în rândul populației, și creșterea afe-rentă a procentului în sondaje, după care au început criticile din partea societății civile, a stângii și a Bisericii. S-a vorbit și se vorbește în continuare despre „stigmatizarea romilor”, despre rasism și despre nerespectarea legilor la libera circulație a cetățenilor din țările Uniunii.

În aceste condiții, Franța își apără politica de

austeritate la Bruxelles. Într-un interviu pe RFI, Eric Besson, ministrul francez al Imigrației a arătat amendamentele propuse pentru a modifica proiectul de lege privind imigrația, ceea ce ar duce la înăbușirea în fașă a înființării de noi tabere de nomazi. Mai întâi ar fi vorba despre „extinderea posibilității de a-i expulza pe cei ce amenință ordinea publică”. Ar trebui sancționați mai eficient pentru cei ce abuzează de dreptul de ședere scurtă în Franța, apoi, cu gândul la buget, ministrul francez propune „expulzarea persoanelor care reprezintă o povară prea mare pentru sistemul de asigurări sociale din Franța.” Echidistant, RFI a dat posibilitatea socialistului David Assolone să condamne politica lui Sarkozy și să eșaloneze drepturile constituționale ale cetățeanului, încălcate de actualul guvern francez.

Disputa dintre Sarkozy și Fillon, creată în jurul problemei romilor, îl arată câștigător pe François Fillon, mai rezervat în privința măsurilor de austeritate. El pare a aduce pe moment Uniunea pentru o Mișcare Populară la o dreapă strunită, recuperând-o astfel din expansiunea spre populism în care a fost împinsă de președintele Sarkozy.

Franța se agită, ministrul de externe francez s-a gândit să demisioneze chiar din cauza situației romilor, opinia publică românească este oripilată, guvernul român intră la tratative, doar cei în cauză stau nepăsători așteptând din cer un trai mai bun. Evident, fără muncă și, dacă se poate, înapoi în Franța.

sport & cultură

Fotbalistul Csik, polițiștii, bătaia, presa și deontologia profesională

Demostene Șofron

Septembrie 2010... Începutul unui nou an universitar, un început care-mi oferă prilejul de a aborda prin exemple concrete, deontologia profesională. De a scoate în evidență și de a puncta câteva idei de bază ale meseriei noastre, de o mare responsabilitate însă.

Există o motivație temeinică a rîndurilor de față. Ea se regăsește în studiile de jurnalistică, meserie spre care se îndreaptă mulți, foarte mulți, cu speranțe îndreptățite de a-și face un nume și încă în cel mai scurt timp. Că lucrurile stau altfel, este o cu totul și cu totul altă poveste. Să revin...

Sîntem în aprilie 1995. Derbiul Steaua - "U" Craiova a avut din păcate, un final în coadă de pește. Final consumat mult după minutul 90, în tunelul dinspre vestiarele stadionului din Ghencea.

Încercînd să ajungă la colegi pentru a-i felicita pentru victoria obținută, accidentatul pe atunci fotbalist stelist Tiberiu Csik a mai fost 'accidentat' și de forțele de ordine care asigurau paza. Modul în care s-a petrecut regretabilul incident, a fost reflectat diferit de colegii de breaslă din București. Vă ofer patru 'exemple' de gazetărie

sportivă la fața locului.

Evenimentul zilei (luni, 10 aprilie, pagina 16, autori Ioan Viorel și Lucian Ioniță): "... Cum din cauza unei accidentări nu era nici măcar rezervă, Csik, îmbrăcat în haine de stradă n-a fost recunoscut de soldații MI puși să păzească intrarea în tunel. Dintr-un exces de zel caracteristic acestei categorii, unul din soldați i-a dat două bastoane în cap inistentului "necunoscut".

Gazeta sporturilor (luni, 10 aprilie, pagina 1, autor Șerban Ionescu): "... Fotbalistul Cisk, îmbrăcat în treningul Stelei, vrea să intre în vestiar. Polițiștii care păzeau pe tunel îi interzic și-l iau la bătaie, lovindu-l cu bastoanele de cauciuc și aplicîndu-i pumni în plină figură (...) Cisk, lovit brutal, este condus spre cabinetul medical. Poliția s-a dovedit că este campioană la singurul lucru pe care știe să-l facă : să bată bine !"

România liberă (luni, 10 aprilie, pagina 23, articol nesemnlat): "Aflăm că după terminarea partidei, la vestiare, jucătorul Csik a fost pâruiat de polițiști în timp ce încerca să intre la colegii lui de echipă. Motivul? Lipsa unui bilețel care să-l acrediteze la vestiar".

Sportul românesc (luni, 10 aprilie, pagina 1,

autor **Andrei Voichin**): "La sfîrșitul jocului, un polițist l-a bătut pe fundașul Tibi Csik (...) Cisk a vrut să pătrundă la cabine pentru a-și felicita colegii. Numai că un locotenent major nu s-a lăsat convins nici de numele lui, nici de figura lui, aplicîndu-i câteva bastoane în cap și pe spinare!".

Ce știm sigur? Raportat că cele scrise de confrăți, știm că Tibi Csik a fost bătut. E clar și demonstrat. Ce nu știm sigur? După variantele propuse, știm că a fost bătut de, în ordine, "unul din soldați", "polițiști" și iar "polițiști", "un locotenent major". Mai departe... Cum era îmbrăcat Csik? Era "îmbrăcat în haine de stradă", "în treningul Stelei". Cam puține informații veți spune... O altă necunoscută a cazului nostru, o constituie bătaia în sine. A fost bătut sau pâruiat? Diferența e mare, trebuie să recunoaștem acest lucru. Cazul este departe de a fi elucidat, cuvîntul "aflăm" accentuînd confuzia. Alte necunoscutute: unde a fost lovit Csik? (în plină figură?, în cap?, în cap și pe spinare?); cite bastoane a primit?, de ce nu a avut Csik bilet de intrare la vestiare?, de ce manifestă polițiștii atîta zel?, erau bastoanele din cauciuc sau din lemn?, cîți pumni s-au împărțit?...

Ca întotdeauna în asemenea cazuri, adevărul e undeva la mijloc. Între faptul real și goana după senzațional, fie și relatat după ... ureche !

Concluziile sînt ușor de tras, foarte ușor și nu trebuie citit printre rînduri. Sau poate ... trebuie.

Știință și violoncel

A murit Nessie

Mircea Oprîță

Românii au reacționat în fel și chip la perspectiva de-a vedea implantat pe teritoriul național mitul Dracula. Probabil că majoritatea au rămas oarecum indiferenți - reacție placidă de tipul: „Ei, și ce dacă? Să fim noi sănătoși...”, prea puțin dispuși să-și lase deoparte preocupările și grijile zilnice, pentru a aclama o istorioară ce tocmai coboară dintr-o carte de senzație în castele și în mentalități de la porțile Orientului. Alții, mai puțini, au reacționat cu entuziasm, jubilând la perspectiva unei afaceri prospere care ar fi rezultat din turism și chiar lansând planuri mărețe, instalate la pompa de fonduri europene, pentru transpunerea ficțiunii în viață și a câștigurilor în diverse buzunare. Din câte îmi amintesc, au existat și destule reacții pasionale, exprimând public un spirit ofensat: cum, adică, să ne predăm fanaticei curiozități anglo-saxone, încurajând o bazaconie străină de spiritul național și care amestecă istoria „curată” cu obiceiuri vampirice din curtea contesei Báthory? Ce mai rămâne din imaginea exemplară a voievozilor noștri luptători pentru neatârănare?!

În fine, dacă Dracula o să-și facă loc în realitatea unei Românie viitoare (încă timid, a și început), rămâne să vedem. Alte neamuri se arată mult mai receptive la miturile senzaționale, fie că e vorba de Yeti, omul zăpezilor, de Bigfoot, primitivul pârș din pădurile canadiano-americe (în existența căruia credeau până și unii dintre mai vechii locatari de la Casa Albă), de misteriosul Chupacabra, care golește de sânge caprele latino-americanilor, sau, în fine, de celebrul monstru din Loch Ness. Cel alintat cu numele de „Nessie”. Scoțienii îl iubesc, i-au și dedicat un club de fani, adoratori ai respectivei creaturi, indiferent ce-o fie ea, plesiozaur-relicvă, ori simplu buștean legănat de apele lacului, cum susțin scepticii. Aceștia din urmă sunt și criticii înverșunați ai ideii de enigmă perpetuă într-un spațiu terestru năpădit de toată tehnica de observare și urmărire din arsenalul societății contemporane. Cred că e de prisos să adaug că monstrul scoțian are parte de tratamentul

OZN-urilor, în sensul că toate „aparițiile” sale în câmpul vizual al celor ce le raportează, traduse în relatări consemnate de presă, în fotografii de amator (trucate sau nu), în filme subacvatice și în diverse alte forme de investigare științifică (radio-locatie, sonar), sunt supuse unei analize meticuloase care, ca un făcut, nu poate tranșa în privința prezenței reale sau pur fabulatorii a simpaticului personaj amintit. A ajuns și el, ca atâția alți eroi din cultura populară, subiect de bandă desenată.

Evident, monstrul din Loch Ness este mai mult decât o necunoscută a lumii contemporane, la intersecția dintre realitatea plauzibilă și mitologie. El este și o afacere bine pusă la punct de decenii, instalată treptat în topul atracțiilor din Marea Britanie. Turismul regatului unit se bazează nu doar pe momentul pitoresc al schimbării gărzii regale, ori pe vizite la Westminster, British Museum și în Hyde Park. El include pe lista ispitelor sale și enigmaticul lac scoțian, cu mici localități ajunse la o oarecare prosperitate de pe urma găzduirii și hrănirii unor cohorte de curioși. Vizitatorii speră să fie ei înșiși martori ai minunii, iar unora chiar li se întâmplă, dovadă că în decursul timpului au apărut atâtea semnalări. De la o vreme încoace, Nessie a decis să se arate însă tot

mai rar, ceea ce reprezintă, pentru industria locală a turismului, un lucru cât se poate de neplăcut.

Și într-adevăr, singura apariție „credibilă” consemnată în decursul întregului an 2009 pare, prin comparație cu numeroasele mărturii mai vechi, un fel de început al sfârșitului: sau interesul publicului pentru monstru a scăzut în ultima vreme, ceea ce s-ar explica întrucâtva printr-o oboseală a privirii, incapabilă să mai surprindă pe suprafața lacului forme suspecte. Sau, poate că acela care a obosit este însuși monstrul, sătul să mai facă, precum într-un număr de circ, publicului pe plac. Ori pur și simplu sătul de viață, ca orice dinozaur bătrân și bolnav, așa cum cred cei ce, salvând totuși legenda, s-au grăbit să-l declare deja mort.

Gary Campbell, președintele clubului oficial de fani ai monstrului din Loch Ness (dacă există un „club oficial”, putem presupune că mai sunt și alte asociații rivale, concurente, recunoscute doar ca disidențe nesemnificative), pare pe bună dreptate alarmat de raritatea rapoartelor din acești ani. Asta chiar dacă, așa cum recunoaște el însuși, persoana care o vede pe Nessie e întâmpinată de regulă cu întrebarea stânjenitoare: „Ai băut ceva azi?” Un răspuns negativ, util în contextul disputelor științifice, ar fi de-a dreptul suspect pe terenul natural al whisky-ului scoțian. Dar, pentru fanii aceștia profund specializați, întrebarea în sine n-are nici o relevanță. Singurul lucru important rămâne observația însăși. Lunga pauză instalată după ultima „apariție” încurajează rumorile privitoare la moartea lui Nessie. Iar un recent episod din seria documentară TV *În căutarea monștrilor* tinde să transforme rumorile în certitudine.

Lucru catastrofal pentru mulți, în caz că i s-ar da crezare. Întrucât știința n-a putut produce dovezi clare privitoare la existența reală a monstrului din Loch Ness, putem afirma, fără teamă de greșeală, că suntem martori doar la moartea

unei ficțiuni. Domnul Campbell crede însă cu tărie că Nessie alunecă mai departe, ca o nălucă, prin apele adânci ale lacului, întârziind, din pur capriciu, ori din rațiuni ce nu țin seama de așteptările umane, momentul când va face noi dovezi de prezență. Ar fi bine să fie așa. Altfel ne dispare și ultima speranță de a vedea cu ochii noștri un dinozaur contemporan cu energia atomică.

arte

Evocare la vernisajul Darkó László la Muzeul de Arta Cluj

Viorica Guy Marica

Nostalgic, chiar elegiac, adagiul horatian de la începutul Odeii a XIV-a, către Postumus, sună ca un oftat existențial: "Eheu, Postume, Postume, fugaces labuntur anni. /Vai, Postumus, Postumus, trec anii în fugă". Devenit un truism, stârnește inutilele aprehensiuni din partea oricărui muritor osândit de-a valma la inevitabila trecere a timpului. Într-o existență imprevizibil prelungită, nicicând nu mi-aș fi imaginat să fiu invitată la inaugurarea expoziției memoriale, dedicată unui atât de vechi și bun prieten, cum mi-a fost Darkó László.

Ne-am cunoscut în 1949 prin Rudolf Schuler, om de întinsă cultură, care frecventa neabătut ședințele Cercului Literar de la Sibiu, transferat la Cluj. Era un literat extrem de promițător. Îmi citea săptămânal câte un capitol din primul său op, care era un roman în roman, extrem de interesant printr-o dublă temporalitate. Avea și o bibliotecă grozavă, în stare a ademeni spre cleftomanie orice iubitor pasionat de carte. Era prieten cu Darkó, devenit temporar titularul catedrei de istoria artei, după ce fusese adjunctul profesorului de notorietate, Felvinczi Takács Zoltán. S-a angajat apoi la Muzeul de Istorie. Destinele noastre universitare erau paralele, eu însămi eram preparatoare la Profesorul Vătășianu, apoi muzeografă la Arad. Deocamdată eram plini de optimism și de superbia tinereții, nevisând măcar la apropiatele noastre maziliri.

Încerc să îl evoc. Un tânăr frumos alcătuit în toate sensurile. Zvelt și chipeș, bine proporționat, înzestrat cu o distincție nativă, elegant cu discreție. Îndeosebi ochii întunecoși, migdalați ca ai unui oriental. Privire uneori ușor fixă, concentrată, foarte expresivă. Își purta nonșalant eternul costum gri care, prin nu știu ce miraj, părea întotdeauna impecabil și proaspăt călcat. Atitudine modestă, ușor reținută, plină de tact, niciodată ostentativă ori grevată de străvechea origine secuiască a familiei sale, de care era atât de mândru. Privea cu o curiozitate detașată oscilațiile vieții noastre, cu excepția vocației pictoricești, căreia i-a rămas fidel. Deși înclinat spre o relativă singurătate, era întotdeauna foarte prevenitor cu semenii.

Prima lui lucrare pe care am contemplat-o a fost portretul lui Ion Negoșescu. Stil neorenescentist, cum dorise modelul cu alură severă, revindicându-se parcă din Mediceii Florenței, al căror talar roșu îl și îmbrăcase. Poate știe bunul său prieten, dl. Hurezeanu, unde se mai află tabloul. Ar fi fost păcat să se piardă. În aceeași perioadă pictase portretul Adrianei Drimba, soția lui Ovidiu Drâmba. Este unul dintre cele mai sensibile portrete feminine ale lui Darkó. L-a fermecat pe Lucian Blaga, al cărui asistent mai era Ovidiu Drâmba, înainte ca Pavel Apostol (cunoscut la Arad ca Erdős Pali) să fi devenit înlocuitorul său la catedra de filosofia culturii. Impresionat de portret, Blaga a dorit să-l cunoască pe pictor și mi-a trimis vorbă să îl aduc pentru o întrevvedere. Se gândea la două lucrări, propriul său portret, și un altul, al iubitei sale fiice Dorli. Ne-am dus

așadar să-l vizităm pe filosoful exilat în așa-zisul "bârlog al lui Faust", un soi de coșmelie cu scări de lemn în curtea bisericii Bob. S-au înțeles în principiu. Pentru un portret Darkó primea 5000 lei, eșalonați în rate lunare, atât a costat și propria mea efigie. Pus pe liber, pictorul trăia într-o cămăruță de nimeni știută, fără să crâcnească împotriva soartei, suportată cu stoicism. Din păcate frumosul proiect s-a spulberat, Blaga pierzându-și famelica slujbă ca "bestie idealistă" ce era, și devenind insolubil.

În 1950 a fost rândul portretului meu. Pictorul Incze Ferenc, acest interesant suprarealist, dublat de un om jovial și primitor, ne-a îngăduit în atelierul său aerat și luminos. Eram de pe atunci buni prieteni cu artistul, chiar dacă Nego privea cu oarecare suspiciune relația noastră strict intelectuală, situând invariabil sub semnul lui Eros apropierea dintre cele două sexe. Dacă am avut vreodată noroc cu sexul tare s-a datorat unor înțelegeri, ab ovo, a unei tacite situații clare, fără implicații sentimentale.

Ne plimbam seara prin centrul urbei și uneori Darkó, întotdeauna gentleman, mă conducea acasă în cartierul Grigorescu. Era firesc așadar să oferim unele pretexte celor sceptici. Vorbeam mult despre artă, despre critica creatorului și a criticului, nu bârfeam. Ne făceam mai rar confidențe referitoare la afecțiunile noastre tănuite, fiecare dintre noi fiind ancorat în alte chemări liricoide.

Îmi amintesc de episodul petrecut pe peronul gării din Teiuș, de unde aveam să ne schimbăm direcțiile de mers. Avea o mare iubire secretă și cred că l-a urmărit de-a lungul vieții. Din nefericire i se părea imposibilă căsătoria din motive de castă, ea fiind născută baroneasă, iar el doar un *genty*. Însemna să o condamne pe adorată la o mezalianță. Eu nu vedeam cine știe ce impedi-

ment, dar el stăruia în prejudecata lui aristocratică. Ceea ce mi se părea o ipoteză romantică, dar cam șuie. Dar, mă rog, poate că și Dulcinea cultiva consensul.

În 1968, la câțiva ani după ce revenisem cu familia la Cluj, ne-am întâlnit întâmplător. Aflând că eram pe picior de plecare spre München, ca norocoasă beneficiară a unei burse DAAD, m-a rugat să-i duc o scrisoare vechii sale doamne, despre care credeam că o cufundase de mult în uitare. Deși mi-am anunțat telefonic și la modul cel mai protocolar vizita și mobilul său inocent, am fost primită cu ceva reținere, doar de mama doamnei. Întrevederea scurtă, cam retractilă, banală, deși muream de curiozitate să văd cum arată obiectul unei atât de interminabile adorații.

Între timp, artistul se căsătorise, poate că și divorțase, ceea ce nu se cuvenea să-l întreb. Căsătoria lui eșuată final în dramă a fost fructul unui *coup de foudre* din partea ei. Potrivită nu păreau, dar, ca în oricare mariaj, fiecare are însușiri bune și bâz-bâzuri.

Știu însă că la întoarcerea din Danemarca, unde își vizitase fratele și suferise o cotitură apreciabilă în viziunea lui artistică, s-a oprit la München. Iar restul a fost tăcere, sihăstrie creatoare.

Ursita nu l-a alintat și poate i-a fost, în toate sensurile, prea puțin fastă. Merita mai mult. Caracter integru, prieten statornic și fidel, artist dăruit cu har și extrem de productiv, a fost recunoscut încă din timpul existenței, prea scurtă, prea nemilos curmată.

Portretist și peisagist înzestrat, a meritat cu prisosință omagiul ce i se aduce azi, odată cu inaugurarea acestei expoziții memoriale. Mai mult decât toate cuvintele din lume, oricât de elogioase ar fi, talentul său, contemplant într-o amplă expunere creatoare, vorbește de la sine. Se cuvine așadar să aducem mulțumirile noastre organizatorilor și instituției-gazdă, tuturor celor care au făcut posibilă desfășurarea acestui eveniment cuvenit, prin care sunt evocate plenar atât ființa pierdută, cât și etapele unui destin creator, ce reinvie și își află iar locul legitim în cadrul vieții artistice clujene.

Cluj, 2 septembrie 2010

film

Felicia, înainte de toate

Ioan-Pavel Azap & Lucian Maier

Numele scenaristului Răzvan Rădulescu este indisolubil legat de afirmarea „Noului val” din filmul românesc încât trecerea la regie este firească, de mirare fiind doar faptul că s-a produs abia acum. Coscenarist al unora dintre cele mai importante filme românești ale deceniului (*Marfa și banii*, *Moartea domnului Lăzărescu* - Cristi Puiu, *Hârtia va fi albastră*, *Boogie*, *Marți, după Crăciun* - Radu Muntean), Răzvan Rădulescu i-a oferit o șansă de reabilitare și lui Lucian Pintilie prin excelentul scenariu, scris împreună cu Cristi Puiu, la *Niki Ardelean, colonel în rezervă*, șansă de care veteranul regizor nu a profitat atât pe cât s-ar fi putut. *Felicia, înainte de toate* (România, 2010; sc. și r.: Răzvan Rădulescu, Melissa de Raaf; cu: Ozana Oancea, Ileana Cernat, Vasile Mentzel) se înscrie în același registru „intimist” din filmele amintite: o dramă personală, individuală ori a unui grup restrâns care prin extrapolare devine exemplară, colectivă.

Felicia (Ozana Oancea) este plecată de aproape 20 de ani în Olanda. În fiecare an vine acasă pentru a-și vedea familia rămasă aici: părinții și o soră. O altă familie, un ex-soț care întârzie sistematic cu plata pensiei alimentare și un copil minor, o așteaptă - mai mult sau mai puțin - „dincolo”. În atâția ani, drumurile în România s-au rutinat până la monotonie, exasperare chiar. Acum se grăbește spre aeroport, pentru a nu știu câta plecare-revenire. Evident, pierde avionul, apoi câteva ore în aeroport încercând să găsească o soluție pentru ca în final să-și amâne plecarea pentru a doua zi. Orele petrecute în aeroport sunt, paradoxal, un prilej de introspecție și de confruntare cu sine și cu cei apropiați: fostul soț, sora și mai ales mama. Dramatismul rezidă nu în dezvăluiri senzaționale ori despre o presupusă promiscuitate a relațiilor dintre părinți și copii sau dintre soți, ci tocmai în banalitatea acestora, în senzația de *dejă vu*. Este vorba de dramele cotidiene, ale altora, pe lângă care trecem zilnic ignorându-le din neștiință sau dintr-un instinct de conservare, ca și de problemele personale - la fel de banale ca ale oricui, defel eroice - cu care ne obișnuim să trăim, fără de care aproape că nu am mai putea trăi. Nimic extraordinar în viața trecută și prezentă a Feliciei: părinți care doreau - pentru sine și pentru copii - o viață calmă și sigură; o mamă care nu pricepe că propria ei fiică nu o poate înțelege; o soră cam buimacă, ușor egoistă; un fost soț care își ignoră propriul copil, complăcându-se în posibila tandrețe a noii familii; micile neajunsuri ale cotidianului cu nimic mai spectaculoase decât ale altora... Momentul de maximă tensiune al confruntării dintre fiică și mamă nu este de fapt decât un act de defulare al Feliciei; ea își adresează sieși toate acele reproșuri, își recunoaște indirect eșecul și, mai ales, realizează că este imposibil să se sustragă imperativelor sistemului: conformism, rutină, omogenizare, uniformizare, depersonalizare. În final nimic nu pare să mai aibă importanță: nici unde ne întorcem, nici (de) unde plecăm.

Felicia, înainte de toate este - discret, în plan secund - și un extraordinar film al dragostei părintești. Filmul începe cu tatăl care își privește fiica dormind, și pare că aerul camerei vibrează de dragoste paternă, și se încheie cu același tată ce închide ușa în urma fiicei sale pe care o mai poate avea lângă sine pentru încă o zi. Deși decrepit, bolnav, tatăl (Vasile Mentzel) este personajul cel mai uman al filmului pentru că încă mai crede în bucuriile simple ale vieții - cum ar fi afecțiunea pentru copiii săi.

În ciuda unor lungimi, impuse oarecum și de „rigorile” decupajului „feliei de viață” - acțiunea se petrece aproape în timp real -, Rădulescu și de Raaf demonstrează prin acest debut că știu să povestească

veridic prin imagini, că au un acut simț cinematografic. Dar pentru a nu cădea în manierism, următorul lor film ar trebui să fie altceva. Antologică interpretarea Ozanei Oancea, de o natură „suprerealistă”; urmărind-o pe parcursul celor două ore ale filmului am avut senzația că privesc un om care sfidează legea gravitației. (I.-P. A.)

Presiunea asupra Feliciei este imensă. Felicia trebuie să se întoarcă în Olanda după o vizită de o săptămână la părinți, în București. Ea trăiește acolo de douăzeci de ani (a plecat înainte de Revoluție), a fost căsătorită cu un olandez, Maarten, de care a divorțat de ceva vreme. Au împreună un băiat, Marc, pe care Felicia trebuie să îl ia din tabără în ziua următoare. În ceea ce privește întoarcerea în Olanda, lucrurile nu decurg ca la carte, Felicia pierde avionul, astfel că are de rezolvat o serie de chestiuni stringente.

Problema filmului stă în felul în care își derulează povestea: se artificializează neconținut prin minuțiozitatea pe care o etalează în fiecare secvență. Discuții de familie, cicălele neconținute, contre, atât de atent luate sub lupă, cu o dorință de cuprindere a universului atât de mare (altfel spus, cu o dorință atât de mare de a cuprinde toate situațiile umane posibile în imaginile de pe ecran), încât secvențele se rup precum un puzzle aruncat în aer fără a avea piesele lipite unele de altele.

Aparatul de filmat are înscrisă între posibilitățile sale tehnice scrutarea peisajului care se afla în fața obiectivului său. Percepția umană este selectivă, dacă avem în fața ochilor un obiect și un cadru general în care se află obiectul, nu vom percepe simultan cadrul și obiectul. Le vom percepe succesiv. Aparatul de filmat înregistrează totul dintr-o dată, și obiectul și cadrul. Felul în care funcționează percepția umană poate fi văzut în acest caz în studierea unei secvențe de film: pentru a observa toate detaliile posibile, trebuie să rulăm secvența de mai multe ori. Dar detaliile sînt deja acolo. Așadar, filmul are o capacitate imensă de a pătrunde și de a descompune realitatea. De aceea în cinema poate fi alunecoasă încercarea de a surprinde situații din realitate în cât mai multe (și mai generale) linii ale desfășurării lor. De cele mai multe ori realitatea copiată pe ecran sîrșește prin a fi un clișeu. Nu e cazul *Feliciei*, aici nu vorbim de clișee. Însă vorbim despre altceva: despre o supralicitare a realului care devine deranjantă. Și sărăcia detaliilor, adică o punere improprie a unor personaje într-un cadru posibil real, precum și abundența detaliilor în relație cu un personaj duc la un rezultat similar: realitatea de pe ecran nu este credibilă.

În *Felicia* fiecare secvență e lungită fiindcă mai e de semnalat ceva detaliu (posibil) al relației părinte-copil. Fiecare secvență e ca o frază care se tot întinde și, în esență, nu aduce aspecte noi în comunicare. Situațiile de pe ecran sînt extrem de banale, ceea ce ar putea fi în regulă, fiindcă prin asta nu face decât să simuleze bine realitatea unor întâmplări de acest gen. Însă, fie prin lungirea excesivă a fiecărui moment, fie prin repetiția aceleiași atitudini sau acelorași replici, fie prin izbucniri deplasate ale personajelor, deplasate în relație cu restul întâmplărilor de pe ecran, secvențele filmului aduc în prim plan personaje *bigger than life*, personaje pe care nu le poți crede întotdeauna în situațiile prezentate. Paradoxul pe care l-am trăit la această proiecție e de a înțelege (și de a ști) că în realitate ideile despre care vorbește filmul sînt valide, însă în povestea de pe ecran, în felul în care curge ea, sînt dificil de acceptat.

Și mai deranjant e că aceste acumulări de detalii

Ozana Oancea

în relație cu unul dintre personajele filmului (mama Feliciei), dau o dimensiune arhetipală caracterului de pe ecran. Din mama Feliciei, personajul devine Mama. Filmul vrea să fie uman, vrea să reprezinte intimitatea relației părinte-copil - pentru a-i arăta adevărata natură (una negativă) - și vrea să pună spectatorul față în față cu viitoarea nemernicie (într-o zi cu toții s-ar putea să fim părinți). Din perspectiva ipostazei arhetipale în care este dusă mama Feliciei, e cu atât mai problematică discuția finală dintre mamă și fiică. În această secvență de final, mama Feliciei este absolut terminată ca personaj fără ca filmul să ofere motivația necesară pentru a valida această atitudine. Dacă personajul acesta devine atât de Mare, demolarea lui trebuie să aibă o construcție pe măsură, altfel demolarea va părea o acțiune gratuită.

Nu poți cere spectatorului să umple cu situații exterioare filmului diferența sentimentală negativă care să ducă la o asemenea izbucnire (a Feliciei), prin care nu numai personajul este desființat, ci însăși ideea de mamă. Felicia îi reproșează faptul că a intervenit în viața ei în fiecare moment important, că a căutat neconținut să o subjuge și să o doboare, mai ales în relație cu sora ei, care întotdeauna a părut că este copilul preferat. Acuzelor grave pe care le aduce Felicia mamei sale nu le găsim un suport în ceea ce vedem pe ecran și, mai ales, aceste acuze nu reies nicidecum din ceea ce observăm că a trăit Felicia: cât timp a plecat în Olanda, s-a căsătorit cu persoana aleasă de ea, a divorțat când lucrurile au luat-o razna în familia ei, câtă vreme și-a edificat viața pe alegerile sale, revolta Feliciei împotriva mamei e exagerată!

Din cauza acelorași considerente, și cheia realistă a filmului e alterată. Autorii proiectului, Răzvan Rădulescu și Melissa de Raaf, lucrează cu timpul și ritmul real al întâmplărilor prezentate, vor să surprindă faptele așa cum ar fi ele în realitate. Doar că în măsura în care situațiile sînt lungite, câtă vreme resimțim supralicitarea de care vorbeam mai sus, metoda nu va convinge nici atât. Ci va sublinia și mai tare artificialitatea istoriei de pe ecran. (L. M.)

aide-mémoire

Network

Dorin David

Recunosc că nu sînt chiar un adept al filmelor vechi, chiar dacă mai vizionez uneori un film clasic, mai mult sau mai puțin celebru. Însă filmul acesta mi-a atras atenția de la primele secvențe văzute, „citate” într-un alt film, un fel de documentar, celebru și controversat, despre care poate vom avea ocazia să vorbim altădată: *Zeitgeist*. După ce l-am văzut în totalitate, am fost mulțumit de decizia luată. *Network* (SUA, 1976; regia: Sidney Lumet; scenariul: Paddy Chayefsky; câștigător, printre multe alte premii și nominalizări, a patru Oscaruri și a patru premii Globul de Aur) este un film care merită văzut; mai mult, reflectat la ceea ce s-a văzut.

Povestea care stă la baza filmului este una simplă în sine: este povestea televiziunii. Complex este însă felul în care aceasta ne conduce viața, fie că sîntem în fața sau în spatele ecranului. Povestea este spusă prin intermediul mai multor altor povești, unele care se delimitează mai clar decît altele, mai încălcite.

Prima: un prezentator de știri, Howard Beale (interpretat de Peter Finch în penultimul său rol), de-acum bătrîn și, după ce îi moare soția, devenit și alcoolic, cu un rating în cădere liberă, este dat afară de televiziunea UBS aflată în criză financiară. Ce declanșează acest fapt este prezentat într-un mod absolut brillant. Prezentatorul își anunță intenția de a se sinucide în direct în ultima seară în care va mai prezenta știrile, anunț pe care colegii din studio nici măcar nu-l aud, ocupați fiind cu orice altceva. Sinuciderea aceasta, spune Howard, cu siguranță o să obțină un rating mare!

A doua este o ciudată poveste de dragoste dintre o tînără șefă de departament mai mult decît ambițioasă, care va ajunge vicepreședintele rețelei, prin ale cărei vene nu curge sînge, ci televiziune, Diana Christensen, interpretată de Faye Dunaway, și Max Schumacher (William Holden), și el la vîrsta senectuții, șef al departamentului de știri proaspăt transformat dintr-o divizie independentă într-un „departament al Rețelei”. Max va fi el însuși concediat fiindcă îl va lăsa pe Beale să-și exprime punctul de vedere, în locul a ceea ce se dorea să fie o ieșire din scenă politicoasă, în care acesta să-și exprime regretul față de anunțul făcut și cuvintele folosite.

Ei bine, punctul acesta de vedere al lui Howard este cheia și totodată face deliciul întregului film. Sînt idei pe care nu le-am mai întîlnit de mult atît de clar și răsplat spuse. Howard se ia de cîteva paradigme ale vieții noastre și răstoarnă astfel un întreg sistem clădit pe acestea, cum ar fi omul ca ființă nobilă și liberă sau însăși ideea de Dumnezeu. Cuvîntul original folosit de el este cel mai potrivit: bullshit. Minciuni. Porcării. Cuvînt care va atrage ca un magnet creșterea ratingului. Or, ratingul este tot ceea ce preocupă o televiziune.

Așadar, în loc să mai fie dat afară, lui Howard Beale i se oferă un show în care să fie „profetul” nebun pe care și-l doresc telespectatorii. Pentru că ei nu o pot face, au nevoie de cineva care să le exprime ura și să o strige în locul lor. Și o va face el: știe că este criză, că lumea își pierde slujbele, că băncile falimentează, că mîncarea nu este bună de mîncat și că aerul este irespirabil, știe că lucrurile stau prost, dar este sincer și recunoaște că nu știe ce este

de făcut în legătură cu toate acestea. El, Howard Beale știe doar atît: că telespectatorii trebuie se se înfurie, să realizeze că sînt oameni și că viața lor are valoare. Să înceteze să se uite la el, respectiv să stingă naibii televizorul, să citească cărți și să înceapă să gîndească pentru că atunci nu vor mai putea fi manipulați.

O altă poveste este cea a corporațiilor, corporația cum o va numi în cartea sa John Perkins (v. *Confesiunile unui asasin economic*, Litera Internațional, București, 2007). A corporației care conduce acum UBS, și a tuturor celorlalte care conduc lumea. Cu corporația nu te poți pune, pentru că este imposibil să-i cunoști sursa și să-i afli granițele. Acestea de fapt nici nu mai există. Atîta timp cît gîndești în termeni de popoare și națiuni, ești pe o cale greșită. Există doar companii, nu țări. Există doar afaceri. Doar bani. Atîta timp cît vor exista bani, nu va exista democrație, nici libertate. Cînd se va lua la trîntă cu o corporație, Howard Beale va fi învins. Și nu prin forță, ci prin argumente; va avea o revelație de-a-ndoaselea, seculară în loc de una religioasă, ce-l va face să predice viitorul sumbru al omului, în folosul corporației, iar asta nu-i va aduce din nou decît un rating din ce în ce mai mic. Iar asta îl va ucide, pentru că *Network* nu putea accepta așa ceva, iar corporația nu voia să-l concedieze pentru că avea nevoie de el. Și cînd spun „îl va ucide” nu vorbesc în metafore, ci la propriu. Rezultanta: Omul, individul nu mai contează deloc, ci este oricînd înlocuibil.

Ce vom învăța noi de aici și, mai ales, ce vom face? Probabil nimic, pentru că ce am putea face? Dar poate vom începe să gîndim. Iar aceasta ar fi destul.

colaționări

Mormântul conjugal

Alexandru Jurcan

Acum la noi tinerii pleacă precum păsările în țările calde, să depășească supraviețuirile penibile. Acolo unde nu totul e roz. În Japonia vreo 600 de tineri refuză contactul cu lumea, din prea multă bunăstare și se izolează între patru pereți. Țigani din Franța sunt poftiți să se întorcă aici la... ei acasă. Un aspect: a murit un țigan și, de o săptămână, nu mai pot dormi, deoarece jalea lor devine spectacol. Muzică tristă, microfoane, cântăreți celebri, nopți albe... Deodată realizez că eu nu am dreptate, că la noi prea se consumă rapid și superficial evenimentul, că oricine și-ar dori mai mult... tam-tam la plecarea definitivă. Se scriu mailuri speriate de concedieri... Nu, nu vreau să minimalizez, eu însumi sunt revoltat, doar că reamintesc faptul că și la case mai mari vin zile grele. Polanski nu a fost scutit de necazuri.

În 2010, iată, poate fi văzut filmul *Ghost Writer* de Polanski, unde există un scriitor ratat, specializat în prelucrarea biografiilor unor celebri-tați. Să nu-l uităm pe Oscar din filmul *Luna amară*, realizat de Polanski după romanul *Luni de fiere* de Pascal Bruckner, anul 1992, cu Hugh Grant (Nigel), Kristin Scott Thomas (Fiona), Emmanuelle Seigner (Mimi), Peter Coyote (Oscar). Da, Oscar nu reușește să publice, însă știe să-și relateze diabolic povestea bizară de iubire.

Romanul *Luni de fiere* a apărut în 1981. La noi a fost tradus în 1991, la Editura Babel, de Vasile Zinenco. Mottoul cărții e din Scott Fitzgerald: „Veghează să nu dispari în personalitatea altcuiva, femeie sau bărbat”. Deși Mimi și Oscar cred că tot ce se petrece între ei e sfînt, depășirea unor frontiere îi va distruge, îi va duce spre un faliment sexual. Vine vremea cînd Oscar își apăsă buzele de ale ei „precum strivești o țigară în scumieră”. Biciul, sângele, obiectele de la sex-shop, jocul de-a purcelușul, tăierea hainelor, legarea la gură... întreg Rubiconul lor sexual a fost tratat în film cu o decență meritorie. De la romantism la violența jucată nu sunt decît pași mici. Se simte o neoprire, o goană spre un deșert otrăvit de fiere. Așadar nici vorbă de o dezordine amoroasă, care să ducă la o emancipare tonică. Oscar îi povestește totul lui Nigel, ca să-l scoată din mormântul conjugal. Cu toate că fiecare își are secretele nespuse, oricine „are un cadavru îngropat în grădină”. Nigel recunoaște: „Mă face să gust din soția lui prin cuvinte”. Cine e Mimi cu adevărat? Aceea povestită de Oscar, confecționată prin retrăire? Oscar ajunge la otrava conviețuirii, vedea „bărbați și femei pe care viața în doi îi făcuse serbezi”. Nu suporta mimetismul concubinilor, retragerea în „pușcări conjugală” de spaima largului mării.

Evitînd vulgarul, facilul, senzaționalul de duzină, Polanski luminează oarecum povestea, păs-trînd suspansul și oferindu-i lui Peter Coyote o partitură mai mult decît fascinantă. Poate că Nigel a înțeles mesajul. Orice infern trăit duce la purificare.

sumar

in memoriam		
Ion Pop	In memoriam Ioan Peianov-Radin	2
editorial		
Ion Pop	Ruşinea în excursie	3
cărți în actualitate		
Octavian Soviany	Două reeditări necesare	4
Ştefan Manasia	M.D.u.ţ.e.s.c.u.	5
Adriana Stan	La şuetă cu Ceauşescu	5
comentarii		
Iulian Boldea	Constantin Cubleşan și dramaturgia blagiană	6
I. Francin	Educația, măsura iubirii	7
incidențe		
Horia Lazăr	Dialog despre communism	8
evocare		
Dennis Deletant	Profesorul meu de studii românești,	9
Eric Tappe		
intersecții		
Ştefan Manasia	Văzută de pe Marte...	10
accent		
Laszlo Alexandru	Alessandro Manzoni văzut azi (II)	11
eseu		
Dumitru Radu Popescu	Fortimbras cel tânăr și Dandanache cel bătrân	12
○ carte în dezbatere		
Ovidiu Pecican	Intelectualii: opțiuni structurale	14
emoticon		
Şerban Foarță	De ce sunt, oare, supărați pe noi	15
poezia		
Diana Olah		15
interviu		
de vorbă cu geologul Bogdan Onac		
Cotele apelor Mediteranei în urmă cu 81.000 de ani și... astăzi		15
dreptul la replica		
Ioan Bugilan	"Micromegaliții" priviți din față	17
showmustgoon		
Oana Pughineanu	Celora care nu sunt Kafka sau another bloody Sunday	18
dezbatere & idei		
George Jiglău	Romii dezbină Europa "unită"	19
Sergiu Gheighina	Responsabilitate cu sincope	20
Oana Albescu	○ Europă sigură într-o lume mai bună	21
arte & investigații		
Radu Vasile	Steaguri pe turnuri (V)	22
civilizația imaginii		
Elena Abrudan	Reprezentări vizuale	24
religie		
Nicolae Turcan	Jocul rătăcitorului onest	25
istoria		
Florin Podorean	Imaginea Daciei în cartografia modernă	26
sociologia		
Anca Roxana Coțolan	Românii în mișcare	28
știință și violoncel		
Mircea Oprea	Universitare: foc!	29
corespondență din Lisabona		
Anca Doina Milu-Vaideseșan	Expoziția Arta sinagogală în Moldova	30
zapp media		
Adrian Țion	Fidelitate RFI	31
sport & cultură		
Demostene Șofron	Fotbalistul Csik, polițistii, bătaia, presa și deontologia profesională	31
știință și violoncel		
Mircea Oprea	A murit Nessie	32
arte		
Viorica Guy Marica	Evocare la vernisajul Darkó László la Muzeul de Artă Cluj	33
film		
Ioan-Pavel Azap & Lucian Maier	Felicia, înainte de toate	34
aide-mémoire		
Dorin David	Network	35
colaționări		
Alexandru Jurcan	Mormântul conjugal	35
plastica		
Nicolae Sabău	Cluj-Napoca și ornamentele sale neștiute	36

Tipar executat la **Imprimeria Ardealul**, Cluj-Napoca, Bulevardul 21 Decembrie 1989 nr. 146. Telefon: 0264-413871, fax: 0264-413883.

plastica

Cluj-Napoca și ornamentele sale neștiute

Nicolae Sabău

Un itinerar de sărguință și dăruire l-a parcurs maestrul Szabó Tamás care a adunat de-a lungul unei vieți o arhivă fotografică la fel de valoroasă, mai puțin cunoscută și datorită modestiei creatorului ei, reținut și circumspect în fața unor laude interesate. Domnia Sa este un adevărat dirijor al datului artistic, un poet al imaginilor delectându-ne cu o veritabilă *Odă* a ornamentului¹. Privindu-le i-am da în parte crezare esteticianului John Triling care opinează că „Ornamentul este singura formă de artă vizuală a cărui scop principal, dacă nu cumva exclusiv, este plăcerea”. Intuitiv acestor concepte le corespunde și repertoriul ornamental al artefactelor clujene ce însuflețesc șarpantele caselor și palatelor (cap. *Acoperișuri*) în formă de turnulețe piramidale sau de fleșe încoronate cu un pseudofleuron și inflorescențe vegetale stilizate sau cele în trunchi de piramidă marcat de parapet metalic și punctat de o barocă *giruetă*, amintind de turnurile arhitecturii medievale transilvane, parapete metalice pe coama acoperișului, cupole alungite marcate cu motivul „solz de pește” și surmontate de un mic lanternou, frontoane cu epigrafe ce consemnează anul construcției înfrumusețate de feronerie în formă de sulită. Calea spre *Lumea interioară* e străjuită de *Porțile* orașului, cu canaturi de o diversitate lăudabilă, de la cele baroce la cele neoclasiche (empire – str. Avram Iancu, 17), continuând cu cele eclecticice în reluări de prolifică imaginație a formelor decorative neorenescentiste, neomanieriste, neobarococ până la Secesiunea de factură transilvană ușor identificabil în motivele florale tradiționale dar și acela de ascendență vieneză, porți cu deschiderile bine ferecate prin canaturi metalice masive dar și porți cu grilaje generoase, echidistante, care îngăduie însă privirii să cuprindă ansamblul arhitectural din spatele lor. Ascensiunea în fapt și privire, *Drumul spre înalțuri* e înlesnit de *Casa scârilor* itinerar spre locuire (habitaclu) de o mare varietate a schemelor axonometrice și a decorului parapetelor, de la cele geometrice și vegetale la cele fantastice naturale. *Dialogul cu lumea exterioară*, comuniunea cu strada însuflețită de om e asigurată de *Balcoanele* și cursivele edificiilor orașului, prețioase horbote în metal forjat de la cele cuminiți în traseele decorative la cele orchestrate într-o neînfrănată dezlănțuire a ornamentului. Asistăm în acest caz la o voită și conștientă *mise en scène* a „spectacolului” fațadelor ce trebuiau să se impună privitorului asemenea decorului și reprezentății dintr-o sală de spectacol. Aceluiași principiu al unei „opere complete” (*Gesamtkunstwerke*) i se supun și celelalte componente ale repertoriului feroneriei decorative: *Dantelăriile metalice* ale *Grilajelor*, *Gardurile* perimetrare, pavază simbolică asigurată mai degrabă de cinstea și bunul simț civic a locuitorului educat din cetate, *Decorațiile intrărilor* în care protomele substituite anticilor *larii*, ornamentele artificiale (lire, trofee), decorațiile naturale (soare, stele, frunze, scoici, păsări), clanțele, șildurile și zăvoarele porților reprezintă, dincolo de rolul lor funcțional, un bun pretext de exercițiu artistic. Plămădiri desăvârșite ornamentale le găsim și

în siluetele lămpadarelor sau volumetria înfioată a lustrelor care în pofida barochismului lor apar mai firesc integrate în ansamblul urban decât exemplele contemporane, fade, lipsite de sentimentul meșteșugului, a lucrului bine făcut, simțit și împlinit de maestrul de odinioară. Farmecul detaliului irumpe în seria restrânsă a *Rarităților din fier*: console decorative pentru corpuri de iluminat, grilaje pentru „ochiul” porților, balamale, coliere pentru burlane, vazoane din tablă groasă zincată, ultimele supraviețuitoare ale unui gust cultivat, înlocuite azi din păcate cu jgheaburi și burlane din PVC maro, nituri, console pentru steaguri, firme sau clopote. E bine de știut că în arta clopotelor, fiindcă este vorba de o pretențioasă și de înaltă meserie a genului, Clujul a jucat un rol excepțional vreme de aproape un secol - secolul XIX, - prin atelierul familiei Andraschovski, maeștrii campanari imigrați din Brünn, Brno-ul morav, în Claudiopolisul anului 1805 (Andrei, Daniel I, II, III, Efraim I, II, Johann I, II, III, IV), cei care prin măestria artei lor au depășit datul formal-decorativ al obiectului înzestrându-l cu harul angelic al muzicii divine ce reverberează impresionant și astăzi precum odinioară din clopotnițele bisericilor catolice, reformate, evanghelice, ortodoxe și greco-catolice din toată Transilvania. Unele dintre aceste clopote, cele mici, sunt însă și vestitoarele sau semnalele sonore spre lumea de dincolo. Epilogul cărții, ca de fapt și al existenței umane, un adevărat *memento* se regăsește în cultul și locul morților și încercarea - deșertăciunea deșertăciunilor - de eternizare prin monument a celor petrecuți. Este o artă sumbră aceasta dar inevitabilă în existența noastră. Probabil un subcapitol optimist ar fi încheiat mai încurajator această cronică artefactică, anume prin chemarea acelor personaje zglobii, surzătoare, bune păzitoare și atent însoțitoare ale noastre care sunt îngerii, mai precis îngerii din argint sprijinitori ai *Maicii Domnului Îndrumătoare* din biserica piaristă a Clujului, căci așa precum spunea un mare poet italian, poate și noi oamenii „*Suntem îngeri - izgoniți - cu o singură aripă*”, iar *Ca să zburăm trebuie să ne îmbrățisăm!* Dar și așa trebuie să le fim recunoscători autorilor, maestrului fotograf Szabó Tamás cu precădere, pentru acest act deosebit de creație, care suntem convingși că dincolo de plăcerea ochiului va dăinui reprezentând în timp și o carte de modele asemănătoare cu acele *Ornamentenbuch* utilizate de maeștrii europeni de odinioară, un *Opus eximium tam mirum tam pretiosum!*

Note:

1. Cluj-Napoca și ornamentele sale neștiute. Vârsta de fier. Ioan Aurel-Pop, Szabó Tamás. Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2010.

ABONAMENTE: PRIN TOATE OFICIILE POȘTALE DIN ȚARĂ, REVISTA AVÂND CODUL 19397 ÎN CATALOGUL POȘTEI ROMÂNE SAU CU RIDICARE DE LA REDACȚIE: 18 LEI - TRIMESTRU, 36 LEI - SEMESTRU, 72 LEI - UN AN CU EXPEDIERE LA DOMICILIU: 27 LEI - TRIMESTRU, 54 LEI - SEMESTRU, 108 LEI - UN AN. PERSOANELE INTERESATE SUNT RUGATE SĂ ACHITE SUMA CORESPUNZĂTOARE LA SEDIUL REDACȚIEI (CLUJ-NAPOCA, STR. UNIVERSITĂȚII NR. 1) SAU SĂ O EXPEDIEZE PRIN MANDAT POȘTAL LA ADRESA: REVISTA DE CULTURĂ TRIBUNA, CONT NR. RO35TREZ2165010XXX007079 B.N. TREZORERIA CLUJ-NAPOCA.

6423416100180